

ИИ 25-1
4

Ставмуывса пролетаріјјас, ӱтүтчӱ!

П Р А В Д Ы М

КОМІ ЈӱЗЛӱН ЖУРНАЛ.

ЛЕҘӱ ВКП (б)-лӱн ОБКОМ БЫД ТӱЛЫҘЫН
ӱТЧЫД.

8-9 (11-12) №

Август-Сентябр

1927 во.

Тӱлыс-чӱжса вӱлӱм-торјас.

Австріјаса робочейјаслӱн кыпӱдчӱм.

Бӱрја вежонјасӱ зев уна вӱр кӱсӱс ужалыс јӱзлӱн. Австріјаса робочейјас сувтлісны паныд правітѣльстволы, Кітајын Уханса правітѣльство сувтӱма Чан-Кай-Ши-дор да лылӱ робочейјасӱс да коммуністјасӱс.

Мед-ыжыд вӱлӱмторјыс бӱрја тӱлыҘын, Ҙерт, лоӱ австріјаса робочейјаслӱн кыпӱдчӱм.

Тайӱ кыпӱдчылӱмыс робочейјаслӱн лоі со кыҘі: январ тӱлыҘын фашистјас Штатендорф-карын вӱјӱмаӱс кык робочейӱс. Неважӱн Венаын (Австріјаас мед-ыжыд кар) вӱлі суд, вӱјӱсјасӱс, мыждӱм-пыҘҘі, леҘӱмаӱс ҘікӱҘ. Робочейјас Венаын ез вермыны "сіҘ колыны тащӱм-ногӱн робочейјас-вылын ыждадӱмсӱ, гералӱмсӱ, најӱ ставныс ӱтпырјӱ сувтлісны паныд да шуісны чорыда, корны мыждыны вӱјӱсјасӱс. Мед-војдӱр, јуль 15-ӱд лунӱ, кыпӱдчлісны венаса фабрік-заводјасын ужалыс робочейјас. Регыд накӱд ӱтлааслісны кӱрттуј-вылын, трамвај-вылын ужалысјас, сіҘ-жӱ пошта да телеграф-вылын ужалысјас. Робочейјас шуісны лӱгӱдны забастовка. Кӱрттујјас сувтлісны, фабрік-заводјасын робочейјас дугдлісны ужалӱмыс. Сувтлісны парекодјас, трамвајас, пошта-телеграф дугдліс-жӱ ужалӱмыс. 300 гурс робочей летлісны улыча-вылӱ да Вена кар-пагтаыс мунісны Ҙемонстратсіјаӱн. Правітѣльство повҘіс, чукӱртліс став пӱлітсасӱс, жандармјасӱс, војска да ускӱдчліс робочейјас-вылӱ. Кыпалісны ыжыд коҘјас улыча-вылын. КоҘјас да лыјӱм мунісны лун-чӱж, пемыд војӱҘ. Пӱлітса, жандармјас ез жалітны сувтыс робочейјасӱс, сӱмын робочейјас ез-жӱ регыдӱн сетчыны. Робочейјас сотлісны суд, бостлісны пӱшта-телеграф, ӱтӱ участок пӱлітсалыс, пазӱдісны 3 гаетлыс редаксіјасӱс.

ОТДЕЛ
НАЦИОНАЛЬНОЙ ЛИТЕРАТУРЫ

Ыжыд вын вöли чукöртöма правітєльстволөн робочєјјаслы паныд, ез вермыны робочєјјас венны пöлитсасö, војскасö, лоі налы бöрінтчыны, сöмын ез-на другөн помавны забастовкасö.

Тажö кочєас-дырјі вїјöмаöс Вена улычєас-вылын 150 мортöс да 1000 мортыг унжык раңитöмаöс.

Сотсіал демократјас вузалісны робочєјјассö.

Австріјаса робочєјјас кыпöдчылöм-дырјі сотсіал-демократјас (меньшевікјас) мед-јона торкісны робочєјјаслыө правітєльстволы паныд сувтöмсö. Австріяын робочєјјас јона-на кывзöны сотсіал-демократјасöс, а најö быдлаын öткoдöг: кыв-вылас најö ужалыө јöздor сулалöны, а ковмас-кö веокыда сувтны, регыдөн вужöны озырјас-dor. Сїң-і лоі Австріяын. Сотсіал-демократјас вузалісны робочєјјассö, најö лöгöдчїсны правітєльствокöд. Правітєльство кöсјы-сїс лeңны сотсіал-демократјасöс правітєльствоас, вермасны-кö најö дугöдны забастовкасö. Сотсіал-демократјас пырыг-пыр-жö завофїтїсны отсавны пöлитсалы, најö разöдїсны возваньне да щöктїсны дугöдны забастовкасö.

Сотсіал-демократјас возваньнеас гїжöны: робочєјјасыд-кö-пö бoтасны ас-кїас öружјöсö, вöчасны-пö граждaнскеј војна. Граждaнскеј војнаыд-пö уна омöль вајјас; јона секі лoб шыгјавны, ужыс оз кут сурны робочєјјаслы дај республикасö вермасны секі çикöç пазöдны. Возваньнесö помалöмаöс сїңї: оз ков мїжанлы сещöм омöль олöмыд, мед-нын колокö Италијаын да Венгріяын робочєјјас ас-гöрб-вылын став омöльсö кыскасны, мїжанлы колö ылöдчыны граждaнскеј војнаыг.

Австріјаса робочєјјаслөн кыпöдчылöм повөдöдöма став јевропаса озыр јöзсö. Венгріјаса да италијаса правітєльствојас пырыг-пыр-жö мöдöдїсны Австріја граңича-дїнö асгыныс војскасö, медым, ковмас-кö, угкöдчыны сувтыг робочєјјас-вылö.

Тажö сувтлöм австріјаса робочєјјаслөн ез удайтчы, но ез-жö ло сїјö прöста. Ужалыг јöз адзылісны, кущöм лок уж нуöны сотсіал-демократјас, кытчö најö кыскöны ужалыг јöзсö. Мöд-кö, австріјаса робочєјјас да ставмувывса робочєјјас адзылісны, мыј најö вермасны бoгтны ас-кїас властсö, öтдортчасны-кö најö сотсіал-демократјасыг, да мунасны коммуңїстјас индöм-куча.

Револуцїја вермас лоны, топыджыка-кö öтувтчасны робочєјјас ас-костаныс да мунасны-кö Сöвет-Союзса робочєјјас туј-куча.

Англија кыскö аслас-dor Гермaңїјаöс.

Англија -- СССР-кост волыгöм дугöдм-бöрын, Англија став вын-сö пунктö сувтöдны СССР-вылö паныд ставмувывса гöсударствојас-сö. Зев јона зїлö Англија кыскыны аслас-doras Гермaңїјаöс. Не-важөн Англијаса мукöд-государствојаскöд горнї нуöдыг мїнїстр парламентын вїгталїс: Гермaңїја-кö сувтас Сöвет-Республикајаслы па-

ныд, Англыја жона отсалас Германіјалы. Чемберлен вісталё вөлі, ме-пө верма ачым ветлыны Берлінас горнітны СССР-вылө отувса уж нуөдөм-жылыг.

Сөмын Чемберленлөн вісталөмыс сің і коліс. Германіјаса правітельство шуіс; зев-пө пемыда вісталё Чемберлен. Германіја вермас отсавны Англыјалы СССР-вылө војнаөн мунігөн сөмын сек, отсалас-кө Англыја Германіјаыслы бостны бөр војна-бөрын Германіјалыг мырфөдөм мујжассө: Рејнскеј област, Сілезіја, дантсіг.

Англыјаса правітельство-егкө зев жона сетас Германіјаыдлы таіө мујжассө, сөмын Франтсіја да Польша (најө-кіпод-улын тајө мујжасыс) оз-на көсјыны Англыја-dop вөчны.

Чемберленлөн вісталөмыс жона повзөдіс франтсіјаса да польшаса правітельствоөс, најө іона вічөдөны медым торкны Англыја да Германіја-кост лөсөдчөмсө. Совет-республикаса ужалыг жөзлы чорыда-жө лөө вічөдны Чемберлен-сајыг, медым пырыг-пыр-жө паныдавын мі-жан-вылө војнаөн лөсөдчөмсө.

Чемберлен лөсөдө волыгөм Польша да Латвіја-костын.

Англыјалөн мед-ыжыд нафеја Польша-вылө. Англыја лөсөдчө војутны міжанкөд польшаса штыкјасөн. Сы-вөсна англыјаса правітельство жона төждысө Польша жонмөдөм-вөсна: Англыја мөдөдө Польшаас оружјө, мөдөдө асгыс опітсерјассө польшаса арміјаас, отсалө Польшалы лөсөдны планјас СССР-вылө војнаөн кыпөдчөм-вылө. Англыјаса капіталістјас сузөдісны Польшалы Америкаыг зажом (уждыгөм). Најө көсјоны зугны вузасөм ужсө СССР-да Польша-костын.

Тајө абу-на ставыс. Польша оз лыст міжан-вылө ускөдчыны, оз-кө артмы сылөн бур волыгөм Лытвакөд. Сы-вөсна Англыја зилө лөсөдны на-костын бур волыгөмсө, щөктө Польшалы мынтыны Лытвалы гөм Вільно-кар мырфөдөм-вөсна. Лытваса правітельство, гашкө-егкө і мунас Польшакөд лөсөдчөм-вылө, сөмын лытваса ужалыг жөз оз сетны мырфөдыны зікөз налыг Вільно-карсө.

Чемберлен кутө аслас кіпод-улын Естоніјабс.

Естоніјалөн да Латвіјалөн став олөмыс СССР-көд вузасөм-сајын. Сөмын бура вузасөм уж нуөдөмсө зилө торкны Англыја. Англыја зилө кыкнан госуларствосө кутны аслас кіпод-улын, медым војна-кө кыпалас міжанкөд, вермас Лыбаваө да Ревелө вајны асгыс флотсө.

Англыјаса лок уж-вөсна дыр егө вермө лөсөдны договор Латвіјакөд мөда-мөд-вылө војнаөн не ускөдчылөм-жылыг. Сөмын латвіјаса озыр-жөз ез вермыны міжанкөд төргуттөг овны, лөі налы лөсөдны міжанкөд договор.

Естоніјакөд уж мөд-ногөн муніс. Естоніјаса купечјас көсјоны вөлі завофитны міжанкөд зев паскыда төргутны. Најө шыөдчисны

асланыс правітэльство-дінё, корёны вёлі лёсёдны міжанкөд вузасан-нөбасан договор. Сөмын правітэльство ез вөч најө корөм-ног да вігталө—Естоніялы-пө СССР-көд вузасөм некушөм пөльза-оз сет, Естонія вермас овны СССР-көд төргуттөг.

Тайө вігталөмыс правітэльстволөн, ферт, абу лүчки, пөльза төргуттөмыс міжанкөд ыжыд-ескө ем, сөмын естонія правітэльстволы Англија уждөма 15 мільон шайт да корөма сы-пыфди міжанкөд вузасөм не нуны.

Сөмын уждөм сөм Естоніялы недыр-кежлө тырмас. Лоө коркө-на Латвіја-моз-жө заводитны бұра вузасөм уж нуны міжанкөд.

Капіталіст госуларствојас ез вермыны лөсөдчыны.

Жеңеваын нөль вежон-чөж-нын мунө сорни (конферентсіја) Англија, Америка да Јапонія-костын морскеј өрүжјө чінтөм-јылыс. Сөмын тайө сорныс помтөм лоө, капиталіст госуларствојасын правітэльствојас некузи оз вермыны чінтыны асыныс өрүжјөјассө, најө сөмын зілөны кықкө-ескө мукөд госуларстволыс чінтыны вынсө.

Тайө сорнисө заводитис Америка, сійө лөсөдчис воэвыв Англија-көд да көсјө вөлі Јапоніяос неуна ламөдыштны, сөмын конферентсіја-вылын Англија сувтис Јапонія-дор да өтвылыс угкөдчисны Америка-вылө.

Конферентсіја, тыдалө-кө, нинөмөн і помагас. Қни недыр-кежлө ужыс қикөз сувтис, англијаса представітөлјас мунөмаөс Лондонө, а Америка повчөдлө конферентсіја ужсө қикөз дугны.

Уханса правітэльство сувтис паныд ужалыс јөзлы.

Кітајын неважөн бара торкгіс револүтсіја ужыс. Уханын лөбма власт вежөм. Геңерал Хо-Чен јүл 17 лунө бөстөма Ухансө. Коммунистјаслы, советник Борофин-јортлы лоі пышјыны Уханыс, өні правітэльствоыс сен озырјас кын.

Јона пагыда заводитчыліс револүтсіја Кітајын. Кітај-жынјыс-нын вөлі револүтсионнеј правітэльство кіпод-улын. Озырјас-дор сулалыс геңералјас пышјөны вөлі, мукөдыс вөлі вужөны револүтсионнеј правітэльство-дінө. Өні бара фелөыс торкгіс. Бара провінтсіјајас кутисны торјавны, быдлаын аслас правітэльство. Војвыв Кітајын пукалө Чжан-Тзо-Лын, Рытја-Лун-вылын—Чан-Кай-Ши, Шангі провінтсіјаын—Ен-Ги-Шаң, да сиз-жө мукөдлаын. Быд провінтсіјаын аслис геңерал, аслас атаман.

Најө мукөд-дырји лөсөдчөны ас-костаныс, заводитөны өтвылыс ужавны, севса бара бөр торјалөны, когаөны ас-костаныс.

Тайө став геңералјас иэсјысөны өтүвтны Кітајсө өти кіпод-улө, лөсөдны өти правітэльство став Кітај-вылын. Некоднаныс-ескө нинөмөн вөчны оз вермыны, сөмын ас-костаныс налөн мунө помаглытөм кос. Мукөд госуларствоса озыр јөзлы тайө і колө, најө вісөдчөны кықкө-ескө кусөдны, пөдтыны кітајса револүтсіјасө, најө от-

салоны генералјаслы ас-костаныс когаоны, отсалоны віны кітајса ужалыг јөзсө.

Сөмын өті-тор отлаалө тајө став генералјассө, торја правительствожјасө—најө ставныс озырјас-дор сулалөны, ставныс віңөдөны пөдтыны, увтыртны кітајса ужалыг јөзсө. Тајө ужыс налөн отувјөн мунө. Быдлаын өні генералјас жугөдлісны робочей сојузјас, вөтлісны крестаналыг сојузсө, коммунист-партия шленјасөс арестујталөны да лыјлөны, партијаыслы лоі ужсө нуны қебөмөн (в подполье).

Капиталист государствоса правительствожас зев радлөны револютсјасө Кітајын паскалөмқыс дугдөмыг. Најө јона полөны вөлі став Кітајсө отлаалөмыг револютсионней правительство кіпод-улын. Торја генералјасөс-жө најө зев кокыда вермасны бөтны аслыныс кіпод-улө.

Сөмын ставмуывса капиталистјас озвермыны дыр кутны влатсө Кітај-вылад. Кітајса ужалыг јөз сіннаныс оз вермыны віңөдны мукөд государствоса озыр јөз-вылө. Најө пыр кутасны вермааны накөд. Кітајса ужалыг јөз өні гөгөрвоисны-нын, мыј најөс оз вермыны мездыны капиталистјас кіпод-улыг генералјас, генералјасыс агныс увтыртөны ужалыг јөзсө-да. Сы-вөсна ужалыг јөз отдортчисны генералјас-диныг, најө өні агныс, коммунистјас індалөм-јас-куза нуөны револютсја ужсө. Робочейјас-динө отлаасөны кітајса крестана.

Мед револютсја өні ез вермы, гашкө јешшө-на лоө бөринтывны, сөмын вынныс робочейјаслөн да крестаналөн век содө. Регыдөн-лы, сорөн, а ужалыг јөз вермасны генералјасөс да став увтыртыгјасөсө најөс. Коммунист партија отсалас налы регыджыкапомөңыс нуны тајө ужсө.

К. Н.

Јөзлыг пемыдлун бырөдан уж локтан велөдчан во-кежлө.

РСФСР-са Советјаслөн 13-д сјезд колан апрель төлыгын шуис јөзөс велөдан уж нуөдны паскыджыка, мед-ескө ез кол бөрө мукөд, овмөс кыпөдан ужыг, мед ужалыг јөз регыджыка вермас стрөйтны сотсиализм—выль олан-ног, мед пемыдлун ез мешајт машинаөн-ужалан-олөм лөгөдны. Сы-понда колө локтан војасө: 1) став јөзсө пөртны грамотнейө да 2) бурмөдны уж быд-өикаса јөзөс-југдөдан учреждөңөңын.

Тајө шуөмјас-серты. мијан јөзөс-југдөдан учреждөңөңејас лөгөдөны локтан велөдчан во-кежлө ужалан планјас.

Колян велөдчан воё областувса бјуджетыг јзөс јурдөдан уж-вылө леқисны 1.102.212 шайт (31,8% став бјуджетыс). Локтан воын көсјоны сетны 1.275 000 шайт-мында (став областувса бјуджетыс 33%—гөгөр). Јзөс јурдөдан уж-вылө гөм сетгө вермөм-серті. Серт, мијан областын пемыдлун бырөдан уж нуөдөм вылө зев-на уна гөмыд колө,—огө-на вермө јона пагкөдчыны да нуөдны колөм-серті.

Крестана өні быд өктө корөны школа вогтыны, корөны унжык ныга да газет лыффыван-керкајасө, восталөны „гөрд-пельөсјас“ (красные уголки); крестана мунөны југыдлаң, көсјоны лөгөдны аслыныс бур олан-ног, сөмын суқытөгыд өтпырјөн ставсө вөчны он вермы оз-на тырмы гөмыс быд уж-вылө. Төдөмыс, сы-понда кушөмкө јукөн јзөс-јурдөдан рөскөдыг лоө бөгтны ас-выланыс крестаналы, јз-костын ужалыг организатсјајаслы, коперативјаслы да мукөдлы. Улынжык ме пасјышта, кыці ужалыг јз вермасны отсавны государстволы тајө ыжыд ужын.

Став чельафөс велөдөм да ічөт (1-ј ступења) школа.

1925 воё мијан сөвет-правітельство сетіс закон став чельафөс велөдөм-јылыс (обязательное обучение). Сіјс закон-серті 1933-1934-д велөдчан вогаң кутасны велөдны ічөт школаын 4-во став школаын-велөдчан-арлыда (8-11 арөса) чельафөс. Тајө зев ыжыд уж-вылө јзөс велөдан-учреждөңөјасын лөгөдчөны планјас-серті кык вонын: восталөны выль школајас, важјасас содталөны велөдыгјасөс, стрөјиталөны школајас-улө керкајас, школаө ылыс воыс чельафлы лөгөдалөны узлан-інјас да гојан-јуан, сіці воғө.

Өні област-улын мијан емөг-нын сещөм өктјас да вөлөстјас, көні локтан аргаң кутасны велөдны став көкјамыс арөса чельафөс. Сіці **Сернөсын, Нукучмын (Сыктив у.), Прөңдор вөлөстын (Јемдін у.) Ізва вөлөстын да мукөдлаын емөс бур школајас** (став чельафыс төрасны велөдчыны), емөг і тырмымөн велөдыгјас. Сещөм школајасө лоө ыстыны унжык ныга да мукөд велөдчан көлуј, сөгга көні ковмас, лоө сетны отсөг-тор гөль крестана чельафлы. Тајө вөлөстјасын таво аргаң і лоө мөдны велөдны став 8 арөса чельафөс.

Колян воё мијан областын велөдчис ічөт школајасын стан школаө-ветлан-арлыда чельаф-пыщкыс 85 прөцент. Вөлі колян воё областын 295 ічөт школа, 524 велөдыс, а локтан воё лоө 309 школа да 548 велөдыс. Кутас ічөт школајасө төрны велөдчан арлыда чельаф-пыс 96 прөцент.

Тајө лыдјас-серті адхам: чельафөс велөдан уж мијан областын абу омөль, а позө шуны буркофөн. Серт, бара-кө шуны, емөс-на сіјө ужын і нелучкіјас. Төдам: школајас ужалөны оз қик тырөн, оз став школа-гөгөрсө чельафыс велөдчыны, а велөдчысјасыс уна велөдчан лун школаө оз воыны, сөгга унаөн велөдчөмыс костті дугдөны. Мијан школаын велөдөны 4'во, а өні унжык чельафыс

ветлө сөмын 2,5 во сөгга дугдасны. Став велөдчысө-кө богтны, облагтын шөркофема школаө ветлөм лыффысө 2,6 во.

Быд школаса велөдыгылы, быд крестанлыны да крестанкалы колө тајө нелучкјассө төдны да богтгыны бырөдны. Чельафөс-кө ај-мамыс оз ыстыны велөдчыны лыбө косттј дугдөдөны ас пемыд-лун-вөсна, најөлы колө вјгавны велөдчөмлыг бурсө да зылыны, мед быд велөдчыг помаліс школаын велөдчан срок. Гөль крестаналөн-кө чельаф оз вермыны школаө ветлыны көмкот-пазкөм-понда, најөлы обществөөн, исполкомјас да коператјвјас-пыр да мукөд-ногөн, колө төкөтө отсалыштны.

Школајас вогталөны сещөм өіктјасө, көні унжык чельаф, а посны өіктјас колөны школаыг ортсө да ылын-понда мөд өіктө велөдчыны оз мунны. Медым вермісны сещөм өіктса чельаф велөдчыны, колө лөгөдны најөлы школаын уэлан-інјас да пөг сојаь-јуан. Ај-мамлы тајө мог-понда ковмас төждыгыштны щөщ да кодј мыј-өн вермас отсавны. Щөщ сы могө колө кутчегны јөз-костын ужалыг організатсіјаслы.

Сөгга зев уна лун оз воыны чельаф школаө гортса уж-понда, ас-гөгөрсө вјчко празнјкјас-понда (унаыг оз воыны і сізі, кущөм-кө зев ічөт мог понда). Сізі-жө, бара, унаөн велөдчыны пондөны арнас сорөнжык щөктөм кад-сертј, а тулысын дугдасны возжык. Локтан воө ај-мамлы колө мөвпыштны та-јылыг да чельафөс оз ков кутны гортын өік нінөм сулавтөм мөгјас-понда. Быд школаын, крестаналы, быд організатсіјалы колө пуктыны мог—бырөдны та-щөм нелучкјассө, мед велөдчан волөн куэтаыс ез вөв 185 велөд-тчан луныг жеңыд. Сыыс-кынөі школаын велөдыгјаслы колө пук-ыны мог—бура велөдны чельафөс лыффысны, гјжны да артавны-

(щөтайтчыны). Колян воө тајө ужыс көт і бурмыштіс бөрја војас-зерті, сувтны оз-на поџ: уна-на сені ем вөчан-тор. Сөмын оз-жө поџ тајө ужјаснас өтар-выв кежны: оз ков вунөдны чельафөс төд-мөдны јөз-кост олан-ногкөд, ужкөд да ывлавыв төдмалөмкөд; оз ков вунөдчыны да кежны важ, сар-дырга школа-тујө.

Бура велөдны вермас сөмын јона велөдчөм велөдыс. Велөдыс-јас во вит-нын ужалөны асгыныс төдөм-содтан уж-вылын. Сіјө уж велөдысјаслы оз ков еновтлыны нөті лун-кежлө, медем вермасны бура лөсөдны школаыс уж. Кор лөсөдам школаса уж буржыка, секі оз кут колыны мөд во-кежлө пукавны сіјө жө классын 30-40 прөцент велөдчыс. Школајаслы колө содтыны вын да локтан воө лежны мөд во-кежлө колыс велөдчысјаслыс прөцентсө 18-өз. Секі оз кут лоны школајасын арлыдыс петөм велөдчысјас, најө сетасны места велөдчыны поснөджык чельафлы, секі оз понды мунны госу-дарстволөн сөм лышнеј војас чельафөс велөдөм-вылө.

Оз-на зік-лучкіа мун быдлаын коміөн велөдөм. Öткымынлаын крестана өні-на өдортчөны комі кывжыс, налы колө, мед-егкө чельафөс рочөн велөдісны. Тащөм-інјасас велөдысјаслы да организат-сіјајаслы колө бөстсыны јоңжыка віставлыны крестаналы: 1) рочөн-кө пондасны велөдны комі чельафөс мед-возза лунсаң, ыжыд төлк (пөльза) оз ло; 2) роч кывјө чельафөс ас каднас школаын велөдас-ны-жө (3-д велөдчан вогаңыс).

Гырысжык школајас.

Колян во ужалис областын: крестана-том-јөзөс велөдан 4 шко-ла (школы крестьянской молодежи), 6 семілетка да мөд ступеңа 5 школа (II-й ступени). Велөдчісны сенјасын 2.091 морт, а локтан воө кутас велөдчыны 2237 морт. Мөд ступеңа школајаслөн лыдыс локтан војасө оз сод: јөзлыс пемыдлун бырөдан учреждөңнејас став вынсө пуктасны тајө школајаслыс ужсө бурмөдөм-вылө. Мед-воз ковмас віқөдлыны велөдчысјас уж-вылө, кыпөдны најөлыс тө-дөмсө, сөгга ковмас відлавын велөдан ногјассө (методы), лөсөдны велөдчысјаслыс јөз-костса уж да сізі воқө.

Крестана чельаф өні зев унаөн локтөны мөд ступеңа школаө. Гөль крестана чельафлы, мед вермасны велөдчыны, сетісны өтсөг сөмөн кык во-нын. Локтан во-кежлө өтсөг-вылө сөмыс бура уна содө. Сы-понда кутасны вермыны велөдчыны унжык гөль том-јөз.

Уна ковмас ужавны крестана-том-јөзөс-велөдан школајас-бер-дын. Сені велөдөны бура нуөдны візму-бердса уж, велөдөны уж-авны коператівјасын, лөсөдны артелеа (коллективнеј) ужјас. Мутөг, ужалан көлүјтөг, аслыс-сікаса велөдчан пріборјастөг, нігајастөг сецөм ужад јона он велап, а крестана-том јөзөс-велөдан школајас зев-на мјан гөльө. Локтан во ковмас кутчісны ужалан да велөд-чан көлүј нөжјөнікөн лөсөдны.

Локтан воӧ-жӧ пангас уж семілетка школајасы лӧбӧдавны крестана-том-јӧзӧс велӧдан школајас. Таво арсаӑ нол семілетканын вӧтӧд во велӧдчыгјаскӧд кутасны ужавны крестана-том-јӧзӧс велӧдан школаса программајас-серти да сӧјӧ-жӧ велӧдчан-ногјасӧн (методјасӧн).

Чельаџӧс виџан-инјас (сadjас, плӧшцадка-јаслыјас).

Колан војасӧ быд гожӧмын уна сӧктын област-паста крестана кутисны лӧбӧдны чельаџӧс виџан-инјас (плӧшцадка-јаслыјас). Таво гожӧмын ужалӧ областын 14 плӧшцадка-јаслы. Крестана кутиснынын тӧдны плӧшцадка-јаслыјаслыг бурсӧ: сені чельаџӧс виџигӧн мамјас прӧстӧг, вермӧны мунны уж-вылӧ; плӧшцадка-јаслыјасын чельаџӧс бура виџоны—вердӧны-јукталӧны да јешщӧ велӧдыштӧны грамотаџ, чельаџ јонмӧны, лӧоны вежӧраџе, велалӧны агнысӧ сӧстӧма виџны. Сы-понда плӧшцадка-јаслыјас-вылӧ унжык рӧскодсӧ крестана бостӧны ас-выланыс. Серт, налы отсалӧны і коперативјас да јӧз-костын ужалыг организатсӧјас, сӧмын велӧдыгсӧ виџны сето сӧм государство.

3-7 арса чельаџлы велӧдчыны-ворсны областын ем 11 чельаџ-сadj. Тамында сadjад тӧрасны чельаџ, тӧдӧмыг, еща, а востыны унжык чельаџ-сadj—сӧм оз суџчы. Сы-понда локтан војасӧ лӧ-на виџны чельаџ плӧшцадка-јаслыјас, кодјас ужалӧны гожӧмын тӧлыг 2-2½-кымын. Локтан во гожӧм-кежлӧ колӧ унжык востыны сешӧм плӧшцадка-јаслыјассӧ.

Лыџџыган-керкајас да пемыдлун бырӧдӧм.

Быд вӧлӧгтын вӧлі, дај локтан во лӧӧ, сӧті лыџџыган-керка; ставыс лӧӧ 94. Сыыг-кынџі сӧктјасын ужалӧны 149 „гӧрд-пелӧс“ (красные уголки). Лыџџыган-керкајаслӧн лыд оз сод,—лӧӧ баражӧ ужавны најӧлыг ужсӧ бурмӧдӧмлан.

Зӧла бостыны ковмас бура лӧбӧдны уж кружокјасын. Крестана јонжыка локтӧны виџму ужавны велӧдчан (сельско-кӧџајственней) да коперативней кружокјасӧ. Најӧлы колӧ отсавны, индавын кыџі да мыј кружокын ужавны. Колӧ быд виџму ужавны велӧдчан кружоклы нуӧдны уж му-вылын, ныгајасӧ гӧжӧм-серти. Уна кружок ӧні сӧџі-і нуӧдӧ асгыс ужсӧ. Урожај најӧлӧн артмӧ буржык ортча му-вылын-серти. Сы-понда крестана јона бостӧны велӧдчыны кружок-уж-вылын. Кор сені кутасны сорнитны ас виџму-бердса нельучкӧјас-јылыг да урожај сӧдӧм-јылыг, секи кружоклӧн ужыг мӧдас мунны бура Сӧџ-жӧ коператив кружокјас бура кутасны ужавны, кор најӧ кутасны кыпӧдны уж ас-сӧктса коперативлыг, кор кутасны зӧлыны ускӧдны тӧвар дон да сӧџ воџӧ.

Чорыда бостыны ковмас арсаӑ војенней кружокјаслыг уж кыпӧдны. Оз поџ лычӧдны лыџџыган-керкалы і мукӧд уж нуӧдӧм: гӧль јӧзкӧд, том јӧзкӧд, нывбабајаскӧд, справка сеталан уж да мукӧдӧс.

Таво арсаң-жө лө **жонжыка важ-серті** **віждьлыны** **гортын-велөдчөм-вылө** (самообразование). Вертө жөз і том жөз очі жона бостгөны велөдчыны: велөдчөны гортын. Лыддысан-керкајас, кызі вермасны да кужасны, кутасны гортын велөдчыөјаслы отсавны.

Сегга колө шуны: лыддысан-керкајас мјан зев-на гөлөс. Уна-лаын көзүдөг да віждьны најта, оз тырмыны волыөјаслы пызан-улөс. Гөсударство өтпырјөн оз вермы леэны сы-вылө сөм. Бара-жө ков-мас кықкө ас-костын кыт-гурө төкөтө вөчыштавны, зөнтыштавны да гажөдыштны, мед-өжкө сені ез вөв көзүд, пемыд, најт, мед гажа лыддысан-керка ачыс кыскіс жөзөс велөдчөмлаң.

Областын ем јешцө уна „гөрд-пельөс“ (красные уголки), сөмын унжыкыслөн најөн ужыс оз мун. „Гөрд-пельөсјасын“ лөсөдны, бур-мөдны уж пемыдлун бырөдан учреждөньөјаслөн абу некущөм сөм. Жөз-костын ужалыс організатсіјаслы колө отсавны бурмөдны да нуөдны „гөрд-пельөсјасын“ уж. Најө вермасны ыстыны „гөрд-пельөсө“ газет, вермасны волыны гораа лыддөмјас вөчны, вермасны і мукөд-ногөн ловчөдны уж. Вөлөстувса лыддысан-керкајаслы оз ков вунөдлыны ыставны „гөрд-пельөсјасө“ новлөдлан-бібліотекајас (передвижки).

Колөм воө **гырыс-жөзөс велөдан-інјасө** (лікпунктјасө) пыраліс велөдчыны 3.484 лыддысөны-гіжны кужтөм (неграмогней) морт. Најө-пыщкыс помөз велөдчисны сөмын 1.958 морт. Колөм воө крөстәналы овны вөлі сөкыд: уна жөзлы ковміс мунны ужавны заводјасө, карјас-вылө. Сы-понда гырысјасөс велөдөм муніс омөла. Локтан во-кежлө облагтын лыддысөө 14-саң 35 арөсөз—14.453 лыддысөны-гіжны кужтөм морт. Нала велөдчыны лөө востөма 110 велөдчан-ін (лікпункт); сетчө төрас велөдчыны 4.950 лыддысөны-гіжны қік кужтөм да 550 кущөмакө кужыс велөдчыс.

Локтан велөдчан воө гырысјаслөн велөдчөмлы колө мунны буржыка колөм вөса-серті: таво нај воө буржык, гортын кутас ужавны жөзыс унжык, сегга велөдысјас колөм гөжөмын вөлісны курс-вылын, лөсөдөма гырысјасөс велөдан программајас да сіз воө.

Помаліг-моз содтам: Октябрса револутсіја вөлөмсаң таво арнас тырө дас во. Револутсіја-дырјі робочејјас да крөстәна шыбытисны буржујјаслыс да помешцікјаслыс власт. Быд жөзөс-велөдан-учреждөньө: школа, чөлағ-сад, лікпункт, лыддысан-керка кутас артавны. мыј сіјө вөчөма дас во-чөжөн ужалыс 'жөз-костын пемыдлун бырөдөм-могыс. Быд крөстәнінлы да крөстәнкалы колө сіјө лунјасө матөдчывны жөзөс велөдан-јурдөдан учреждөньөјас-дінө да віждьлыны, мыј најө вөчөмаөс, мыј абу вөчөмаөс.

Сөветвлаөтлы дас во тыран лунсаң комі ужалыс жөзлы колө јөшцө чорыда бөстөыны пемыдлун бырөдан уж-бердө, мед комі жөз вермас мунны щөщ мукөд жөзкөд сотсіализм вөчан паөкыд туж-вывті.

(А. Жданов.)

Крестана-костса воана III-öd зајом.

Бөрја војас ми адхам бјуджет-герті, кыңи јонмөны да бурмөны мијан Сојузса республикајас.

Став бјуджетыс государстволөн вөлі бөрја војасас:

1923-24-öd воө — 2.298,1 мильон шайт,

1924-25-öd „ — 2.935,2 „

1925-26-öd „ — 3.851,4 „

докөдыс 1926-27-öd во-вылас вөлі лөгөдөма 5.002.000.000 шайт.

Рөскөд, коді овывлө быд во, өткө, управленьне аппарат кутөм-могыс, мөд-кө, армија-вылө да сиз воңө, шугө прөстө „обыкновениөј рөскөдөн“. Сижө рөскөдыс-вылө локтө гөм налогјасыс да мукөд-торјыс. Рөскөд олөм бурмөдөм-вылө (шугө „чрезвычайней рөскөдөн“) локтө, сизжө, чрезвычайней докөдыс: зајомјасыс да мукөд сещөм-торјасыс.

Ставсојузса гјезд шуйис, содтыны-пө поңө государственней бјуджетө зајомјас леңөмөн. Виңму ужалан уж кыптө мијан өтөлаын государственней зајомјаскөд. Сизнад, зајомјас колө разөдны став мупагта ужалыс јөз-пөын, медем лептыны совет властлыс уж.

Государственней бјуджетө тајө 1926-27-d во-вылө пырис щөщ и зајом вузалөмыс 220.000.000 шайт. Сижө 220.000.000 шайт-пөјас ем 25.000.000 шайт, коді лоө 3-d воана зајом вузалөмыс.

Но озыр јөз быдгама-ногөн торкөны мијан сојузлы ужалөмыс да јонмөмыс, көсјөны пөдтыны сижөс. Көсјылисны бырөдны совет-власт војнаөн, кытчө мијан щөщ-жө воча сувтисны да вөтлисны бөр најөс. Оні најө торкөны быдног мијанлыс олөмсө. Англија орөдөс ставсө мијанкөд, дугдөс төргүптөмыс, көсјөны пөгөб воштыны гөмыс.

Сиз-жө Англија торкалө мијанлыс мукөд государствокөд, воыс гөм, өтувса ужјас нуөм. Вөчө быдгама пакөстјас уөлагө мијан вождјас-вылө, вөчалө заговорјас да торкалө мијанлыс фабрик-заводјас, медем оз сещөм өдјө понды кыптыны мијан сојузлөн овмөс.

Англија сижөн оз вермы вөчны мијанлы нөнөм. Мијан овмөс бурмө воыс-во да оз лыгт сувтны мијан сојуз-вылө. Сөмын Англијаыдкөд торјөдчөмыс вөчө мијанлы уна гөкыд-тор. Öткө, мијанлы ковмас нуны мукөд государствојасө һаң и мукөд вузасан көлуј, көдөс вөлі лөгөдөма Англијаө, мөдкө, колө Англијаыс нуны мукөдлаө быдгама заказсө—машинајас да мукөд-тор.

Англијаса банкјас, сөгга, уждавлисны мијанлы гөмјас (кредит). Оні најө оз кутны сетны. Сижө бара мијанөс гөктөдө.

Кыз-нө тащом оёкыд кадјасас јонмөдны мијанлы сојузтө, кы-
ңи чукөртны став озырлунсө мијан сојуз республикајасыг?

Сиңнад колө, мед өти ур вегиг ез кујлы, көнкө кудјасын, гыр-
нчјасын, а мед вөли ставсө сетөма сижос госуларстволы зајомјас-
пыр да гөм чөжан кассајас-пыр сојузын өвмөс кыпөдөм-вылө. Крег-
тана јона төждыгөны асгыныс өвмөссө бурмөдны. Медым-егкө сижө
ез сувт, а кајис век вывлаң да кокнөдис ужалыг јөзлыг олөмсө,
ужсө, налы колө, өтвылыг рабочејјаскөд өнi жө бостгыны нөбавны
крегтана-костса III-d воана зајом, петкөдлыны сижөн мукөд госу-
ларствоса капиталистјаслы асгыным вынсө, натөг өвмөс бурмөдны
вермөмсө.

Крегтана-костса III-d воана зајом—зев бур-тор, Зајом леқома
25.000.000 шайт дон, 5 шайта да 10 шайта облигатсјајасөн, кујим
во-кежлө, 1927-d вога апрель 1 лунсаң 1930-өд вога апрель 1 лунөң.

5 шайта облигатсјајас нүө өти нумер, а 10 шайтаыс кык нумер.
Мыј-жө бур-торсө вайө тајө зајомыс?

Өти-кө—уна зев прөчентыс. Облигатсја вайө зајом кутыгы
быд во 6%. Прөчентсө сетөны быд кык төлыг-мыгөти апрель 1 лун-
саң 1927-d воө. Быд купон 5 шайта облигатсјалөн вайө 5 ур до-
код, а во-гөгөр 30 ур; 10 шайталөн—10 ур, онас 60 ур. Кујим
во-чөж 5 шайта облигатсја ваяс 90 ур, а 10 шайта 1-80 ур. Ку-
понлөн выныс сулалө кујим во-чөж, поңө бостны сы-вылө өм
кујим во.

Кујим воөн леқасны 6 тираж, (разыгрыш), кык тиражөн во,
ставыс 8.250.000 шайт дон, разөдасны 750.966 воана белет. Выг-
рышјасыс емөг 5.000, 2.000, 1.000, 500 да 10 шайта.

Первојја кык тиражыс лооны 1875000 шайт-дон, 175161 воана
белет-костын быд тиражын; мөдыс да којмөдыс—1375000 шайт-дон
125161 воана белет-костын быд тиражын; витөд да квајтөд тираж-
јасыс 875000 шайт дон, 75161 воана белет-костын.

Быд тиражын лооны гырыг воана белетјас:

1	воана белет	5000	шайта.
10	"	2000	"
50	"	1000	"
1000	"	500	"

Таыг-кынңи 10 шайтаыс петас первојја кык тиражас 175000
воана белет-вылө, којмөдас да нөльөдас—125000 воана белет-вылө,
витөдас да квајтөдас—75000 воана белет-вылө.

Таңнад выгрышыс ставыс сулалө 825000 шайт дон, кодi лоө
11% во-вылө став зајом донгыс.

Быд 5 шайта облигатсја вермө ворсны став тиражас i вермас
воны квајтыс, а 10 шайта облигатсја, кодлөн кык нумер, вермас
воны кыкыс өти тиражас.

Воөм облигатсја сз вошты асгыс вынсө да вермас ворсны быд
тиражын i сiң-жө воны.

Воом сөм-вылө оз пуктыгы ыңкущөм налог, сөтасны сижөс пыр-жө, нөти ыңкытчө куттөг. Воом сөм верман корны (бөстны) 10 во-чөж коймөд лунсаыс кор вөли воөма облыгатсijaыд.

Та-кынқи поңө тајө облыгатсijaтө вузавны лыбө вежны сөм-вылө, көт кор. Поңө мынтыны налогјастө 1927-д вогаы, сija воңө.

Облыгатсijaтө тыр доныг пондас бөстны бөр государствоыс 1930 во апрель 1 лунсаы, 1940 вога апрель 1-өд лунсаы, сija доныс, мыј пуктөма облыгатсija вылас.

Таңнад, тајө III-д воана зајом облыгатсijaтө бөстөмнад он воргы, а воан. Öд кујим воөн 5 шајта облыгатсijaнад поңө воны квајтыс. Тајө кујим во-чөжыс-жө государство мынтө докод прөчен-төн і сija воңө.

Вузалоны тајө облыгатсijaтө өктјасын уждыган төварішщест-војас-пыр. Најө (уждыган төварішществојасыс) став вузалөм облыгатсija доныс бөстөны агнысө јонмөдөм-вылө 10%.

Таңнад 3-д крөстана-костса воана зајөмыд сөтас јешщө-на ку-јим бур: өти-кө, поңө јонмөдны да бурмөдны асгыныд уждыгөм (кредітованіје); мөд-кө, өктса ужалыг јөз вічасны асгыныс чөжөм-торјас; коймөд-кө, сijaөн өдјөнжык вермас лептыны государствоыс өктса ужјас.

Сijaнад быд крөстанины, коді көсјө јонмөдны сөветыласт да бурмөдны асгыс олөмсө, колө бөстны (нөбны) крөстана-костса III-д воана зајом. Кымын өдјө вөчан тајө ужсө, сымын бурыс ун-жык: аслыс і государстволы. Колө шуны, мед быд крөстанин өк-тын бөстас өти облыгатсija.

Тимө-Опоң.

Комсомоллөн да том јөзлөн вель во-кежлө велөдчан уж.

Комі том-јөз воыг-воё унжыкөн заводітёны гөгөрвоны: велөдчытөг-пё ладмөдны ас-олан-му-вылын кокны олём он вермы. Та-јылыг В. І. Ленин ловја-дырји шуліс: „став том јөзлы велөдчыны, велөдчыны і велөдчыны“.

Ферт, быг-моз-жө вөлі полө важ правітельство ужалыг јөз-вдлыг велөдчөмгыд. Кыңи кутіс сурны өні ужалыг том-іөзлы велөдчан сурөсыс, сїңи і став том јөзлөн өслөмыс кутіс потны асланыс велөдчытөм-понда. Öні воыг-воё угкөдчөны ныга-дорө.

Сөмын даc-арөса государствоыд ез-на сещөма озырмы-да оз-на вермы став том-јөзсө велөдны аслас щөт-вылө. Тавооң комі мам-батјаслөн челафјас гырыг школајасын велөдчїсны вель унаөн-нын (ставыс велөдчө кык-го мортыс унжык). Таво-кежлө гырыг школајасө (ВУЗ-јасө) комі том јөз-пыщкыг вөлі вөзжыгөны 97 морт. Обоноса комїггїја вїдлалөм да шуөм-гертї лөгөдчөны ыстыны комын кык мортөс. Рабфакө велөдчыны вөзжыгыгјас ставыс вөлөма 164 морт, велөдчыны местасө комїггїјалы гетөма сөмын 8 мортлы. Обоноса комїггїја татчө шуөма ыстыны 19 мортөс. Сегга мукөд-пөлөс школајасө вөзжыгыгјас (інститутјасө, техникумјасө, курсјас-вылө СПШ-ө, школа II ст.) өтї велөдчан места-вылө воөны 5-6 мортөн. Торја уна школајас (кыңи ШКМ,с-х техникумјас да с. в.) паскөдны мїжан государство пырыг-пыр оз-на вермы. Татыг тыдалө-нын кущөм пөга став комі том-јөз угкөдчөны велөдчыны. Та-понда лөө думыштлыны ас-гортын велөдчан уж-јылыг. Јонжыка ковмас паскөдны том-јөзлы асгыныс јур-вежөрсө.

Колан вога велөдчан уж комсомоллөн.

Ферт, велөдчан уж нуөмыд абу кокны-тор. Сы-понда колан воё волі зев гырыг бур дај омөль-торјас ужлөн. Мед-воң колө шуны: колан воё комсомол ез велөдчыв пөлітікаөн, щөщ вөлі мукөд п-школајасса программаас сујөма лыдфыны да гїжны кужан уж (обще-образовательный уклон). Сегга мед-егкө јїтны став комсомолчјассө, п-школајасын вөлі лөгөдөма п-чїткајас.

Сөмын колан-воё велөдчан уж комсомол-пыщкын заводітчїс зев горөн (нојабр-помын, декабр заводітїгөн), омөлыка вөлі пунктөма уж велөдчан уж нуөдыгјас-пөвсын (руководітельјас-пөвсын). Најө ез вежласлыны мөда-мөд ужнаныс, омөлыка комсомол јачејкајас лөгөдчылөмаөг велөдчан во-кежлө. Медга јона тајө тыдавліс велөдчыгјас-пөвсын, налөн гөгөрвоанлунныс торјавліс мөда-мөд велөдчызгыс өтї полїт. школаас. Велөдчан уж воңө-кежлө колө вөчны

сіз-жө, кыз корө унжык велөдчыгыс, сесга, мед-ескөн олас-ногыс велөдчыгаслөн, гөгөрвоом лунныс (вежөртгасыс) вөлі өткофжык.

Тақіөн лоө кокныжык велөдчыны да унжык-гөгөрвоны колан воө өткымын п-шк. велөдчыгаслы. Зев омөла вөлі волөны велөдчыгасыс, татыг, ферт, мыжавны пофө зев унаөс: өтi-кө, велөдчыгасөс богыса ужыс најөс оз вөлі лөз, мукөдыс вөлі дөзмөмаөс п-школагыс, мыжелөдiсны најө сiжөс төдөны-нын вөлі, мукөдыс оз вөлі уфiтны гөгөрвоны велөдөмсө, сесга жортгасыс вөлі колыны. Уналаын-на методыс вөлі куш горнi, ез вөвны диаграммагас, картограммагас, с. в.

Таво-кежлө комiтет ячежкагаслы ковмас гуртыштлыны тајөс, мед бурмас вофө-вылө велөдчан уж.

Кызi локтан воө лоө да мыјла вежө велөдчан уж?

Таво-кежлө велөдчан уж колө лөгөдны велөдчыгас олөм-гертi: өктгасын унжык том јөзыс (дажө арғаньыс) ужалөны сортовка-бердын, мукөд мунөны Уралө. Емөс јешцө: медагөмаөс крегтаналы ужавны (батракгас), ужалыг јөз (робочеггас), служашцеггас, велөдчыгас, слугагас, сесга емөс јешцө ужтөм јөз (безработнөјгас). Најөс велөдчөм-гертi бара пофө торјөдавны: лыффыны-гiжны куштөм јөз, омөлыка кушыгас, 1-ј ступеңа школа помалөмаөс, мөд ступеңа школа помалөмаөс дај вылөжык. Пөлітика велөдөм-куза таз-жө торјалөны. Сесга сіз-жө пофө јукны өктын јөз-костса уж нуөм-гертi.

Емөс сөмын-на кутчiгөны уж-бердаг, сіз-жө емөс ужалөнынын дыр-да, бөрјөмаөс гырыгжык уж-вылө. Тақiкөн зев уна-пелө торјалөны велөдчыгас, сы-понда откымынлы ковмас велөдчыны кокныфiксаң да ас-олан гөгөрыгжык, а унжык төдыгаслы пыдiтiжык. Вофө-кежлө велөдчан ужсө колө вөчны сіз, медем ескөн богтны горнiгас мед-посныфiкгасғаньыс төдмавны, мыј сешцөм комсомолыс да куштөм сылөн тудөдыс, кыз ставмувылас војдөр i өнi олөны, кызi пофө маркөизм да лөнiнiзм велөдөмөн помавны, мед-ескөн поскыг-поскө вылөжык велөдөмыс кајiс.

Сiз-жө өткымын торја јөзлы пофө лөгөдны торја горнiгас јөз-костса олөм-јылыг (спец. вопросы об-ведения). Тајөс бара асө пофө торјөдлыны јөз-гертi: омөлыка гөгөрвоыгаслы прөстжык-пырыг, вынажыкгаслы—пыдiтiжык.

Сесга куштөм п-школагас вөліны колан воө, ферт, колыны таво-кежлө. Мед-ескө матыштны став комсомолчгас-бердө пөлітика велөдөмсө да сетны мыј налы колө, ферт, ставыс өтi-пөлөс школаөн велөдчыны оз вермыны. Вермас лоны: комсомолч төдө-нын, мыј велөдөны статсiонарка нiма школаын, лiбө перөфвiжкаын. Сы-понда сылы колө куштөмкө мөд-пөлөс велөдчан-iн.

Выл-пөлөс велөдчан-ин поёо лөгөдны таэ: газетыг лыфыгыг чукөр, олөм мунөмсө велөдыгяс (кружок текущей политики), с. в. Кер лэыояс мукөд-дырји оз вермыны помавны статсионарка ныма школасө; налы поёо лөгөдны жеыдыка прөстжык программаөн (кружок со свободной программой). Поёо лөгөдны чукөр даждө өтка велөдчыгяслы ас-гортын велөдчыны—(самообразовательные формы). Меэ-бөрын, емөг-кө окочей јөз, поёо заводитны велөдны торја предметяс. Техникумыг карын вермасны лөгөдны јешчөна мукөд-пөлөс велөдчан-иняс: рытја партшкола, сесга кружок, қоді кутас велөдны ставмуывса том јөзлыг олөмсө (юношеское движение) да озыр јөзкөд тышкагөмсө.

Сесга таво лоө школајасө чукөртөма сөмын сещөм јөзөс. код-јас асныс кущөм школаын көсјөны велөдчыны. Комсомольчлы аслыс өнигаы колө бөрјыны төлын велөдчан-ин.

Кущөм ужјас сувтөны јачејкајас-возын да быд комсомольч-возын.

Велөдчан уж заводитчытөэ јачејкајаслы колө-нын төдны быд комсомольчлыг думсө да коді кытөн, кущөм п-школаын көсјө велөдчыны. Öнигаы колө заводитчыны сорнитны та-јылыг комсомольчјаскөд, мөвпавны кущөмжык школајас позас лөгөдны ас-комсомольчјас-герті. Сөрт, тащөм уж вермасны нуөдны буржыка код-јас колян воө вөліны-нын тајө уж-вылас. Öнигаы-жө јачејкајаслы колө төдны да лөгөдны во гөгөрга ужсө, медым-ескөн бура мунис ставнас велөдчан ужыс.

Быд комсомольчлы колө төдны, мыјла сылы колө велөдчыны да щөщ төждыгыны велөдчан уж-јылыг.

Тит-Паш Ів.

Областувса VIII-öd партија-конферентсија-возын сулалан ужјас.

Октябр төлыгын первојөд лунө көкжамысөдыг чукөртчас Ставсоюзса Коммунист-партијалөн (ВКП б-лөн) областувса конферентсија. Областувса партија-комитетлы ковмас виставны таяө конферентсија-вылас, кыңи сийө нуөдис асгыс ужсө 7-öd конферентсија щөктөм-јас-герти: веккыда-ө мунөма овмөс кыпөдан уж, бура-ө мунөма крестана-костын партијалөн ужыс, јона-ө таяө пөраөзыс партија вермөма матыгтчыны гөль комі крестана-бердө да најөс јитны шөр-коффема олыг крестанакөд Совет-власт кутөм-могыс да овмөс кыпөдөм-могыс. Сиз-жө ковмас виставны, куцөма муні уж пролетариат-костын.

Сегга бура ковмас виставны партија-пыщкын уж нуөдөм-јылыг: јона-ө таяө каднас мјјан организатсијаыс кыпөдчөма лыднас да мывкыднас Ленин индалөмјас-герти.

Торјөн сулалөны сорныјас: овмөс чукөртөм, лөзөдөм-јылыг, товар дон лөзөм-јылыг, сегга совет-учреждөңөјас бурмөдөм да донтөммөдөм-јылыс.

Овмөс лөгөдан уж-јылыг өні ставсө-нын арталөма областувса планјас-лөгөдыг комігөјја да пасјалөма лыдпасјасөн.

Коммунист-партија отсалө кыпөдны крестаналыг овмөссө.

Крестаналыг овмөссө Обплан бура төдмалөма, уна-ногөн арталөма, пасјалөма. Ставсө татчө гижны оз төр. Бөгтам сөмын кымынкө-тор-јылыг:

1. Көңа плөщщаф став област-паста:

1912-воын	29.151	дегәтин—100%
1925-26 воын	33.687	„ —115,9%
1927-28 „	35.081	„ —120,8%

2. Уна-ө гырыг скөт област-паста:

1912-воын	90.500	душ—100%
1926-27 воын	77.383	„ —85,5%
1927-28 „	78.265	„ —89,5%

Бөгтам-кө гырыг і посөні став скөтсө да кутам лыдфыны гырыг-тујө, 1927-28-öd воын лөө—145.600 душ. Таяө скөтсө-кө лыдфыны прөчөнтөн, 1912-öd во-герти (100%) лөө 121,4%.

3. Ужалан вөвјас:

1917 воын	32.460	вөв—100%
1926-27 воын	36.571	„ —112,6%
1927-28 „	39.508	„ —122%

4. Кыҗи чинө вöвтöм олыҗас (кöҗајствојас):

A. Вöвтöм овмöс	1925 воын	Прöцент.	1926 воын.	Прöцент.
став област-пагта . . .	13.635	32,2	11.209	26.
Б. Öтi вöла олыҗ	27.201	64,3	30.119	69,9
В. Кык вöла да унҗыка .	1.497	3,47	1.810	4,13

Гöм-вылö-кö арталöмөн, виҗму ужалöмыҗ докод сулалö со мыҗ-да сурс-шајт-дон *):

1913 воын	3041,8—100%
1926-27 воын	4605,5—151,4%
1927-28 воын	5210,7—171,3%

Тажö арталöм-сертиҗыс ми адҗам: крестаналөн овмöс 1913 во-серти јона-нын кыптöма. Крестана-костын, сесга, пагкалö машина-јасөн виҗму ужалöм, заводиталöны выль-пöлöс кöҗајас да пуктасјас вöдитны, уж нуöдны агрономјас висталöм да индалöм-серти.

Гöль крестаналы вöвјас лөгöдöм-вылö, областувса исполком корöм-куҗа, 1926-1927 воын правительство сетис 98 сурс шајт. Сыыҗ-кынҗи правительство-жö сетис артельнеј ужјас лөгöдöм-вылö 100 сурс шајт.

Воҗын сулалан ужјас.

Воҗö-вылö партијалы ковмас јонҗыка-на кутчигны крестаналыҗ овмöс кыпöдан ужö. Ковмас отсалöмөн виҗму лөгöдöм уж (земле-устројство) пагкөдны да чорыдҗыка нуöдны выль местајасö (Печераö да мукöдлаö) овмөфчыны мунан уж. Гöль крестаналы i воҗö ковмас бурҗыка отсаны лөгöдны асгыныс овмөссö. Сесга ковмас гөльјасöс да шөркөфдема олыҗ крестанаöс бурҗыка јитны да зильны унҗыкөс пыртны коператсијаö.

Öнөҗ омöла-на посни (нiзöвöј) виҗму-ужалан-коперативјасö тудöдiс пыртны јöзöс „Сельпромкредитсоюз.“ Татчö колö шуны: мед воҗö-вылö бурҗыка сiјö виҗöдлас тајö ужыс-вылö.

Бурҗыка-жö партијалы ковмас виҗöдлыны вој-вылын, тундраын олыҗас-вылö, сетыҗ овмөссö кыпöдöм-вылö.

Прöмышленност.

ВКП (б)-лөн XIV-d Gjezd шöктiс кутчигны бура кыпöдны ас-гыным прöмышленност. Тајö шöктöм-сертиҗыс областувса VII-öд партија-конференцсија шуiс җонҗавны, вильмöдны важ заводјасö, сесга заводитны вöчны выль заводјас. Важ заводјасö вермиҗ-нын неуна вильмöдны. Ковмас јешшö воҗö та-јылыҗ јона-на тöҗдыҗны.

*) Арталöма војна воҗывса донөн.

Өнөз вөчөма лоі да ужало-нын Сыктывдин карын вөр пилтан завод да электростантсija. Таво пондасны вөчны Печерао вөр-пилтан ыжыд завод да коңгервы вөчан завод. Сегга лөгөдчөны тө-чила брус вөчан завод стрөйтны.

Обплан арталом-герти, воыг-воо миан заводжасыг төвар петом кыпто.

1913 воын петөма	190.800	шajt-дон	—100%
1925-26 воын „	170.200	„	„ —89,2%
1926-27 „ „	214.300	„	„ —154,3%
1927-28 „ петас	887.900	„	„ —465,25%

1926-27 воын сөм вөлі вiчөма заводжас стрөйтөм-вылө — 440.000 шajt. 1927-28 воын көсjөны вiчны—921.000 шajt.

Конферентсijалы ковмас бура горнитны да вынсөдны вiт вога фабрик-заводжас-стрөйтан-план. Ковмас сені артавны да шуны—уна-ө ковмас воыг-воо сы-вылө сөм да кытыг сijөс ботны.

Сы-бөрти ковмас јешщө бура горнитны тужжас вөчөм-јылыг, сетны та-јылыг индөдјас.

Партiја быдмө, јонмө.

VII-өд партiја-конферентсija-дырјi вөлөма комi областувса ор-гаңизатсijaын шленјас—686 морт, канфидатјас—560 морт, ставыс—1246 морт. Өнi, тавога јуль первој-лун-кежлө лоөма-нын шленыс—859 морт, канфидатјас—573 морт, ставыс—1432 морт.

Быдмөма миан организатсija 7-өд конферентсijасаң 15,1%-мында. Выл пырөм шленјас-костыг угө служашщејјас-вылө—33,5%, робочејјас-вылө—29,8%, крестана-вылө сөмын—6,01%.

Өнi миан организатсijaын, прөчентөн-кө лыффыны, став шлең-пыщкас: робочеј—6,9%, крестана—60,2%, служитысјас—31,7%, мукөд-пөлөс—1,20%.

Воңө-вылө конферентсijалы ковмас пуктыны мог—јонжыка партiјао чукөртны робочејјасөс, батракјасөс да гөль крестанаөс, а служитысјасөс—нөжмөдныжык.

Партiја вермас бура нуөдны уж став област-овмөс кыпөдөмлаң, вермас матыгтны робочејјасөс, гөль да шөркофдема олыг крестанаөс партiја туж-бердө. Сөмын колө, меd партiја-пыщкас ез вөвны венчөмјас, меd быдөнлөн вөлі өтi горни да меd ставыс мунисны өтi тужөд, Ленин индалөмјас-герти.

Конферентсijалы, сегга, ковмас воңө-кежлө щөктыны, ВКП (б) XIV-өд сјезд шөктөм-герти, пагкыда нуөдны партiја-пыщса фемократiја. Тајө уж нуөдөмсө колө пуктыны сiрi, меd быд шлен вермис горнитны партiја-воңын сулалан ужјас-јылыг да быд-ногөн отсасны областувса комитетлы шылыда ужавны. Уж нуөдөм-јылыг воңывв бура горнитөмөн партiја ас-костас оз вермы угны торја кывјө (склокас).

Та-бöрын ковмас конферентсiялы горнiтны, кызi партијалы јонжыка јешцö матыгтыны робочей да крестана-дорö. Партија-туј нуöдöм-вылö гöль да шöркoдфема олыг крестана виçöдöны бура. Тајöс позö тöдны Сöветјаслөн да коперативјаслөн гјездјас мунöм-серти.

Мед-егкö партија воçö век јонмис, ковмас профсоюзјаслыг уж-сö паскöдны да јонжыка матыгтны партијалыг да Сöветвластлыг вын кыпöдан уж-динö.

Јонжыка гiбöдам сöветјас да коператсiја-бердö крестанаöс да робочейјасöс.

Ковмас воçö-вылö сöветјас да коператсiја уж-бердö јонжыка (унжык) гiбöдны робочейöс да крестанаöс; исполкомјасын нуöдны гектсiја уж да сiјөн јонмöдны исполком ужсö.

Гöль крестана-костын партија-уж нуöдöм-јылыг ковмас торјөн сорнiтны да лөгöдчыны буржыка тајö ужсö нуöдны.

Нуцöм iндöдјас ковмас сетны комсомоллы.

Комсомол мијан облагтын паскалö бура. Јул 1-ј лун-кежлö комсомол вöлöма:

Шленјас	3.609 морт.
Каңфидатјас	192 "
На-пиын зонјас	2.770 "
„ нывјас	839 "

Јонжыка комсомол содö робочей да гöль крестана-костыг. Комсомол-пыг пырöмаöг партијаö: шленö 89 морт, каңфидатö 211 морт (8,3%).

Конферентсiялы ковмас комсомол-костын воçö уж нуöдöм-вылö сетны iндöдјас. Ковмас воçö-вылö комсомолö кыскыны (пыртны) том јöзöс јонжыка робочейјас да гöль крестана-костыг.

Бурмöдам сöветлыг ужсö.

ВКП (б)-лөн тсентралнеј комитет щöктылис буржыка виçöдлыны сöвет-учреждённејас-вылö, бырöдны сетыг ыжыдö (чиновник-тујö) пукгöм, јöз-диныг öтдортчöм; лөгöдны, мед кантселарiја быдөнлы вöли восса. Тащöм уж öнöз мунис омöла. Колö воçö-вылö зильжыка богтгыны бырöдны тащöм бјурократизм, став сöвет-учреждённöсö бурмöдны да донтöммöдны.

Воçö-вылö колö тсентралнеј комитетгаң сетöм ужјас-вылö виçöдны буржыка да регыджыка нуöдны места-вылын.

Партија быдмö лыдөн. Колö вöçö јонжыка кыпöдны сiјбс Ленин гамён мунöм-вылö.

Партијаыг унжык шленöс сувтöдны быдсама уж-бердö!

Мед јешцö-на јонмас органiзатсiја VIII-д конферентсiја-бöрын!

В. Јуркин.

Партиялөн политика-жылыг төдмөдөн уң сиктјасын.

Міжан Коми областын колан 1926-27 велөдчан воё политика-жылыг төдмөдөн уң сиктјасын муніс школајас-пыр да кружокјас-пыр. Школајас вөліны кык-пөлөс: статсіонаркајас ¹⁾ да перефвижкајас ²⁾.

Кружокјасыс велөдісны школа-перефвижка программа-герті да політекономіја ³⁾.

Кружокјас омөла-на вермісны пуктывны уңсө дај налөн уңыс бура лыффытөм-на.

Кымын школа уңаліс колан воё.

Сиктјасын колан велөдчан-во заводітчігөн вөлі ставсө востөма: статсіонарнеј політшкола—43-өс да 18-өс, перефвижнеј школа программа-герті уңавны. Таыг-кынңи 15 пропагандістлы-велөдыгы торја школајасын колө вөлі вөчны 45 выпуск. Став школагыс помалісны: 23 статсіонарка да 15 пропагандіст вөчісны 38 выпуск. Перефвижнеј школа-программа-герті нөті ез помавны.

Мыј-вөсна школајас ез помавны программасө?

Бура-кө да помөз нуөдны велөдөм уң школаын, колө мед велөдчыгјасыс аоныс гөлөмгаңыс велөдчөны дај мед вөлі велөдыгјас, ыгајас да мукөдтор. Колан вога помавтөм школајасас тајө вісталөм-торјасыс ез вөв ставыс тырмымөн: көні ез вөв велөдыгыс, көні—велөдчыгјасыс омөла воывлөмаөг. Сы-вөсна, көні сөмын программа-жынсө велөдөмаөг көні і ещажык.

Кушөма помалісны школајассө.

61 школагыс помалісны 1274 морт. На-пйыг: коммуністјас—375 морт, комсомольчјас—282, партијаө-пыртөмјас— 617 морт. Став помалыг-пйыс 161 мортыс нывбабајас. Төдмалөм-герті 7 перефвижкыы да 5 статсіонаркаыы 271 морт-пйыг помалісны сөмын 230 морт. Велөдчиг-костыс велөдчыг лыдыс чінөма 15,1 прөцент. Ферт, ежө быд школаын вөв өткоф. Мукөд школаас велөдчыг-лыдыс вөлі содөма, а мукөдас чінөма 20 прөцент-сајас. Бура помалісны 124 морт—53,9 прөцент, 106 мортыг—46,1 прөцентыс помалісны омөла.

Мыјјас-вөсна ез ставыс бура помавны.

Школајассө востігөн да велөдчыгјессө чукөртігөн, сиктјасын уңжыклаас школаас велөдчөм-жылыг төдмөдөн уңыс јөз-пөвсын вөлі нөті абу мунөма. Медгасө—партіјнеј јачејкајас ез вермыны уна пөра та-вылө пуктыныс-да сы-вөсна.

¹⁾ Школа, уңалө өтілаын во-гөгөр дај программаыс ыңыджык перефвижка-школагыс.

²⁾ Школа, онас уңалө уналаын.

³⁾ Капіталіст-нога овмөс-жылыг төдмалыг наука.

Сегга омёла лөгөдчөм-төдмөдөм ужсө пуктөм-вөсна школажасын велөдчыгјас вөліны быд-пөлөсыс, велөдчөмаыс і велөдчытөмыс өтїлаын. Партіјнеј јачејкајас школајас вогтігас став коммуністјас-сө (епісок-куза) сујісны школајасө. Сіјө-жө школајасө безпартіјнеј-пыщкыг гїжісны ставсө, кодї сөмын окотітчіс велөдчыны. Сы-вөсна полїтика-јылыг зїк төдтөм јөз-піын вөліны і I-ј ступеңа совет-партіја ужө велөдан школа помавлыгјас,—гїжны кужтөмјаскөд өтїлаын велөдчісны ущітөлјас. Сїзі воқө.

Кушөм школајас лоө вогталөма 1927-28 велөдчан воө.

Област-пагта лоө вогтөма 38 статсіонарка да 15 пропагандїст-төн вөчөм 30 выпуск. Укомса план-герті, быд пропагандїст таво кутас ужавны сөмын кык вөлөстын. Кутасны велөдны передвїжка программа-куза. Партіја шуөм-герті омёла велөдчөма коммуністјас-лы тајө школаас быт колө велөдчыны. Та-кынзї омёла төдыгјас-лы, кодјас мыјкө-вөсна оз вермыны велөдчыны школажасын да кодјас тащөм школајассө помавлөмаөг-һін, налы лоө вогталөма кружокјас, велөдчыгјас окотітөм-герті. Кружокјас лоө вогталөма со кушөмөг: газетнеј кружок, өнїја олөм-ногсө төдмалыг (кружок текущей политики), партіјалыг өнөз олөм-вылөмсө төдмалыг (кружок по изучению истории ВКП (б), овмөс-кыпөдан-уж нуөдөм-јылыг төдмалыг (по экономполитике) да мукөдјас.

Мыј колө вөчны јачејкајаслы велөдчан уж бурмөдөм-куза.

Коммуністјасөс школајасө јуклөм.

Мед-војдөр јачејкајаслы колө төдмавны, кушөма полїтшколатө помалїсны коммуністјас да комсомолецјас колөм-во, төдмавны ыжы-дө налөн төдөмлуныс, унаөс-ө төдөмлун-гертіыс оз-һін ков сујны передвїжка да статсіонарка школајасө, а колө-һін налы вогтыны гырыгжык кружокјас да кымынлы колө быт велөдчыны тајө школајасас. Тајө төдмалөм-бөрын колө артыштны, кытчө, коргаң да кушөм школа вогтыны. Медым кужны кодөс кушөм школаө сујны јачејкајаслы воқыв-жө ковмас щөц төдмавны:

1) ставыс-ө вермасны вольвлыны школаас, оз-кө вермыны мыјкө-пөнда, сещөм јортјаслы бара ковмас вогтавны кружокјас школа программа-куза лїбө щөктыны өтнаныслы торјөн-торјөн велөдчыны сіјө-жө программа-герті.

2) Велөдчывлїсны ез-һін тащөм школаас. Емөг-кө тащөм школаас воқті велөдчылөмајасыс да абу бура вермөмаөг помавны, ковмас төдмавны: мыј-пөнда најө омёла помалөмаөг да кушөм-ногөн агныс чajtөны верміг тајө-жө программаас індөм-торјассө велөдны. Агныс-кө көсјөны выл-пөв школајасас велөдчыны, колө-бара сујны школаө велөдчыныс, а оз-кө чajtны верміг, велөдчөмлун-гертіыс, сіјө школајасас, вогтыны налы торја кружок ічөтжык программаөн.

3) Лыффыны да гижны кужтөм воjтырөс оз ков суjны таjө полйтшколаjасас. Наjөс колө суjны гырыгjасөс, зик-велөдчытөмjасөс да ичөтjика велөдчылөмаjасөс велөдан школаjасө (лыкпунктө да ма-лограмотнеjасөс велөдан школаjасө).

Мукөdjасасылы, кодjас полйтшколаjасас велөдчылөмаөг-нын да бура помалөмаөг, ковмас лөгөдны гырыгжык программа кружок-jас, да бара-жө вожыв артыштны—кущөм кружок кодjаслы востыны, корсаң велөдныс заводитны да с. в.

Школаjасө да кружокjасө суjигөн колө төдны, кодi мыj-jылыгжык жонжыка окоитчө да зилө төдмавны.

Мед гөгөрвоанажык лоө велөдчан-уж-план вөчөмыд, брстам пример:

Вөлөстын 15 коммунист да 40 комсомолец, кер лежны да вөравны-кынзi некытчө оз ветлыны. Наыг-кынзi jешщө 4 коммунист да 10 комсомолец мөдөны ветлыны заводь-да, вургыны-да. 55 морт-пигыс, кодjас көсjөны гортас овны, школа-программа-серти колөммындаыг унжык төдөны сөмын 17 морт. 38 мортасылы, партија шуөм-серти, лоө велөдчыны школаын. На-пигыс 10 jорт олөны өтар вөлөст помас да 5 верст-саjын вөлөст мөдар помас 12 морт. Сетөн-jасын вожтисө шуам, вөвлисны сөмын полйтчиткаjас (лыффыгөмjас) комсомолдөн. Суjам-кө ми ставсө наjөс өти вөлөстса-школаө, наjө (22 jортыд) омөла кутасны воывлыны школаад. Jачеjкаjаслы ковмас сijө вөлөст-пом өиктjасас воставны школаjас емөг-кө велөдыг-jасыс да мукөдтор.

Сегса востытөзыс воjдөр бара-жө ковмас думыштлыны коржык сенi школасө востыныс. Гиктса партија-jачеjкаса jөзыс-кө төвнас ужалөны кер-дорын, гортас овлөныжык тулысын да арын, секi-и колө востыны школасө. Вөралөны-кө,—вөралыгjасыд пыржык ветлывлөны арын да тулысын, а төвнас прөстжыккө, налы школатө лбө востыны төв-шөрнас.

Школаjас-кө jачеjка мыjкө-вөсна оз вермы востыны, лоө воставны кружокjас.

Вөлөст-шөрас ужалис-нын колөм во полйтшкола. 16 jорт-пигыс велөдчылөмаөг-нын школаас 10 морт. На-пигыс бара-жө таjө школаын көсjөны велөдчыны 6 морт. 4 мортасылы аснысө лыффыны жона-на слабөн, оз-на чajtны вермиг венны школа программасө да налы ковмас востыны кружок ичөтжык программаөн.

Заводь да вургыны ветлыг-пигыс, школа программа-мында некөд оз төд, а школаө кыскыны төвнас он вермы. Таjаслы лоөсетны быд мортлы торjөн-торjөн индөdjас, мед асныс, өтнаныс, лыффыгасыны-jугдөдчасны. Сегса jачеjкаjаслы jешщө лоө корөны туj, кызi пуктыны велөдчан ужсө ташөм jортjасыскөд гортас өлиганыс щөщ i гөжөмнас.

Тази-кымын, места-вывса-пожөмлун-серти, i ковмас jачеjкаjаслы jуклыны шленjассө, школаjасө да кружокjасө.

Велөдчөм-жылыг жөзөс төдмөдөм.

Политшколајас вогталөм-жылыг, сені велөдчөм-жылыг сорнијас мед-војдөр лоб панны јачејкајасын. Сы-бөрті сөгга вөчны јачејка-собрањнетө безпартіјнеј, суужык, војмөстчыгжык жөзкөд өтув. Öту-вја, паккыд собраньнесө појас вөчны быд өіктын: војда прімер-герті-кө—вөлөстын да вөлөстпомса кыкнан өіктас.

Безпартіјнејјасөс школаө да кружокјасө јуклөм.

Собрањнејас-вылын жөзөс төдмөдөм-бөрад велөдчыны окөт-чыгјасыд лөбны і безпартіјнејјас. Најөс, колөм вога-моз, таво школајасө да кружокјасө гујавны оз ков. Ковмас јуклыны төдөмлун-ныс-зөртіныс партіјнејјасөс моз-жө. Сөмын партіјнејјасөс да і без-партіјнејјасөс өтлаө сујны оз пој; быд школаө 25 мортыг уна да быд кружокө 8—10 мортыг уна.

Велөдчыгјас-кост уж јачејкалөн.

Тащөм ужјас-кынці јачејкајас-војын сің-жө сулалө школа лө-гөдан уж. Медым бура пуктыны велөдан уж, колө, мед школајасыд ез вөвны кушөг, тыртөмөг, дај мед пафөраыс ез вежлаг керкаыг-керкаө. Школаын пызан да улөс тырмөмыг-кынці колө лоны: кар-тајас, диаграммајас, школьней-дөска да мукөдтор. Велөдчыгјаслы мед вөлі һигајас, өті һига көт быд 3-4 мортлы.

Политшколајасын велөдыгјасөс јачејка бөрјө суужык, төдыг-жык коммунистјас-пыыг, на-костын нуөдө велөдан-индалан уж. Мед-гасө лөө төдмөдны да индавын велөдыгјаслы, кыці пуктыны ужсө школајасын, а кружокјаслыг ужсө индавын-нуөдны (консультірујтны).

Школаын велөдыгјас-костса уж колө пуктыны „душак“-һига-герті¹⁾. Һигасө лејіс таво издавательство „Војеннеј вестник“.

Кружокын уж индалызјас-һуөдыгјас-костын велөдөм уж колө пуктыны „Павлов“-һига-герті²⁾.

Таці колө пуктыны школа вогтан уж өіктјасын, јачејкајасын, көні Уком план-герті абу шуөма віңны пропаганфіст-ужалыгөс. Көні лөө пропаганфістыс, сені јачејкајаслы оз ков-жө һинөм вөч-төг овны, кыцік вөлі колан во. Пропаганфіст-локтөз јачејкајаслы лөбөдчан ужсө, велөдыгөс школаас коргөмыг-кынці, ставсө-жө колө вөчны војыв, мед пропаганфістыс воас-да, вөлөсткөд төдма-сөм-бөрын пыр-жө вермас бөтгыны төдмагын велөдчыгјаскөд да заводитны велөдны.

Тажө уж нуөдигөн јачејкајаслы колө төдны: омөла-кө тајө ужыс лөб пуктөма, ыжыд бур лөбмјас пикола-помыг відчыны һі-нөм. Сы-вөсна јачејкајаслы колө кадө дај буржыка бөтгыны најө ужсө нуөдны.

Дим.

¹⁾ Душак—методика и организация партийного просвещения.—Издание 2-е, исправленное и дополненное. Цена 90 коп.

²⁾ Павлов.—Изба-читальня и самообразовательная работа в деревне. Без-платное приложение к журналу „Изба-читальня“ № 11-26 года.

Тажө һигаыс ем быд лыдфыган керкаын.

Міжан сиктјасын

Кущом бур сетө уна переменаөн му ужалом.

„Ордым“-журналын, воҗа нумерас, агроном А. Г. Жаковалөн вөлі-нын гижөма, кущом бур сетө уна переменаөн му ужалом. Сіјө стаҗтаас А. Г. Жакова медҗасө міжанөс төдмөдіс вѳт переменаөн ужаломкөд. Сіјө міжанлы вѳсталіс, колө-пө вѳт переменаөн ужалігөн көҗны бобөһаһ, картопель, су да ід лібө зөр. Көҗкөм-улө таҗі ужалігөн колө сөмын вѳтөд јукөныс.

Ферт, таҗі мутө ужалігөн урожајыд унҗык воас. Тани колө вѳставны та-јылыг со јешщө мыј: уна урожај тајө вѳт переменаөн ужалігөн воө оз сөмын көҗкөм чінтөм-понда (мујастө вѳт пельө јукөм-понда). Унҗык урожај воө јешщө со мыј-вөсна: һаһа быдтас-серҗи картопель өтнас, сы-ыҗда-жө-інын быдмөмөн, пөтөссө вајө кујім лібө һоль мындаөн унҗык. Көҗан-кө су пудовһа кујім-со сывја му-вылө, урожајсө богтан зев-һин уна дас пуд. Сы-ыҗда-жө му-вылө дас пудовһа картопель-кө пуктан, урожајыс воас со-ветымын пуд-гөгөр. Пөтөсыс та-мында картопельыдлөн 37-40 пуд гукөд воҗсагө. А һөһамын пудјыд-өд һоль дас пуд.

Мөд быдтас тајө вѳт переменаөн му ужалігөн—бобөһаһ-турун.

Кущом-жө бур сетө крестаніинлы бобөһаһ көҗөм? Зев ыҗыд бур сетө сіјө. Өҗи-кө—уна бур турун, мөд-кө—јог турун му-вылыг воштө, көјмөд-кө—мусө вынөгөдө. Тајө му вынөгөдөм-вөснаыс тани міжан лөө јонҗыка сорҗитыштны.

Агрономіја міжан вѳсталө, быдтасјаслы-пө медҗасө көлө кујім өікас сојантор: фосфор, кали да азот. Һаһа быдтасјаслы колө, мед

став сикас сожанторјыс—выныс вöлі тырмымөн муас. Сегга налы колö, мед-ескö став выныс вöлі вершöк ноль-кымын пыдаöз сöмын. Пыдынжык-кö лö, һаһа быдтасјас жеһыдһик вужјаснас оз і вермыны сетыг перјынысö.

Бобöһаһ-турунлөн вужјасыс зев кузöс. Небыджык муö најö пырöны вест кујим пыдаöз-кымын, а буржык мугинö і аршыноз. Серт, ташöм пыдö пырöмнад, налы унжык і сожанторјыс сурö. Кујим переменаөн му ужалигөн, куш һаһа быдтас көзигөн, һаһлөн вужјыс пырö сöмын вершöк ноль либö сыыс еща. Сизөн пыдöжык пырöм кујöд выныс му-вылад сизі вешшөрö вöлі і вошö. Бобöһаһ көзигөн тајö став выныс бөр перјыггö.

Тыдалö, бобöһаһ көзöмнад-тај ми вичмöдам (економітам) кујöд вын: еща кујöдөн унжык урожај богтам. Тајö пыдö пырöм кујöд вын-вылас зев-на бур урожај локтö бобöһаһ-турунлөн. Тајö турун-нас верман лишней скöт визны. А унжык скöтзыд— унжык і кујöд лö. Сизөн, унжык позны кутас і вьл му вöчны (вьл мутö вöчöмыг ми-öд дугдылим кујöд тырмытöм-вöсна).

Сегга бобöһаһ вöдһтысјаслы колö јешшö тöдны: бобöһаһ быдтас вермö азота вынсöдантор сынöдыг (воздукуг) богтны. Воужык-һин ми сорһитим, миға һаһа көзаяслы колö медгасö кујим-сикас сожантор (фосфор, калі да азот). Кушöмкö öтi сикас, тајö кујимыс, ещажык-кö лö му-вылын, һаһа быдтас оз-һин бура вермы быдымыны. Лыажык мујас-вылын да омöлжык кујöдалöм-инын ичöt урожај медгасö овлö азот тырмытöм-вöсна. Тајö азот тырмытöмыс бобöһаһлы, викалы да аһкыщлы оз мешајт. Ставыс најö ташöм-сикас вынсö вермöны сынöдыг (воздукуг) богтны.

Агрономіја сиз-жö висталö, бур бобöһаһ урожај-бöрыһ-пö сы вужјасөн му-вылад колö сы-мында-жö вын, мыјта овлö бура кујöдалöмөн. Быд су пудовһа-улö му-вылыг 40-50 пуд зев бур турун урожај богтны да сизö-жö турун вужнас мусö вынсöдны, кыз бытö 300 пуд кујöд петкөдöмөн,—јона, тыдалö, бур отсöг локтö крестанһлы.

Тази-кö, бобöһаһ көзöмад јона-тај ковмас кутчöны. Уна муа крестана татчö мөдисны-һин кутчöны, сöмын еща муалы өкыджык-да омöла-на богтöһны. Најö шуöны, тöдам-пö-ескö бобöһаһ вöдһтöмыд јона бур-да көзһысö-пö сизöс һекытчö-на. Вöчам-пö уна му-да кутам көзһы і бобöһаһ.

В. Исаков.

Кушдөм-ногөн еща муа крестаналы мед-бур уна переменаөн му ужавны.

Мыйыс крестана полёны уна переменаөн му ужавны?

Өні крестана-костын зев-нын жона сорнитёны бобёнаң вёдитём-жылыс. Сёмын уналаын-на норасёны еща му-вылө. Вывті-пө еща гөрөм муным, наңнымёс-пө тырмымөн огө вермө көзны-а, кыг-нын-пө јешщө му-вылын турун вёдитны. Ферт, унжык-кө көсјан наңа быдтасјастө вёдитны, уна-во-быдмана турун көзигөн унжык колө і муыд. А наңа быдтасјастө вёдитёмыс еновтчыны он-на лыгт: ылыс вайөм-вёсна наң доныд мијан бура вылө-на сувтө. Кызі-инө колө комі крестанінлы му-динас ужавны, кушдөм переменаөн мед-бур мујассө вёдитны, мед-ескө унжык пофө сетыс докодсө бостны?

Вит переменаөн му вёдитигөн бобёнаң көзёмыс уна крестана полёны медгасө со мыйс: тазі ужалігас-пө туруныд оз быд во көз-гы, а көзёны кык во-пыщкас өтчыд; удајтчытөм во-бёрын-пс зік көзөм турунтөг верман кольны.

Збыль-ө-нө тајө бобёнаң турун удајтчытөмгыс мијан лоө повны? Оз-ө-мыј поф му вёдитөмө сізі кутчигны, мед тащөм удајтчытөм војасыс ез лоны?

Лоө-на повны. Агрономіја мијан Комі муө воіс зев-на неважөн. Агрономјас оз-на вермыны виставныс, кушдөм еікас көјдысјас мед-повтөмөс лок војасыс, кушдөм көјдысјас мед-бура быдмёны быд гожёмын. Агрономјас шуёны, өні-пө регыд воғгас комі опытеј стантсіја; сен-пө мөдасны відлогјас пунктөмөн төдмавны, кушдөм еікас быдтасјас мед-бур вёдитны мијанын; мөдасны-пө сені корғавны ас-муын быдман турунјас да наңа быдтасјас-пыщкыс виль еікаса быдтасјас да налыс төдмавны бур-лунсө. Сегга сы-бёрын-нын вөлігті мед-бур быдтасјассө, мед-тујанајассө мөдасны ласкөдны да разөдны. Ферт, секі мі неурожаыс, удајтчытөм көзёмыс огөжык-нын кутө повны.

Өні мијан комі крестанін мөдіс агрономјаслыс јуагны, кызі-пө кутчигны му ужалөмө, мед-пө-ескө аслым сојантор унжык кутіс быдмыны дај скөтлы вердан-тор содыштіс, мед-ескө ещажык му коскөм-улө вөлі колө кольны дај ещажык кујөдалөмөн унжык урожај вөлі пофө бостны.

Колө виль мујас вөчавны.

Та-вылө ме-ескө вөлі көсја со мыј виставны: буржыка-кө крестанін көсјө асгыс овмөссө кыпөдны да бурмөдны, **мед-воз колө сылы уна виль му вөчөм-жылыс думыштны.** Еща муа крестанінлы бура овмөдчыны зев сөкыд. Өні мијан шөркөфема олыс комі крестанінлөн став гөрөм муыс гектар *)-гөгөр сёмын.

*) Гектар—десатинаыс неуна ічөтжык (0,92 дес.).

Кујим переменаон вөдитөгөн којмөд жүкөныс-на сылөн вегшөрө вошө. Кык жүкөныс сiјө бөгтө 50 пуд-гөгөр ҺаҺ. Тајө сылөн і став докодыс му-вывгыс.

Озө-инө поҗ кықкө мөд-ног кутчигны му ужалөм-бердө, мед-егкө сiјө-жө му-вывгыс поҗө вөлі унжык бөгтны докодсө?

Ме-ногыс-кө, поҗө. Сомын ковмас кутчигны уна переменаон ужалөмө-а.

Вит переменаон му ужалөм.

„Ордымын“, воҗаа нумерас, А. Г. Жакова гижис-Һин вит переменаон му-вөдитөм-жылыс. Сiјө виталөм-гертi, быд во мијан му-вылын* лооны тащөм быдтасјас: id, су, картупель да бобөҺаҺ-турун, витөд жүкөнөн быд му. Таҗi ужалигөн өтi витөд жүкөныс сөмын ко-ло коскөм-улө. Ми воҗыв-Һин горҺитим, миҗа таҗi ужалөмнас бобөҺаҺ быд воө оз ло көҗөма: сiјө көҗгө кык во-пыщкын өтчыд. Сек жө шулим: бобөҺаҺ-турун көҗөмыд-кө оз удајтчы кущөм-кө воө, мөд онас җик көҗан турунтөг колан.

БобөҺаҺ-турун-пыҗҗi аҺкыщ вөдитөм.

Ме-ногөн-кө, поҗө вөлі вит перемена лөгөдны тащөмөс: өтi витөд жүкөн—коскөм, мөд—су, којмөд—картупель, Һөлөд—id Һибө зөр, витөд—аҺкыщ. Тајө вит переменаыс торјалө А. Г. Жакова виталөмкөд бобөҺаҺ-турун-пыҗҗi аҺкыщ көҗөмөн. АҺкыщ, бобөҺаҺ-турун-моз-жө, азота выноөдан-горсө бөгтө сынөдыс (воздукус). Сөмын вужјасыс сылөн жеҺиджыкөс, ичөтжыкөс. АҺкыщ ачыс зев ыжыда быдмө дај ыжыдөс-жө і урожајсө гетө, сөмын вужјасыс, бобөҺаҺ-гертiыд, ещажык мусө вермө вынөдны. Сесҗа аҺкыщтө көҗны лоө быд во, а бобөҺаҺыд өтчыд көҗөмөн кык Һибө кујим во-на вермө быдмыны.

Ыжыдө пөльза воө крестҗаҺинлы вит переменаыс?

Тајө горҺитөм-бөрас виҗөдламој, кущөм-ногөн ужалигөн, кущөм переменаон крестҗаҺин вермас му вөдитөмгыс мед ыжыд докод бөгтны. Бөгтам өтi гектара муа крестҗаҺинөс.

1. Кујим переменаон му вөдитөм вајө:

Коскөм	00	00
Су	25 пуд.	25 шайт дон*)
Id	25 "	25 " "
Су-җас	50 "	5 " "
Id "	25 "	3 ш. 75 ур.

Ставыс: 58 шайт 75 ур.

*) донјас бөгтөма војна-воҗса.

2. Віт переменаён, бобёнањ кۆзөмөн.
(быд му-улын гектарлөн вiтөд жүкөнис).

Коккөм	00	00	
Су	15 пуд,	15	шајт дон.
Id	15 "	15	" "
Картупель	200 "	40	" "
Бобёнањ-турун	70 "	28	" "
Id-іңас	15 "	2	ш. 15 ур.
Су "	30 "	3	ш. "

Ставыс: 103 ш. 25 ур.

3. Віт переменаён, ањкыщ кۆзөмөн.
(быд му-улын гектарлөн вiтөд жүкөнис).

Коккөм	00	00	
Су	15 пуд,	15	шајт дон.
Id	15 "	15	" "
Картупель	200 "	40	" "
Ањкыщ	15 "	30	" "
Id-іңас	15 "	2	ш. 25 ур.
Су "	30 "	3	ш. "
Ањкыщ-іңас	20 "	3	" "

Ставыс: 108 ш. 25 ур.

Тыдалө, вiт переменаён му вөдiтөм докодсө сөтө пөштi кык-мында кујим переменаён-дорыс. Кујим переменаён ужалигөн воө 58 шајт да 75 ур, вiт переменаён, бобёнањ турун кۆзөмөн—103 ш. 25 ур, вiт переменалөн-жө, ањкыщ кۆзөмөн—108 ш. 25 ур. Сегга колө виқодлыны унаө тајө переменајасыс сөтөны ас-гојантор да унаө скөт көрым.

Кујим переменаён гектар-вылыс сурө ветымын пуд һањ. Вiт переменаыс, бобёнањ-турун кۆзөмөн, һањ воө 30 пуд сөмын (кыч пудјөн ещажык воқза сөртыс). Сыыс-кыңгi локтө 200 пуд картупель. Пөтөсыс та-мында картупельслөн 50 пуд һањкөд воқсаө. Став пөтөссө-кө һањөн лыффыны, лоө 80 пудкөд воча.

Вiт переменаён, ањкыщ кۆзөмөн сөтө: 30 пуд һањ, 200 пуд картупель—50 пуд һањкөд воча да 15 пуд ањкыщ. Кутам-кө лыффыны пуд ањкыщлыс пөтөссө сөмын пуд һањкөд воча, тајө вiт переменаыс воө став пөтөсыс 95 пуд һањ-мында.

Тыдалө, вiт перемена, ањкыщ кۆзөмөн ас-гојантор медега уна сөтө.

Скөт-вердантор кујим переменаыс локтө—25 пуд id-іңас (су-іңас огө кутө лыффыны); вiт переменаыс, бобёнањ кۆзөмөн—15 пуд id-іңас да 70 пуд бобёнањ-турун; вiт переменаыс, ањкыщ кۆзөмөн—id-іңас 15 пуд да ањкыщ-іңас 20 пуд.

Тыдало, скот вердан-тор медга уна локтө боббһаң көзөмөн.

Ферт, ыжыджык урожај-кө мөдан богтны, јонжыка-жө і вын-гөдны мутө ковмас. Унжык-кө лоө көрымыд, унжык-жө лоө і скө-тыд. Секи унжык лоө і кујөдыд. Сегга-өд төдам ми өни-һин і му-көд-нога вынгөдан-торјас: трунда, пөјим да мукөд іза (миңералнеј) вынгөдан-торјас.

Вит переменаа му вөфитны аңкыщ көзөмөн ми пондам кытчөз уна выл му огө вермө вөчны. Кор мијан унжык лоө мујас, ферт, секи кутам көчны сетчө уна-во-быдмана турунјас—боббһаң да му-көдөс. Өни лоө јонжыка кутчиглыны унжык ас гојантор вөфитөмө.

Мијан Коми областын 40.000-ыс унжык крестана овмөс (кө-зајство). 30.000-ыс-кө сөмын вујас уна переменаөһн му ужалөмө да мөдас быд во лшнеј 50 шајт дон докод богтны, ставыс најө богтасы 1.500.000 шајт дон.

Кујим переменагаһн вит переменаө вужны зев кокһид уж. Өни агрономјас емөг-һин быд ујездын 4-5 морт. Накөд та-јылыс крестаналы јонжыка колө пондыны сорһитны.

В. Исаков.

Колта кыскалһны.

Міжан лыддысан-керкајаслөн

УЖ.

(Конкурс-вылө).

Тавога март тöлысган Обполитпросвет (гырыг војтырöс велөдөм-жылыг төждыгы областувса учрежденьнө) нуөдө конкурс—төдмөдө, кушөм лыддысан-керкаын мед-бура муно ужыс. Еща-на онөз воисны гижөдјас конкурс-вылө. Избачјас оз термагны төдмөдны асланыс ужөн, көт і щөктөма вөлі ставныслы гижны, мед-ескө быдөнлөн ужыс тыдаліс. Но і ещанік гижөдјасыс уна висталөны, кушөм уж нуөдөны комі крестана-пөвсын лыддысан-керкајас.

Мі богтам кујім уездыг морт-өтї лыддысан-керкайн да петкөдлам налыг ужсө. Сыктыв уездыг некушөм гижөд-на ез во-да сетыг ужсө төдны ог вермө.

1. Прождор вөлөстувса (Јемдін уездын) лыддысан-керка.

Кодјас-пөвсын ужалө лыддысан-керкаыс?

Вөлөгтын көкјамыс сікт, 529 крестана овмөс, олыг—2500 мортсајас (мужік і нывбаба). На-пыг: гөла олысјас—315 овмөс, шөркөдфема—192, бура олысјас—15, озыра олысјас—3 овмөс.

Вөлөгтын көза—484 фегатина, ужалөны унжыкыс кујім переменаөн, өткымыныс ужалөны уна переменаөн (4, 5, 7), сегга кымынкө крестанын таво көсјөны петны уна перемена-вылө-жө. Вөфитөны со кушөм көзајас: су, id, аңкыщ (вел уна—25 фегатин), зөр, шабдї, бобөнан да мукөд-пөлөс көзан турун (5 фегатин). Сегга таво первојыг-на, відлөг-пыфди, 14 крестанын көзөмаөг лупін (веж кујөд).

Гөрөны унжыкыс плугјөн (345 плуг), мукөдыс косулаөн. Мукөд-пөлөс віқму ужалан машина көт і еща-да богтгыг крестаналөн ем: „зіг-заг“-піңа—2, вартан машина—3, төлөдчан—2, көјдыс весалан—2, шабдї һарјалан—6, ізас шыран—13; ем выј вөчан машина (сепаратор), көзан машина, галан да соркнїјас (скөтлы сојан) шыран машина, шабдї-көјдыс весалан машина, вөлөн куртан машина, вундан машина, ыцкан машина да мукөд уна-пөлөс.

Вөлөгтын скөт: вөвјас—369, мөс—698, ыж—1580, порг—60. Коһан во вәјөмаөг романовскеј пөрөда ыж 6 душ. Ем общественнеј уж (вөв). Скөтлы вөчалөны шоныд картајас, гырыг өшінөн, сынөд (воздук) вежан трубајасөн (вентельатор), бур вердчан дозјасөн (кормушкајас).

Овмөс крестаналөн кыптө, вежөр вогсө. Тажө ужас најөс нуөдө лыддысан-керка агрономкөд.

Кушөм уж нуөдө лыддысан-керка.

Ферт, крестана-пөвсын ужалігөн медга војдөр, медга јона колө мырғыны крестаналыг овмөссө кыпөдны, буржыка ужавны велөдөмөн. Сіјө ужсө лыддысан-керка вермөма нуөдны зев паскыда. **Ужалөмаөс 3 візму ужавны велөдчан кружок.** Шленјас ужалөмаөс сөлөмсаң, абу дышөдчөмаөс. Ужас отсалыг, велөдыг вөлөма агроном, ужыс мунөма нгајас-серті. Вөлөма гораа лыддыгөмјас, бебедајас, лектсіјајас. Кружокын велөдөм-торјас шленјас вөчөмаөс асланыс візму-бердын, скөт-бердын.

Тази уж нуөдігөн возмөстсыг крестаналөн јона содөма нгајас, гажетјас. Лыддысан-керкаса да краснеј-уголокса (ем 3 краснеј-уголок) бібліотекајасыг јона лыддыны. Медга јона лыддыны візму ужалөм да скөт вөфитөм-јылыг нгајас. Ташөм нгајасыс оз тырмыны. Бура уна крестана агныс сузөдөны журналјас да гажетјас.

Нывбабајаскөд ужавны ем горт-гөгөр уж велөдан кружок (кружок домоводства). Кружокын 13 нывбаба, олөма-арлыдаөс, ужалөны зев окота-пырыг. Уж мунөма төвнас кыкыг вежонын. Оні ужалөны праһник лунјасө. Ужалөмаөс кружокын: избач да школаын велөдыг (ушительніча). Лыддывлөмаөс лектсіјајас: пельшар, акушерка, агроном. Скөт вөфитөм, градыв вуктасјас, керка пышкөс сөстөма віжөм, вогөмјас, виль-нога олөм лөгөдөм, нывбаба праваяс, коператсіја уж, сојан-јуан лөгөдөм, пөжасөм, вургөм да мукөд-тор,— со кушөм горһјас мунөма тајө кружокын.

„Нывбаба заводитчөма кысыны төсөмлаң, олөм бурмөдөмлаң, кутчигө нга да гажет-бердө,“—со мыј шуө тајө уж-куза избач.

Том јөзлы, ферт, гажөдчөм колө. Абу еновтөма і гажөдчан уж: ем спектакјас вөчалан кружск. Сені 57 шлен, ставыс том крестанын да крестанка. Том војтыр окота-пырыг бөгтөны тајө уж-бердас, мырдөн щөктөны спектак-вылын ворсны леҙны. 8 төлыгөн вөлөма 48 спектак, ворслөмаөс 5 өіктын.

Тақнад став том јөзыс лөктөма јүгдөдчан уж-бердө. Прөндор вөлөгтын јона паскалөм кулыганство абу. Гөжөмын гажөдчан уж мунө ывла-вылын. Јона кысөны фізкультура-дінө, лөгөдөма футбол.

Ем гажетө гіжыејаслөн кружок. Леҙоны стөно өшөдан гажет. Төвнас петөма быд төлыгын. Кружокын јонжыкасө ужалөны том јөз. Гіжөны і „Југыд туй“ да „Комі өікт“—гажетјасө.

Ыжыд мөг-тујө ас-воғас лыддысан-керка пунктө справка сөталан уж. Быдсама тор-јывсыс јуасөны крестана: налогјас-јылыг, јүкөмјас-јылыг, скөт стракујтөм-јылыг, гажетјас-журналјас-вылө гіжөм-јылыг, чөлафлы көрым (алімент) перјөм-јылыг, уждыгөм (кредіт бөстөм)-јылыг, көјдыс нөбөм-јылыг, велөдчыны мунөм-јы-

лыг, пленё сурёмјас-јылыг да мукөд-тор-јылыг. Гетөма ставсө 140 справка. Гижөма крестананаң 200 шыөдчөм.

Лыффыган-керка кутө жітөд (гвјаъ) Јемдинса Прокуроркөд, „Крестанскеј газетса“ Јуріфическеј Консултатсіјакөд (сеталө суд-делөјас-јылыг справкајас).

Револуцсіја пражыкјас да кампаньејас нуөдөмыг лыффыган-керка абу-жө вөлөма бокин. Урожај воан лунө **көза-пуктасјас да скөт петкөдлан выставка** зев бура мунөма: 300 морт волөма сетчө, уна ваявлөмаөг петкөдлан-торјас. Щөктөмаөг і воэө вөчавлыны.

Лыффыган-керка, партјачејкакөд щөщ, пуктөмаөг зев уна вын советө бөрјысан ужө. Сің-жө нуөдөмаөг обшественней лавкаө да уждыган төварішчествоө бөрјысан да мукөд-пөлөс (ыгајас-газет-јас-вылө гижөдан, том јөзлөн конферентсіја нуөдан, кер кылөдан да көзан) кампаньејас.

Гырысјасөс велөдан ужлы лыффыган керка бура јона-жө отса-лөма: нуөдалөма горныјас грамота колөм-јылыг, вөчөма докладјас, с. в.

Воэө-кежлө ужјас.

Уна-пөлөс ужјас прамеја пуктыны вермөма лыффыган-керка. Ферт, мыј-сурө абу-на вөлөма: вөралысјаскөд да кустарјаскөд уж, гөлјасөс ас-бердө кыскөм, індустріалізатсіја (выл фабрік-заводјас стрөјітөм, машинаөн, отувтчөмөн віңму ужалөм)—јылыг торја тыдалана уж абу вөлөма; Совет государство-вылө војнаөн ускөдчөм-јылыг горні, војна-кежлө лөгөдчөм (военная пропаганда, подготовка к обороне страны) да Осоавиахім јонмөдөм-могыг уж вөлөма јона омөль.

Тащөм ужјас-бердас воэө ковмас буржыка бөгтгыны, ас-бердө топыджыка отсагысјасөс (партыяныг, комсомолыг, фелегаткајасөс, вежөражык крестанаөс, мед-војдөр гөлјасөс) отувтөмөн.

Ковмас сің-жө лыффыган-керкаса ужалаң планө сујны мукөд учрежденьејаслыг планса ужјасө: ВІК-лыг, Коператсіјалыг, Кресткомлыг да с. в., шуам көт: ВІК таво көсјө вөчны вөлөгтувса тујјас, пөжарней сарај да лөгөдны кусөдчан машинајас. Лыффыган-керка аслас планас сујө: Сещөм-сещөм өктјасын таво нуөдны сым-да-тө горні (лыбө лектсіја, лыффыгөм, с. в.); вөлөгтувса тујјас вөчөм-јылыг, пөжарней сарај да машинајас-јылыг сің-жө. Сегга ков-лывлө бібліотекајаслы ыставны ыгајас. Сіјөс щөщ колө сујны планө.

II. Вісер вөлөгтувса (Кулөмдін ујездын) лыффыган-керка.

Нущөма олөны крестана.

Тажө мөд-ногажык вөлөгт: віңму ужалөм да скөт віңөм гетөны крестаналы докодсө жыңгыс ешажык (45 прөцент). Медга ыж-ыд нажетка—вөр (сортовка) ужалөмыг (50 прөцент), сегга вөралө-

мыг (5 прöчент). Тажö војасö эвер вöли омöла—да вöралöм докод жона угi (војдöр вöли ыжыд). Нафеја вöралöм-вылö крестаналöн абу-на чинöма: сijö бур воö регыдöн сетö прамеј нажетка. Наң ужалöмлы мешајтö наң кынмалöм. Турун ем бура: Висер-јуö угöны уна поснiдик јујас, виэ места ем, скöт виэöм поэö паскöдны. Скöтыс сöмын зев омöлык (рöдсö оз бурмöдны), докод сетö еща, виэöны эик кујöд-понда, а сijön оз вегиг ассö вешты.

Виэму ужалан машинајас абу, сöмын таво вайöмаöг 50 плуг, уж мунö важ-ногөн, виэму ужалан коператсija абу. Вегиг кöјдыс оз весавны, ем-ескö кöјдыс весалан машинаыс-да.

Наңјассö омöла ужалöм-понда јöзыс олöны быдсөн нöбöм-помыг. Сы-вöсна најö жона ужјöзаöг потреб-обшчестволы (17.000 шајт): омöла эвер шедöмнад вештыгыны оз вермыны. Јöз жона пырöмаöг коператсijaö (коперативын шленыс 255 морт,—81 прöчент став вöлöтувса овмöсјаслөн). Став тöварыс воö сöмын коператсija-пыр. Коперативлөн ем сир-пуан завод.

Нущöм уж нуöдiс лыффысан-керка да мыј колö вöчны воэö.

Југдöдчан уж вöлöгтын нуöдöны 4 школа, лыффысан-керка да 1 краснеј уголок (лыффысан-керкагаң верст-сајын). Ем пельшар, агроном абу (абу-на i воывлöма). Вогтылöмаöг 2 лыкпункт, сöмын öтiас некод абу волöма-да лöма тупкыны.

Југдöдчан ужнас јурнуöдыг—Волполитпросветком, сен 13 морт. Став ужыс мунöма ВПП-ком индалöмјас-серти. Быд шленлы сетöма уж торја сиктјасын. Најö сетчö ветлывлöмаöг да нуöдöмаöг кущöм-сурö ужјас. Крестаналöн представителјасыс дыша ужалöмаöг: воывлöмаöг загеданејас-вылö (да i сен абу пыр), сегга нинöм. Сещöм уж ошкыны оз поэ.

Ужјас-вылö медга жона волöны шöркоффема олыг крестана, гöлјас—омöла. Крестаналы колан уж—овмöс кыпöдны велöдöм лыффысан-керка абу прамеја вермöма нуны (шуö избач). Сiэ-жö слаба нуöдöмаöг виэму ужавны да скöт виэны велöдан уж; абу ужалöмаöг сортовка леэöм да вöралöм бурмöдöмлаң. Ескö сы-помын крестаналөн став олöмыс. Тажö ужтöг, ферт, жона матыгтчыны, бура отсавны крестаналы лыффысан-керка оз вермы. Сытöг крестана оз каэавны лыффысан-керкалыг колсмсö, оз кутны тöждыгыны лыффысан-керка-понда.

Медга ыжыд мог-тујö пуктöма, прамеја нуöдöма лыффысан-керка **справка сеталан уж**. Сöмын тажö ужас избач вöлöма öтнас, некодöс абу öтувтöма тажö уж-динö (справбјуро абу, абу јитöд — свајаэ судын ужалыгјаскöд, Крестанскеј гачеткöд). Вöлöгтын служитыгјас, учрефеннејас, комсомолецјас избач ужлы отсавöмаöг.

Ужалан планас лыффысан-керкалөн суйöма мог: отсавны мукöд учрефеннејас ужлы, отсавны ВК-лы да ККОВ-лы, крестанаöс öтувтны коператсija-бердö (виэму ужаланö), ККОВ-лыг виэ

пуктыны. Та-јылыг лыффыган-керка нуодавлөма горњјас. **Крестана окоџтчөны ви́зму ужалан машинајас өтүвтчөмөн лөгөдны**, сөмын тащөм товаршщество лөгөдны абу вермөмаөг. Колө зилжыка ужавны та-дінын.

Мукөд-пөлөс ужыг лыффыган-керка пыржык нуөдөма **СССР-са да ставмуывса олөм төдмөдан уж**. Тајө уж мунөма јона лөгыда (гораа лыффыгөмјас, горњитөмјас, докладјас). Револүтсија праңникјас да кампаңнејас нуөдөмаөг лыффыган-керка заводитчөмөн-жө. Гожа уж лыффыган-керка оз көсјы дугөдны. Лөгөдчөны нуөдны: лыффыгөмјас, горњјас СССР-ын да ставмувылын лоөм-торјас-јылыг, налог-јылыг висталөм, призыв нуөдөм, сиң-жө справочнеј уж, сесса том јөзөс прөст-кадө гажөдан уж: футбол, кар (городки), ы-лөм-јөктөм.

Кружокјас-јылыг.

Вөлөгтын вөлөма сөмын өтө **војеннеј кружок**. Сені велөдөма Гөрд армияыг лөктөм зводнеј (Исполкомса предгедателъ). Ужыс кружокса шленјаслы јона сөлөм-вылас воөма, јона волывлөмаөг і мукөд крестана. Төдмасөмаөг кружокса шленјас Краснеј армия історіјаөн, стрөјөвөј, полевөј да гарњизоннеј службаөн; төдөны виңтовка (гөтөма Ујездвојенкомат). Тајө колан уж мунөма тани бура, сөмын оз ков еновтчыны, а колө өтүвтны Осоавиахим јачејкакөд, мед кружокыс лоө јачејкалөн „лыјгыны велөдчан кружок“-һіма.

Кружокјастө да уголокјастө еновтныд оз поң. Колө лөгөдны мед-војдөр: ви́зму ужавны да коператсија төдмавын (агро-коперативнеј), јөзкост олан-ног төдмалан (политзнаңије) кружокјас. Сөсса, лоө-кө ужалыгјас да ли́тература,—вөр да вөралөм бурмөдны велөдан кружок. Јенлы ескөмкөд паныд мунан уж колө нуөдны „Безбожњик“-кружок-пыр; доңви́чалун кутан уж төдмөдны колө-жө кытыртны окоџтыг војтырөс. Пельшар богтгас накөд ужавны, а најө отсаласны пельшарлы крестана-пөвсын вөгөмјаскөд вермаган уж нуны, лөгөдны сөстөмжык олөм крестана керкајасын. „Гөрд војпукса“ ужтө, ферт, оз-жө ков еновтны. Пыдөжык колө нуөдны нывбаба-пөвсын јүгдөдчан уж, гажөдчөм-сорөн. Школаын велөдыгјас (ушительницајас) да нывбаба-костын уж нуөдыгјас (организаторјас) отсаласны тајө ужсө пуктыны.

Воңын муныгјасөс (актив), кодјас емөг лыффыган-керка-бердын, колө кутны, содтыны да богтны ужө, мед-војдөр гөл јөз-пөвсыг. Стеннеј газеттө өтө избачлы сөкыд лөңны: колө регыджыка лөгөдны селькор кружок, сөсса „Правда“-газет редакцсияыг, либө „Југыд туј“-газетлыг корны сетчө ли́тература.

Воңө-кежлө көсјыгөм могјас лыффыган-керкалөн бурөс, сөмын колө сијө ужјассө вөчны.

III. Щельяјурса (Ізѡа-Печера ујездын) лыѡѡысан-керка.

Кущѡм јѡз-пѡвсын да кызі ужалѡ лыѡѡысан-керка.

Тажѡ вѡлѡст бара аслыс-пѡлѡс: тани паракѡд-пристанъ, уна воѡм јѡз, ужјас крестаналѡн аслыс-пѡлѡсжык. Ужалѡны і виѡму-бердын, бура поѡѡ скѡт виѡны (бур виѡјас). Крестана гѡжѡмын ужалѡны паракѡдјас-вылын, груз пыртѡны-петкѡдѡны да кыскалѡны. Емѡг кустарјас—пельса вѡчысјас (бондарѡничество).

Вѡлѡстын 265 овмѡс, 1743 морт. На-пыс 238 морт бѡкѡвѡј—паракѡдса Гѡлјас—174 овмѡс, шѡркоѡѡема олыс—27, озыра олысјас—4 овмѡс. Ем школа, лыѡѡысан-керка, ѡѡи краснеј уголок (Пилегорын), гырыс јѡзѡс грамотаѡ велѡдан пункт ва-вылын ужалысјаслѡн местком (местком Воѡѡников), налѡн-жѡ, ва-вылын ужалысјаслѡн, ем виыс јѡзѡс лѡчитан-ин (врачебнеј пункт).

Лыѡѡысан-керкалы јона отсалѡ месткомвод (мынтѡ лыѡѡысан керкаыс патернеј, карасин ѡѡѡѡ, с. в.), сылѡн ем библіѡтека лыѡѡысан-керкаас-жѡ. Спектакјас пуктан кружѡкын уж нуѡдѡ месткомводлѡн култрабѡѡѡныкыс.

Јурѡдѡдчан ужын јурнуѡдыс—Волполитпросветком, сені 18 морт, сѡмын ужыс омѡла мунѡма: шлѡенјасыслѡн вѡлѡма уна мукѡд (бокіса) уж. Крестанасањ представителъјас ВПП-комын ужалѡны зїла.

Медѡа јона пырѡмаѡг лыѡѡысан-керка уж-берѡдѡ том јѡз, вежѡражык крестана да ѡелегаткајас. Ем велъ уна крестана (олѡмајас), кодјас оз гѡгѡрвоны лыѡѡысан-керкалыс ужсѡ-да виѡдѡны ѡока. Ужсѡ торкѡ јенлы ескѡм. Сы-понда јенлы ескѡмкѡд паныѡ уж лѡѡ нуны кужѡмѡн, виѡчїсѡмѡн, мед ѡїкѡѡ ѡе лѡкмѡдны олѡма крестанаѡс. Томжык јѡз оз-нын кысыны талањ: гырыс праѡѡык-лунјасѡ (ыжыѡдлун, рѡштво) лыѡѡысан-керкаын тыр јѡз.

Лыѡѡысан-керкалѡн ужыс вѡлѡстувса учреѡѡѡѡнејаскѡд ѡтувја. Најѡ мыј вермѡны отсасѡны. Лыѡѡысан-керкаса план вѡчѡма ѡтвылыс.

Кущѡм ужјас нуѡдѡма лыѡѡысан-керка?

План-герѡѡи нуѡдѡма (вѡчѡма) со кущѡм ужјас: 1) налог-чукѡртан кампањѡе; 2) гырысјасѡс лѡкпунктѡ велѡдчыны чукѡртан; 3) гаѡетјас-журналјас-вылѡ гїжѡѡдан (гїжѡѡма да воѡ 80 гаѡет да журнал); 4) сѡм чѡжан кассајас јонмѡдан (пуктѡма чѡжны сѡм —25 морт); 5) зев бура мунѡма сѡветѡ бѡрјысѡм: гѡлјасѡс да шѡркоѡѡема олысјасѡс ѡтувтѡмѡн сурѡма сѡветѡ 12 комсомољѡч да коммунист, Исполкомас 3 комсомољѡч. Бѡрјысан собранъејас-вылын јѡз горзѡмаѡг: „бѡрјам сѡветѡ коммунистјасѡс да комсомољѡчјасѡс!“.

Нуѡдѡмаѡг гѡран-кѡѡан кампањѡе. Сы-понда тавѡ кѡѡалѡмаѡг турунјас, мѡс-соркѡѡи (турѡѡѡѡпс), унжык пуктѡмаѡг картупель.

Тажö ужсö лыффыган-керка нуöдöма төвсаңыс: вöчавлöма гор-
нїјас агроном, сөгга ачыс избачыс. Öнї вїзму ужалан тужсö пунктö-
ма буржыка, сöмын воғö оз ков еновтчыны. Пунктöма мог—паскөд-
ны скöт вїзöм. Җоңвиғалун кутан уж нуöдöма Месткомводса пель-
шар: вöвлöма вель уна горнїјас. Гожöмын лөгөдчöны вогтыны че-
лафлы јаслї.

Кружокјас да уголокјас. Налөн ужыс.

Төвнас ужалöмаöс кружокјас: 1) полїткружок; 2) вїзму уж
тöдмалан; 3) спектакјас вöчалан; 4) „Безбожнїк“. Емөг коператїв
да Лєнїн уголокјас. Сенї, план-гертї, мунöма горнїјас да плакат-
јас бердса уж (плакатјас-гертї вїгтавлöм). Сен-жö лыффалöмаöс
нїгајас. Кружокјаслөн да уголокјаслөн уж лыффыган керкаын му-
нöма јона бура. Кружокјас ужалїгөн јона воывлöмаöс бокөвöј
војтыр.

Јона мунöма гораа лыффыгöм (нїгајас, газетјас). Лыффыгöм-
куға нуöдöмаöс горнїјас. Тағї ужалїгөн нуöдöмаöс лыффыгыгöс
тöдмалан уж (изучение читательских интересов). Адғöмаöг: том
војтыр јонжыка лыффöны јöз-кост олан-ног-јылыг (по обществове-
дению) нїгајас, крестана—вїзму ужалöм да скöт вїзöм-јылыг, слу-
житыгјас да робочейјас—öнја, выль бельетрїгтыка (вїгтјас), сöмын та-
щöм нїгајасыс (вїгтјасыс) еща.

Стенö öшöдан газет петö быд төлығын печатајтöмөн (паракод-
ство контораын) 4 екземплярөн. Газетјассö öшлöны учреждєнне-
јасö, кытчö јонжыка волö јöз. Гїжыгјаслөн кружок абу, газетсö
леғö редколлєгїја.

Справка сеталан уж слабїнїк: сетöма сöмын 25 справка да гї-
жöма 106 шыöдчöм. Тыдалö крестана омöла-на тöдöны тајö-јылыг.

Гырыг војтырöс велöдан-їнö (лїкпунктö) велöдчыны ваядöм-
понда нуöдалöмаöс горнїјас. Лїкпунктын велöдчöм помалыгјас бөг-
гöмаöс ужавны лыффыган-керкаын. **Ем лыффыган-керкалөн вын—
ыжыд актїв, кодї зїла отсасö ужавны.** Ва воггöм-бöрын најö ун-
жыкыс мунїсны паракодјас-вылö ужавны.

Ужыс лыффыган-керкалөн бур туж-вылын, сöмын јешщö-на ко-
лö бөгтны мукöдлаыг ужалан опытсö да бырöдны нельучкїјас.

**Бөгтöј мöда-мöдныдлыг опытсö!—со мыј ме көсї шуны тајö гї-
жöднас.**

Быд избачлы колö гїжны конкурс-вылö. Вїдчыгам!

Öлөк-Öндреј.

**Кыңи колө идравны да виңны төлын мөс-
соркни (турнепс) сожан соркни, свеклө,
морков да мүкөд-пөлөс пуктасјас.**

**Кор поңо заводитны керны (чукөртны) му-вылыг,
град-вылыг пуктас.**

Мөс-соркни, галан, морков да мүкөд-пөлөс пуктасјас поңо заводитны керны кор қикөң-нин воасны. Воөмсө поңо төдны сы-серти: улыс корјасыс кутасны вижөдны, лунтыртчасны му-бердас да мөдасны сiгмыны, секи быдмөм оз-нин воңо мун. Идравны колө кын-мавтөң.

Кушөм пөльза сетө пуктаслы корјыс?

Быдмигөн пуктаслыг корсө некушөма оз поң нещкыны қикөң вөтөң. Корғаңыс летчө вужјас уна-тор, корғаңыс локтө быдтаслы пөтлуныс. Первој пөраас, август төлыгјасөң (шөрөңыс-кымын), јона быдмө корјыс, а ачыс быдмө омөла-на. Кор-нин корјыс удитас јонмыны, секи мөдасны быдмыны i агныс. Кутам-кө ми нещкыны корсө вөтөңыс, оз вермыны најө лучки быдмыны. Кор нещкыны поңо сөмын кык-кујим лун војдөр идравтөң.

Кыңи колө нещкыны пуктасјас?

Унжыкысө нещкөны киөн. Сөмын-нин кодi пукалө зев пыдын, лоө нещыштны вилаөн либө зырјөн. Первој колө нещкыны кодi јона чургөдчөма муыс, мед-егкөн ез вермы суңы көңыдыс. Сы-бөрын поңо нещкыны пыдын муас пукалыгјасөс. Нещкөм-бөрас ставсө пуктавны чукөрөн-чукөрөн, корсө лөгөдлыны ортсө, а агнысө пыщкө. Сегга мед чукөрыс вывлаө пыр јогмө (конусообразно).

Кор ставыс нещкыс, колө заводитны весавны став мусө ныж пурт-јылөн. Корјассө вундавны мед-бур сiңи, мед најө вундөм-бөрас неуна озжык торјавны мөда-мөд-дингыс. Улитi, либө вылитi вундыны абужык бур.

Мыј колө вөчны нещкөм-бөрын?

Нещкөм-бөрын пуктастө дыр корнас оз поң виңны: дыр корјөн вижөмөн јона когмас најөлөн пыщкөс ваыс да мөдасны јона сiгмыны. Сы-понда колө регыджыка корјассө вундавны. Кор вундалөм-бөрын идравтөң јона бур—ыжыд чукөрын, мича пөвоғда-дырји, виңны кык-кујим лун му-вылын; өмөлжык пөвоғда-дырји-кө—виңыштны

кытөнкө лебулын. Пыр-кө ңецкан луннас сујны гөбөчө либө гуө, најө кутасны јона сісмыны.

Корсө оз ков ңајтчөдны ңи шыблавны. Поңө сіјөн скөтөс вердны. Буржык јешщө вөчны сілос*).

Төлын пуктасјас віңөм-јылыг.

Пөдвал поңө вөчны му-пыщкө, либө му-вылө. Поңө сені віңны галан-горкні, сің-жө і картупель. Пөдвал вөчөны кык-пөвса стөдөн, ңищ-вылын, либө-жө паклаөн. Жужда да пагта вөчгө пуктас-герті (унаө вөдөтан). Овлывлө ңоль аршын судта, лапкыджык і жужыд-жык. Јона жужыд пөдвал абу-жө бур. Зев кыза пуктыны галан-горкні, морков да мукөд-тор оз ков. Сы-понда жужыд пөдвалјасын вөчөны судтајас да пуктөны віңан-торјас быд судтаө вөсөиджыка.

Мед віңан-тор ез бакгав да сісмы, колө пыщкөссө пөдваллыг төлөдны. Төлөдны поңө лөсөдны векнідик трубајас пөтөлөк-увтыыс нуөдөмөн да заңвіжаөн. Трубалөн өтик помыс мед вөлі петө ывлаө, а мөдыс пөдвалө. Сөщөм трубаөн оз кут стөныс бакгавны-ңи ва візувтны, віңан-тор оз кут сісмыны.

Колө сөщөм пөдвалын градуснікөн відлавны көңыд-шоныдсө. Мед-бур кутны кык-кујім градус шоныд. Віт градусыг вылын-кө лоө, віңан-тор кутас ныравны, лоө жар. Лоас-кө өтө градусыг улын—кынмасны. Оз-кө-ңин поң лөгөдны трубајас, секі көт пөтөлөкас колө лөгөдны вогган-пөдлаган заңвіжка.

Колө пөдвал стрөјитны вылөжык, косөд местаө, кытөн оз сулав лым да зер-ва да кытөн му-пыщкөс ваыс (грунтөвөј ва) пукалө пыдын. Өңөссө вөчөны пөдвалө кык пөвсаөс-жө да мед вөлі өңөсыс віңөдө лунла-дорө. Мед ез јона шонав пөдвалыс шөндөдөн, сувтөдлөны гөгөрыс пујас.

Чукөрын кыңі төвјөдны?

Поңө мөс-горкні, галан, свеклө, сојан-горкні, морков төвјөдны чукөрын. Мукөдыс шуөны, чукөрнас-пө јешщө буржык віңныс пөдвалын-дорыс. Поңө сөщөм чукөр вөчны кык-ногөн: му кодјөмөн (аршын-пыдаө-кымын) либө вескыда му-выдас. Колө бөрјыны выліжык щөщкөс места, кытөн оз пукав зер да лым-ва. Сөгга мед грунтөвөј ва пыдын вөлі пукалө.

Первој-ногнас аршын судта-кымын кодјөны мусө. Пагта да куза вөчөны сы-герті, унаө көсјөны гуавны пуктас (овлө пастаыс сажең і ещажык).

Төвлы ветлыны пыдөсас да бокјасас пукталөны ңөрјас. Сы-бөрын колө пуктыны віңан-торсө. Мед мөда-мөдсө ез дојдавны, оз

*) Сілос—скөт-өсјан, вөчөны корјасыг да турунјасыг гуын шуңөдөмөн.

ков лок-ногөн шыблавы, а відчигөмөнжык пуктавы. дојмалөмөн најө мөдасына жона сөгмыны.

Ферт, ме ногыг-кө, унжык пуктас вөфитигөн буржык быд быд-таслы вөчны аслыс чукөр. Мыжөн сещөм аршын судта гураныс тырө, колө течны му вежөсөаныс пыр јогтөмөн, керка вевт-моз. Пер-

1-ј герпас.

вој радсө жылөзыс пуктавы корла-дорнас ортсө, шөрас пуктавы кызі-сурө, відчыгөмөнжык, мед ез дојмавы. Пожө сизнас пыр јыв-мөдны керка вевт-моз гез-куза, мајөгыг-мајөгө зевтөмөн. Чукөрсө пожө лептыны муганыс сажең судтаөз либө лапкыджыка. Сы-бө-рын і почас нольнан боксаныс тупкыны, первој рузөг іңасөн, вевт, либө кык вевт-судта, сесга тупкыны мунас, кодөс шыблалім гусө вөчигас (1-ј герпас).

Му-вылысын чукөрөн төвјөдөм.

Мөд-ногөн пожө вөчны сещөм чукөрсө вевкыда му-вылө. Баражө колө бөржны кос, шөщкөс места. Ва-кө сулавльвлө, пожө нольнан боксаныс кодјавны канавајас. Пыдөссө чукөрыслыг вөчөны сиз: первој кодјөны кузалаыс шөрас лапкыджыка канава, тыртөны сизөс му вежөсөзыс нөрјасөн (төвлы ветлыны). Сы-бө-рын і пукталөны вичан-торјас. Ташөм чукөрјас овльвлөны сажең-паста да сажең-судта. Кузта вөчөны гуалан-тор-герти, уна-ө лоас. Ферт, баражө абу непременно вөчны сажең паста да сажең судта: пожө вөчны і векныджыка да лапкыджыка.

Чукөрсө колө јогтыны керка вевт-моз-жө. Первојја радсө (дор радсө), кызі гижөма-нын лоі первој чукөр-јывгыс, колө корла-дорнас ортсө пуктавы жылөзыс, а пыщкас пуктавы кызі-сурө. Сы-бө-рын вевтныны первојја чукөр-мозыс-жө: улас рузөг іңасөн, вевт, либө кык вевт-судта, сесга муөн сы-судта, мыј-судта кынмылө төлын му (2-d герпас). Лыа-му ковмас пуктыны жужыджыка: сојөда да мукөд мујас-дорыс лыаыд жужыджыка кынмывлө. Мед көзид-јасөзыс жона оз шонав чукөрыд, оз-ескө ков первојсө кыза пукты-

ны мутö, а наңөнїкөн, кыңи кöзыдыс кутас локны. Тулысын бара-жö мусö колö наңөнїк вöснөдны, мед оз шонав чукöрыс.

Шоналöмыс, бакгалöмыс да вачöмыс поңö и сещöм-тор вöчны: чукöр-шöрас соркнї-галан пуктавтöзыс-на сувтöдöны іңасөн гартöм кыз мајöг. Сажен куза-кö чукöрыс—öтик мајöг, кык куза-кö—кык

2-d серпас.

мајöг, сїңи воңö. Сїјö іңас-пырыс кутас ветлыны чукöрас төв-да омöлжыка сїзмö вїңан-торжыс.

Поңö вевтöныны сещöм чукöрсö и кык сувта вевтөн: первој іңас, сесга му, сы-бöрын бара іңас, сесга бара му. Тöлын колö боставны чукöрыс соркнї-галантö шочжыка да јона терыба, бöрјöд-лытöг, мед-ескö оз удїтны јона кöзавны колыөјасыс.

Колö быдöнлы тöдны: ідравны гујасö (пöдвалö) пуктас мед-бур кос поводфаöн, да шурöдöм-тöлөдöм быдтас-жö. Зера поводфа-дырјї лущö вїңыштны ідравтöз вевт-улын. Лоö-кö-нїн мыјкө-понда ідравны сещöм чукöрö тöлөдтöг, ваөн, сөкї буржык вöчны жуждык да векнїджык чукöр.

Мыј вöчны кынмылöм соркнї-галанөн.

Кынмылöм мөс-соркнї, сојан соркнї, морков, эвеклö лущö оз ков леңны сывны. Поңö најöс пуктавны сїңи: первој пуктавны кер-јас лїбö кер-помјас, на-вылö пöвјас течны, сесга вöлїстї кынмöм соркнї-галан. Куш муын вїңїгөн најö вермасны сывны. Кöзыд, сөз поводфа-дырјї поңö вїңны қик вогсаөн; шондöдны-кö көсјö, лїбö лым усö, колö тупкыны кыза іңасөн. Кöзыд ваын вїңыштöм-бöрын поңас и вердны сїјöс скöтлы.

Ферт, сесга поңас соркнї-галантö вїңны тöлын и гуын, кущö-мö гуавлöны картупель. Картупель поңö вїңны и пöдвалын лöгыда, кодјас-јылыс ме тани гїжі,

Корјасөн вердöны скöтöс. Мед-бур вердны морков-кор, сесга эвеклö-кор, соркнї-кор, сы-бöрын и мөс-соркнї-кор. Поңö најöгыс вöчны зев бур скöт-сојан—сїлөс. Сїлөс-јылыс сорнїтам мöдыс.

Агр. Жакова.

Кыңи мунисны колём војасө да таво көңан-уж-кампан-нејас. Мыј најө петкөд- лісны.

Сар-дырса да граждандеј војнајас-бөрын крестаналөн овмөсныс јона жебмыліс, пазавліс. Комидлөн војнаөң һаһыд оз вөлі тырмы, мукөд губерһајасыс лоө вөлі вајны. Војнајас-бөрад јешщөһин крестанаһыд лоіны һаһтөмөс, ңикөң матө воисны. Государстволы лоі бостғыны мездыны крестанаөс: суңөдны гөјан һаһ да көјдысјас кыккө бокыс, һаһажык губерһајасыс.

Ылыс вајөм һаһ-көјдыс мијан кліматө оз лөсав.

Комі областө крестаналы һаһ-көјдыс лоі вајавны лунвыс да рытыс-лунвыс губерһајасыс. Сіјө губерһајасыс-ескө вајөм һаһыд көјдыс-вылад омөла тујс, да лоө вөлі быт вајны: маты-гөгөрсә, Комі област-бердсә губерһајасыс һаһ көјдысид оз вөлі сур һөбһысө.

Јешщөһин вајөм һаһ-көјдысид вөлі омөл 1925-өд воө. Вајөм су-көјдысид-ескө і чужіс, сөһын лым-улын төвјөм-бөрын су-өһымыс ңикөң воші мујас-вывгыс. Ід-көјдыстө сорөн лоі вајөма, сөггә зев омөла чужіс. Ез-өд-ескө омөлік-көјдыс һөбһы, һөбігәс агрономјас чужтылісны, чужан да бур көјдыс бөрјисны, сөһын-тај татчө, вајисны-да көјдысид ес туј.

Ылын губерһајасыс вајөм һаһ-көјдысид тәні оз чуж, либө чужлас-да өһымыс бөр вошө. Бур урожај вајөм һаһ-көјдысыс відчыгыны өз поң. Вајөм көјдысид со-мыј-вөсна тәні оз тујны: өти-кө, климатыс да му-гінмыс тәні мөдһогсә; мөд-кө, лоө вајны көрттуј-куңа, парекөдөн, вөлөн; вајигәс улсалө, шонавлө. Сөрт, сөггә, щыкө, чужан-лунсө көјдысид вајигәс ңикөң воштас.

Вајөм-көјдыснад мујастө щөкыдҗыкаһин лоө гөңны, сы-вөсна көјдысид уна мунө, сөггә ылысаһыд вајигөн зев дөна сүвтө.

Көјдыс запасјас өктјасө лөсөдөм.

Областувса организәтсјајас регыд гөгөрвоисны мукөд губерһајасыс татчө көјдыс вајны поңтөмтө. Вајөм көјдысыс һекүщөм пөһза абу. Сы-пөнда 1925-өд воөһин вөлі шуөны, Комі областө-пө бокыс, ылын губерһајасыс көјдыстө вајөмыс колө дугдыны, колө-пө аслыным областын завоғитны тырмымөн көјдыс лөсөдны, өктјасө көјдыс запасјас чукөртны.

Областувса ісполһительнеј комітет да сөветјаслөн өјезд сің-жө шуисны. Сы-бөрын вөлізти көнјасынкө завоғитисны лөсөдавны көјдыс запасјас. 1925-өд воын һаһыд бура быдміс, поңөһин вөлі крестаналы гөлөмсаһыс бостғыны көјдыс запасјастө өктјасө лөсөдны, пуктыны ас-урожајыс мыјтөмкө итө запасө, а локтан војасас

содтыны. Сöмын крестана көјдүс запас лөгөдөмүс бурсө ез гөгөр-
воны. Коми област-пагта 95 вөлөгт-пийе көјдүс запаст лөгөдисны
сöмын 29 вөлөстын: Сыктив уездын 9 вөлөгтын чукөртисны 1.208
пуд көјдүс, Куломдін уездын: 13 вөлөлөгтын—970 пуд, Јемдін
уездын 2 вөлөгтын—61 пуд, Ізва-Печера уездын 5 вөлөгтын—
1.156 пуд көјдүс.

Тажө көјдүс запаснад вога көңалыг поңо вөлі көңны сöмын
соод жүкөнсө.

1926-өд воө һаһь омөла артмис.

1926-өд воө һаһьјас быдмисны омөла. Крестана јона кутисны
мајитчыны көјдүс-вөсна воан во-кежлө. Ујездјассаһь гижисны, крег-

Вартöны.

тана-пө корöны 80 гурс пуд ид-көјдүс да 13.720 пуд су-көјдүс.
Сымда көјдүс һөбны вөлі һекыңи он вермы. Областувса ісполһи-
тельней комітет шуис чінтыны сетыг пөшти жыһсө да лөгөдны сө-
мын 45.000 пуд. Облсојузлөн воңыв вөлөм дагтөма 12.038 пуд
көјдүс, јешщө колө вөлі лөгөдны 32.962 пуд. 45.000 пуд көјдүс-

ыс Обісполком шуіс гетны Ізва-Печера уездö 15.000 пуд, Кулөм-дін уездö—15.000 пуд да Јемдін уездö—15.000 пуд. Сыктыв уездö, һаһажыкөс сені крестһанаыс-да, Обісполком шуіс көјдыс һе гетны. Көјдыс лөгөдһны щөктісны Облсојузлы да Гельпромкредітсојузлы.

Көјдыс корөм да разөдөм.

РСФСР-са Візһу Коміссаріат Комі областпы көјдыс лөгөдөм-вылө гетіс 20.000 шајт гөм. Сыыг-кыһзі візһу-ужалөм-вылө-ужөһ-гетыг-банкјас (сельско-хоз. банк) гетісны ужөһ 63.440 шајт.

Вајһны көсјыгөм көјдыс-піыг 15.000 пуд ід-көјдыс шуісны лөгөдһны ас-област-пыщкыг—Сыктыв уездыһ, чукөртһны һаһажык вөлөгтјасыг: Көзвылыг, Пајгһаыг, Појолыг да Лојһаыг, а 17.962 пуд шуісны вајһны Комі област-бердса губерһајасыг.

Лојһа вөлөгтһын крестһана көјдыс донсө лептісны вылө (3—3 ш. 50 ур пуд) да һөбөһмыг лоі еһовтчыһны. Комі област-бердса губерһајасыг: Геверо-двіһскејыг, Вологодскејыг, Вјатскејыг, Кардорыг (Шенкурскеј уезд) да Уралскеј областыг һаһ-көјдыстө вузавһны ез көсјыһһны: аһһым-пө тупікө војіһ—јуөртісны міјанлы.

Сы-һонда лоі щөктыһны Облсојузлы да Гельпромкредітсојузлы корөһны көјдыссө уһжык ас област-пыщкыг. Медыһ-ескө көјдыс јонжыка вөлі сурө, кутісны вежлавһны сіјөс гојан-һаһ-вылө. Пуд ід-көјдыс-вылө геталісны пуд рузөг-пыщөһ. Чукөртһан көјдыссө чужтавлісны агроһомјас. Чужөһны вөлі-ескө колөм-герті омөльжыка-да, быт лоі һөбавһны: буржык көјдыс корөһны вөлі һекытыг. Төдөһмыг сещөм көјдыс-вылө ыжыд һаһеја ез вөв. Сы-һонда, мед-ескө крестһаналөһ кушөһ мујасыс ез колһны, щөктісны быд уездывса візһу управлеһһөһлы да агроһомјаслы чужтавһны вөр-ужалан-рајјонјас складјасыг зөр да, бура-кө чужөһны, јуөртһны сы-јылыг јөзлы, мед һајө босталасһны сіјөс (зөрсө) ужалан-дон-пыщді. Сыыг-кыһзі вігтавлісны, велөдісны көзтөг колөм мујас-вылө пуктыһны картопель.

Март төһыһын вөһыгті міјанлы кутісны вөзјыһны ід-көјдыс Јаранскыг (Јатка губерһаыг) 12 сурс пуд. Сыһаһ гіжіһһны, көјдыслөһ-пө чужан-луһныс 85 прөһент. Јаранскыг көјдыстө міјан оргаһізатсіјајас һөбіһһны.

Секі-жө міјан візһу уж һуөдыг оргаһјас кутісны төждыһһны, кыһзі-ескө кад-кежлө ыстыһны көјдыс парекөд-туыг бокіса сіктјасө: Печера-јылө, Лөкчөһ-вожө, Вігер-вожө да Ізва-Печера уездö. Мед тајө рајјонјасыс, вөлөгтјасыс ез колһны көјдыстөг, лоі Кулөмдін уездлы щөктыһны Обсојузса складјасыг, Ежва-ју-дор вөлөгтјасыг, төвға-туј устөзыс катөдһны көјдыссө тајө војжасас, а сы-пыщді Ежва-вожас вајһны Сыктыв уездыг да Јаранскыг һөбөһ ід-көјдыс парекөдөһ. Сыктыв уездыг һөбөһ көјдыссө-жө ыстіһһны. Візө (Јемдін уезд) 8.000 пуд, сыһаһ Ізваса крестһаһалы разөдөм-вылө. 8.000

пудыд Ізва-Печера уезддәд бөгтісны сөмын 940 пуд. 7.060 пудсө бөр лоі летчөдны да улысса вөлөстјасас разөдны.

Төргөвөј органїзатсіјаслы һөбөм көјдыс сувтіс вывті вылө (ылөз куөмла, Візөз весшөрө кыскылөмла). Бокрын олыс крестаналы һөбны лоі зев сөкыд. Печера-јывса вөлөстјаслы, Ізва-Печера уездлы да Візө кыскылөм көјдыслы доныс кајіс 4-5 шәјтөз. Тащөм дона көјдысөн-кө көзны, крестаналы һекущөм пөльза оз ло. Сы-понда Обісполком шуіс заптөм һаһ-көјдыс-вылө лөсөдны дон 2 шәјт да 68 урсаһ 3 шәјтөз. Заптөм көјдыс мед-војдөр щөктісны сөтавны вермытөм крестаналы.

Јаранскыс вәјөм көјдысыс крестана зев јона повчісны, самөј көзән каднас кутісны локны вістјас көјдыс чужтөм-јылыс. Сы-понда Обісполком щөктіс ВІК-јаслы бура төдмавны: 1) кущөма збылыс чужісны көјдысјас, 2) унаө колісны көзтөн мујас, 3) унаө колі көзтөг вәјөм көјдысыс.

Өні та-јылыс јүөрјас воісны-һын. Јөмдін да Сыктыв уездјассаһ гіжөны, көзтөм мујас-пө крестаналөһ ез колны, көјдыс ставыслы сузгіс, вәјөм көјдысјас чужісны. Кулөмдін уездын коллөма көзтөг сөмын 5 сөгәтіна. Ізва-Печера уездын көзтөгыс коллөма көјдыс тырмытөм-понда 380 сөгәтіна-кымын (30-35 прөцент став плөшщафсыс). Візө катөдлөм ід-көјдыстө-кө ставсө бөгтісны, көјдысыд-өскө Ізва-Печера уезддәд тырміс дәј колі-на.

Таво һаһ воіс шөркөд-сөмса буржыка.

Гулөн да ідлөн урожај таво воіс шөркөд-сөмса буржык. Сөмын өткымын вөлөстјасын (Вісер-вожын да мукөдлаын јешщө) кынмылөм- вөсна шөркөд-сөмса омөлжык воөма.

Шабді, көнтус, турун да град-выв-пуктас-көјдысјас лоі вәјлөма тырмымөн. Воыс-воө крестана кутісны јонжыка көзны весалсөм көјдысөн. Таво мукөд вөлөстас став көјдысыс 90-кымын прөцент-һын весавлісны.

Таво ар-кежлө су-көјдыс крестана ез корны.

Воҙза војасө крестаналы көјдыс заптөм да көзән-уж-нуөдан кампаһнејас петкөдлісны:

Мукөд губерһајасыс һаһ-көјдыс вәјөмыд пөльза-тө оз сет. Вәјөм көјдысыд татчө оз туј: өтік-кө, кліматыд да му-сінмыд тані оз лөсав, сөгә вәјігас щыкө; мөд-кө, ылын губерһајасыс кад-кежлө вәјны да разөдны крестаналы он уфит; көјмөд-кө, јона дона суөтө көјдыс вәјөмыд да крестанаыд һөбнытө оз вермыны.

Көјдыс запас колө лөсөдны асланым облаөтө.

Сы-понда мукөд губерһајасыс көјдыс вәјөмыс колө зікөз өновтчыны. Мукөд губерһајасыс вәјөм-пыдфә таво көјдыстө ковмас ас-областыс-һын тырмымөн заптыны. Колө быд вөлөстө лөсөдны көј-

дыс запас. Таво урожайыд воіс бур-код, көјдыс запас поџо лөгөдны быд віџму-ужалан (земельнеј) обшчестволы. Областувса ісполнительнеј комітет вынгөдіс інструксіја, кыџык лөгөдны өіктјасын көјдыс запас. Інструксіјаын шуома, көјдыс запас-пө ковмас лөгөдны крестаналы аслыныс быд овмөссаң тавога урожайыс пуктөмөн (сојыс лыд-герті, овмөс-вын-герті, лібө му-герті, кыџі лөгөдасны места-вылын). Поџө-пө лөгөдны запас обшественнеј мујас көџөмөн і мукөд-ногөн. Локтан војасө запассө ковмас содтавны.

Запасө чукөртгөн көјдыстө колө весавны машинаөн, чужтавлыны да сөмын чужан көјдыс чукөртны.

Быд крестанінлы колө арсаң-жө бөрјыны да торјөдны ас-урожајыс мед-міча да гырыс-туга-һаһ-піјыс көјдыстө, сөгга көџтөџбыдөнлы колө весавны көјдыс-весалан машинаөн.

Быд віџму-ужалан обшчестволы колө зілыны лөгөдны тырмымөн көјдыс-весалан-машинајас. Мед-кокһыд сецем машинајас суџөдны машиннеј төварішществојас-пыр.

Су да ід-кө ужпіһөг, лібө шом-шепөг, сіјөн мујастө оз ков көџны. Поџө сеџөм көјдысөн көџны сөмын бура ужпіһыс да шом-шепыс весалөм-бөрын, җікөџ көјдыс-піјыс бырөдөм-бөрын. Кыџі тајөс бырөдны, колө сорһитны агрономкөд.

Воџө-кежлө көџан турун-көјдысјастө (бобөһаһ, шыр-аһкыщ, шепа-пыреј) колө бостгыны асланым облагтын-жө вөдітны. Тащөм турунјассө көџысјаслы көјдыссө колө унжык вөдітны, щөщ лөгөдны взалөм-вылө.

Віџму ужалысјаслы оз ков вунөдны: „мыј көџан, сіјө і вундан“ — бур урожај вермас воны сөмын бур көјдысыс.

Нак. лунін.

Кымынкө кыв сиктса том жöz- оласног-жылыг.

Оласног-жылыг сорни зев паскыд. Ичотик гижөдөн став том жöz-оласног-жылыг, виставны он вермы. Виставны-кө став оласног-жылыг, петкөдлыны-кө сылыг мунөмсө; вежгөмсө, ковмас гижны зев кыз ныга. Оломыс мунө өдјө вожд, војас колөны бөрө. Оломыс вежгө, војтырыс вежо-жө, сөмын оласногыс олөм-бөрөаыс вөтчыныс оз вермы: колөма-нын зев ылө. Уналати-на ми олам кычи овлисны ветымын во-сајын, со во-сајын. Ферт, уналати ем-и вылторјас-нын, на-рөник, вочасөн пырөны олөмногјасас. Сөмын еща-на.

Виждлам-кө том жöz оласног-вылө өктјасыг, кодјас бокинөгжык, ју-вожјасын, сен зев-на омөла төдчө вылторјыд. Паскыджыкинјасын, ферт, төдчөжык, сөмын важыс быдлаын-на зев уна. Важ оласногыслөн гамыс, модаыс венө-на вылторјассө. Важыслөн пыдынжыкөг вужјасыс,—нешкавны, бырөрны, вежны зев сөкыд. Комсомол ячејкајаслөн ез-на вөв оласног төдмалөм-вылас, вылмөдөм-вылас тырмымөн виждлөма. Сижөн уналаын-на мијан комсомолечјаслөн оласногыс прөстөј том жөзыг оз торјав. Сижөн бура уж сувтөдны оз вермыны, уналаын шленјасыс јуөны, кодалөны, лөктор вөчөны, комсомолгыд петөны.

Во чөж-кө виждан, прөст пөра колльөм абу өткод: тулысын өти-нога, гөжөмын мөд-нога, арын којмөд нога, төлын бара аслыспөлөс. Празникјас прөстеј луныг бара-жө торјалө.

Виждлам өни олөм-вылас: мыј ем сені важыс, мыј ем вылыс, мыј ем бурыс, мыј ем лөкыс.

Прөст-пөра колльөм.

Арга рыт-сор. Ывла-вылын зерө. Том жөзлөн гортын оз пукавы, чукөртчөны өтилаө. Пырны некытчө: быдөн уөны. Нывјас оз-на пукавны печканөн, куфель оз-на вөчны. Зонјас чукөртчөны кущөмкө вевта килчө-вылө, либө звөз-вылө.

Гудөкасөны, гылөны, сорнитөны. Рыт куз—унатор вевјавлан сорнитны. Сорнитөны ас-олөм-јывгыс, ветлөм-мунөм-жылыг, ичөт-дырга олөм-жылыг, вуграсөм-жылыг, мөс виждөм-жылыг, тышкасөм-жылыг, вөралөм-жылыг. Сорнитөны кычи вөжөн овлөмаөс; коркөјасө сорнитлывлөны-нын i вожд олөм-жылыг. Рыт-мөд-кө том жöz-дорад пукалан, уна-тор кывлан...

Зонјас өтносөн, нывјас абуөс. Горнигыд дөзмасны... Мыж-вөчны? ферт, пышјавны, дурны, либө галанка сојны. Чукөрөн угкөдчасны градјас-вылө. Мөздор-тырөн нещкасны, кыннас сојасны, а кодi оз быр—шыблаласны.

Мөдлун-асыввоң сикт-пагтала нывбабалон зык: „Микол-Петрө-лыг став галанкасö град-вывгыс нуöмаөг да-öd-егкө öти-кыкөс-кө нуисны—мед. Тажö-öd дорыв нещкөмаөг да мигтөмжыкжассö град-бөрөздаас шыблалөмаөг. Град-вылас öтка-öтка сөмын колөма. Во-чөжга сожантор öти рытөн бырөдөмаөг“.

Сещөм-и ем. Морт das, das-витыд-кө град-вылад пыралас да кык-кужимөн быдөн нещыштас, төдөмыс, уна град-вылад оз кол. Сижө кык-кужимнас быдөн-на сојасны. Сыыг-кынңи мигтөмжыкжассö град-бөрөздаас лөчаласны, либө унжыкысö шыблаласны кытчөң воас. Вөчигас том јөзыд оз-и мөвпыштлыны, мыј тајө ми локтор вөчам. Нинөм вөчны, том вір пуө, места-вылө оз-и öшјывны. Мөдлуннас мужик и баба зыктө лептасны-daдум-выланыг услө-жө-егкө-da; лад-төм-жө-пө-егкө тајө ужыд-da.

Мөд лунө рытыд бара-жө воас. Бара-жө некыңи пөраныд оз кол. Мыј-нын кутан керны? Бара галанка? Век-öd галанка он сој, колө аңкыщ... Көни? Му-вылын абу—стенјас-вылын колтаөн öшлө-ма. „Гемө-Миколлөн уна!“—горзө кодкө. Мунасны, морт колтаөн богтасны, кодөс сојасны, кодөс шыблаласны...

Асывнас бара кыз зык—„Гемө-Миколлыг став аңкыщсö гугалөмаөг“... Том јөз быдтө оз-и төдны.

Таңи быд рыт том јөзыд виөдөдны јөзлы лок вөчны. Галанка-аңкыщ-бөрын ускөдчасны картупель-вылө. Кытчөкө шор-бокө, либө бужөд-бокө, мојд-вывса рөзбој чукөр-моз, чукөртчасны, ыжыда бијасны да кутасны пөжавны да сојны картупель. Ферт, картупельтө оз-жө гортгыс вајны,—бара-жө дафө град-вылыг „сөтасны“...

* * *

Арын-жө, сорөнжык-нин, нывјас ниралөны (трепајтөны), зуалөны куфел. Чукөрөн ныв вит-квајт, кор пывсанын, кор-и посјылын (посвоңын, сарајын). Сылөны лун-лун. Кывзыштамө, мыј најө сор-нитөны. Ферт, мусукагөм-јылыг: кодi кодкөд ветлө да кодi, көни вөлөма, мыј шуалөмаөг, мыј сорнитөмаөг. Та-гөгөр лунтыр сорни-ыд бергалас. Воңө олөм-јылыг, вежөр јүгдөдөм-јылыг сорни он кывлы. Каңтыштлывлөны зонјасөс: „дырө, бара, оз локтавны-а“.

Рыт. Сикт-помын кылис гудөк-шы. Горув радас—мөд. Öткөн-өткөн керкајасыг петалөны зонјас, гудөк-шы-вылө чукөртчөны.

Нывјас гудөк-шы кылөм-бөрын зев нимкофасөны: „регыд-нин локтасны“. Мед зонјас мөдлаө оз мунны—зев гораа пондасны лывкјөдлыны ыланкыв. (Кущөмкө роч-ыланкыв богтасны-da гуд-ралөны: он гөгөрво рочөн ни коміөн).

Зонјас чукөртчасны морт вит-квајт. Гудөк назгө: „шонди банөј“. Чукөрөн мунөны нывјас-динө. Нывјас важөн-нин најөс видчы-өоны. Гудөк-шы ылын-на, а нывјас гудөк-бөрга-нин ылөны. Со и зонјас локгалисны, пукгалисны. Кодлөн мусун ем—ферт-нын сы-дорө, а кодлөн абу—бокөжык. Гудөк бергөдис „частушкајас“-вылө. Нывјас сы-бөрга...

Сегга мөдас горни—сөрөм. Теш вөчөны, гералөны. Зонјас нывјаслы мешајтчөны, оз сетны ужавны. Өктөны шапкаөн кудель. Зон бостө јургыс шапка, кыщовтө став нывјас-возти. Быд-возын шуалө: „сетышт, буранөј, өзөс-калыч-вылө, жыңнан-көв-вылө, гач-вөн-вылө, зарңиа-коз*)-вылө“. С. в. Быд өктыгыг содтышталө кывјас асногыс, мыј угө дум-вылас. Нывјас сетасны кудель, коді зон тор, коді тор-жын.

Зонјас дөзмалисны-нин. Колө-өд і мукөдлаө ветлыны. Чукөрөн мунөны мөдлаө. Нывјас бөрөаңыс горзөны: „дыр, бара, ен олөј, регыдзыка татчө бөр локтөј!“...

Зонјас чукөрөн воласны вито-квајтлаө, сегга бөр важас локталасны. Кодлөн мусукјас емөг, најө колтчаласны на-динө.

Тази Комі му пельөсјасын колө том јөзлөн унжык прөст кадыс. Богтам көв төв, либө тулыс,—пыр өткоф: пыр өти-пөлөс, дурөм, понјасөм, лок вөчөм. Сөмын төлын керкајасөжык чукөртчөны, кытчөкө дөвајас-ордө либө көжајинтөм керкаө „војпукны“, а тулысын ывла-вылын, ју-дорын, визјас-вылын унжык кадыс колө. Сјјөн сөмын і торјалө төлыс да тулысыс ар-серти, сегга төлын да тулысын ешажык пакөгт вермөны вөчны.

Празникјас торјалөны прөстөј кадыс со мыјөн: празнин лунө гырыс ныв-зон і посні чельад-улов ставныс петөны ывла-вылө да чукөрөн ветлөдлөны сикт өтар-помөаңыс мөдар-помөдыс. Лунтыр туж-вылыс оз быравлы јөз. Унжыкысө празникјас лунө зонјас јуөны, кодалөны, маткөны, нывјас-вылын курајитчөны. Секи, фертнин, абу ылын і когыд.

Уналаын-на бокижык сиктјасын тази, важ-ногөн, өлөны том јөз. Медөасө-нин абу лөгыд, кор чукөрас вескалөны да щөщ пакөгтитчөны комсомольчјас (уналаын-на позө адзыны).

Ферт, быдлаын абу-жө тащөм. Унжыклаас-жө-нин өни олөны мөд-ногөн, пискөдчөны выль туж-вылө. Ывла-вылын довјалөм-пыфди комсомольчјас пырөны лыфдыган-керкаө, кружокјасө, „гөрд-пельөсө“. Сені лыфдысөны, а на-бөрөа вөтчөны щөщ і мукөд төм јөзыс. Кад-нын тајө бур ужас кутчыны быд том војтырлы. Галанка да аңкыщ гугавлөм-пыфди лущө вежөртө југдөдны, вөтчыны возынжык муныс јорт-бөргыд.

Комсомол јачејкајаслы колө мөвпыштны та-јылыс да мед-војдөр кыпөдны ас-шленјаслыс вежөрсө, өлөдны најөс лок ужыс, сегга зильны кыскыны југдөдчан уж-бердө щөщ мукөд том јөзсө.

Комсомольчјаслы асланыс оласногнас колө петкөдлыны мукөд том јөзыслы бур примөр.

Шыладорса-Миш.

*) „Зарңиа-коз“—сүвтөдөны бед, либө сартас, өшлөны сетчө кудель, сегга өзтөны.

Суд-жылыг горңијас.

Уголовнеј мыж вөчөм да обществооc дорјөм *).

Мөвпыштөм, лөгөдчөм да заводиччөм-бөрын уголовнеј мыж вөчан туж-вылын локтө мед-бөрја уж (стафја)—мыжвөчөм. Лөг-кужа морт мөвпыштіс мөд мортөс дојдны, лөгөдіс чер, лептіс сіјөс да заводичтіс керыштны; сөгга і керыштіс. Керыштөмыс і лоө мыж вөчөм (мед-бөрја стафја).

Уголовнеј-Закон-Чукөр-герті мыж вөчөм—сіјө быдтор, мыј лоө обществовоы опаснө. Мыј-нө обществовоыслы лоө опаснө? Та-вылө мјјан уголовнеј закон шуө, обществовоы-пө лоө опаснө быдгама локтор, мыј вөчсө (лібө коланторјыс оз вөчгы—бездействие) вескыда, лібө нөжјөнїк, јөз-пыр да мукөд-ногөн (косвенно) Совет-властөс шыбытөм-могыг да сылыг полїтікасө да овмөс-вынсө омөлтчөдөм-могыг (контрреволюционные преступл.); сөгга обществовоы лоө опаснө быдтор, мыј зүгө (нарушает) Совет-властлыг, коммунизмө вужан кад-кежлө уголовнеј закон-кужа лөгөдөм пөрадоксө. Первој мыж-чукөрыс (кодї нуөдгө рабочеј да крестана-власт-вылө) совет-обществовоы (робочејјаслы да крестаналы) медга опаснө. Сещөм мыжјасыг унжыкыссө судїтөны лыжлыны. Ферт, мөд-ногөн өнї озна-ї поч: рабочеј да крестанїн ас вірнаныс сөкыда буржуазїја кыг шедөдісны аслыныс власт. Сы-понда закон чорыда судїтө буржуазїјалы—росгїјасалы, көтэ заграничасалы, отсагыгјасөс. Некушчөм жалїтөм танї лоны оз вермы.

Мөд-ногөн, оз ло мыж вөчөм і оз мыждыны, обществовоы-кө зїк абу опаснө мыж вөчөмыс, көтэ тащөм фелөсө вөчөмыс і почө лөгөдны Уголовнеј-Закон-Чукөрыг кушчөмкө статга. Шуам, кодкө мөд мортлыг первојыг-на чөпгыс гугалїс табаксө (162 ст.). Тајө обществовоы оз ло опаснө да мыждана уголовнеј фелө некод оз пан. Фелөсө-кө панөма-нїн, судфа воғө оз нуөд, дүгөдас бөр.

Бара-жө колө шуны: вөчөм мыж-кө обществовоы опаснө да көтэ і Уголовнеј-Закон-Чукөрын сещөм статгаыс абу, сещөм фелөыг судїтөны (Угол.-Зак.-Чук.-са 16-өд ст.). Быдтор-жылыг-өд воғыв закон леғыг төдны оз вермы, мыјкө вермас-ї колыны. Олөмын быдтор закон-кыщ-пыщкө (рамаө) сујны он гаммы, да оз-ї поч.

Өнї мї ағзам: уголовнеј мыж вөчан ужын (фелөын) мед-ыжыдтор—мыј опаснө совет-обществовоы. Тақї уголовнеј мыж-жылыг шуө мјјан советскеј Уголовнеј-Закон-Чукөр. Тақї шуөмөн сіјө оз өтлаас, абу өткоф буржуазнеј государствоса Уголовнеј-Закон-Чу-

*) Віғөд „Ордым“-журнал, 6-өд №, 32-өд листбок.

көрјаскөд. Налон законјасас гижөма, быдсама сещөм мыж-вөчөмпө, коді өпаснө, көт робочейлы да крестаналы, көт і буржуазней обществолы, лөсалө-кө куцөмкө ставта, өткофа мыждысө; мөд-ногөн, некущөм мыж вөчөм оз мыждысы, абу-кө сещөм фелө-јывыс гижөма Уголовней-Закон-Чукөрас. Тақі шуөм буржуазней правительствожаслөн —сөмын лйтсемеритөм, ужалыг војтырөс—робочейјасөс да крестанаөс пөрјавлөм. Та-јылыг адзам возын: мешөк-піө шылатө он зөб.

Мыјла колө Уголовней-Закон-Чукөр?

Өні јуалам, мыјла-нө быд государствовын—сөветскејын і буржуазнейын лөзөма Уголовней-Закон-Чукөр, мыјла сіјө колө?

Уголовней-Закон-Чукөрјас быд государствовын лөгөдөма обществоөс дорјынны сіјө обществоыслы да государствовыслы паныд муныјасыг, налыг політика да овмөс (көзәјство), лібө государствовыслыг лөгөдөм пөрадоксө зугыјасыг. Ферт, общество да государство обществокөд да государствокөд өтлаөдны оз поз: абу өткофө. Ем сөветскеј—робочейјаслөн да крестаналөн общество да государство, сіз-жө ем буржуазней—помешшікјаслөн да капиталістјаслөн общество да государство, кызі вөлі Россияын 10 во-сајын. СССР-ын сөвет-судјас Уголовней-Закон-Чукөр-герті судітөны робочей да крестана кыг влагт-богтны көсјыгјасөс, лібө революціја-бөрын лөгөдөм пөрадок зугыјасөс. Тақі міјан Уголовней-Закон-Чукөр дорјө, мездө сөвет-обществоөс. Буржуазней Јевропаын да Америкаын помещшікјас да капиталістјас дорјөны асгыныс обществосө да государствөсө. Налон судјас вермагігас чорыда судітөны, мыждөны Уголовней-Закон-Чукөр-герті ужалыг-војтырөс—робочейјасөс да гөлжык крестанаөс, буржуазней політикалы паныд муныјасөс, кодјас мө-ногөн-жө чукөртчөны, вынөбчөны буржуазней правительствожассө шыблавны да ас-кіө богтны влагт, зүгөны буржуазіјалыг најө Уголовней-Закон-Чукөр-герті лөгөдөм пөрадоксө. Тақікөн буржуазней Јевропаын да Америкаын помещшікјас да капиталістјас дорјөны асгыныс обществосө, да государствөсө, тақікөн најө вермагіны сетчөс робочей да крестана обществокөд.

Буржуазней закон да суд пөдтөны робочейјасөс да крестанаөс.

Буржуазней суд ужалыг војтыркөд вермагігон зикөз петалө ас уголовней закон-кыщыс. Сіјө нөном-вылө оз вічөд, мед сөмын чорыдчыка буржуазней влагтсө кутны да революціјаыг асгыс государствөсө мездыны-а. Мө—ужалыг војтыр—некор ог вунөдө, кызі Америкаын Массачузетс-німа штатын таво, август төлыгын 24-өд лунө, буржуазней суд шуөм-герті казнитісны кык робочейөс. Италијаса кык робочей—революціонерјас Сакко да Вантсетті мөтінг-вылын вігталөмөм јөз-костын паскөдісны, Массачузетс штатыг-пө губернатор Фульер робочейјаслы лок-вылө тајней політса-пыр вөчіс

провокаціја (вөвлытөм ыжыд мыж вештіс робочейјас-вылө), мед налыс (робочейјаслыс да крестаналыс) вынсө омөлтчөдны, а капіталыстјаслыс властсө чорзөдны. Тајө віставлөм Фульерлы да пөлітсалаы ез кажітчы, Сакко да Вантсеҗті-пө правітельстволы мунөны паныд. Сы-понда губернатор мөвпыштіс наыс мынтөдчыны. Сакко-өс да Вантсеҗтіөс пукөдісны җурмаө. Сеңі најөс пукөдісны 7 во. Судітны Уголовней-Закон-Чукөр-серті вөлі җемторјыс, а мынтөдчыны наыс вөлі колө. Сакко да Вантсеҗті-вылө, сөгга, лөгөдісны лөҗней мыж: најө-пө Саут-Брентрын віісны кык арҗельшікөс да грабітісны 15 сурс доллар сөм.

Тајө фелөын Сакко да Вантсеҗті нөті ез вөвны мыжаөс. Сы-јылыс вісталісны суд-вылын свідітельјас. Тајө мыжсө вөлі вөчөма португалјаса баңдіт Челестіно Маҗејрос мукөд баңдітјаскөд. Сіјө сіңі-жө октабр төлысын 1926 воын вісталіс, тајө фелөын-пө Сакко да Вантсеҗті абу мыжаөс, віјан-інын да грабытан-інын-пө најө ез вөвны. Сөмын амерікаса буржуазіјаөс җінөм ез вермы кутны. Суд-да Вебҗтер Тајјер да буржуазней прісаҗнейјас Саккоөс да Вантсеҗтіөс судітісны каҗнітны. Најөс сөгга каҗнітісны електрическеј улөс-вылын.

Таңі капіталыстјаслөн закон да суд дорјөны, мездөны револүтсіјаыс буржуазней обшчествосө да государствосө.

Тајө міјанлы петкөдліс Амерікаын суд нуөдөм *). Буржуазней јевропаса да амерікаса капіталыстјаслөн властыс потласөма-җін. Подулыс налөн өдјө сігмө. Таңі налөн власт путкылтчас. Сы-улын лө җөбөма буржуазней суд да буржуазней Закон-Чукөр.

Обл-са Прокурорлөн отсасыс Ів. Попов.

*) Көді јонжыка көсјө төдны Сакко да Вантсеҗтіөс Амерікаын судітөм-јылыс, колө лыффыны „Известия ЦИК и ВЦИК“—ныма газетыс, 196-өд №-ыс, Горкінлыс рөчөн гіжөм стаҗта: „Не суд, а классовая расправа“.

Төвар донтөммөдөм.

Тавогаң жона пондїсны збылыг горнїтны төвар донтөммөдөм-
 жылыг. да-і колө сы-жылыг гора горнїтны: өнја төвар доньд важ-
 гертї кык-мында-на вылын. Фабрїкыг петөмгаңыс да крестанїн-до-
 рөң, коператївын вузалөмөң төвар дон чорыда содө. Колө вөлі чїн-
 тыны быдгама рөскөд да донсө лөңны төварлыг, мед крестана вер-
 масныжык нөбагны.

Вөлі срок пунктөма коператївжаслы: јуң 1-ј лун-кежлө төвар
 донтөммөдны 10 прөцент. Шуам, өтї метр сїтеч-кө вөлі сулалө
 январ төлыгын 50 ур, мед вїт төлыг-бөрын сылөн доньс лої 45 ур.
 Төвар дон чїнтыны колө вөлі сїң, мед убыткаө он во.

Өнї срок колї. Пөңө вїңөдлыны, кыңї мїжан коператївжас дон-
 төммөдїсны төвар.

Обсојузын, кытчө вооны став коператїв уж-жылыг гїжөдјас, те-
 чөмаө со мыј: январ төлыг-гертї төвар донтөммөма дас прөцент.

Куцõм тõвар жонаõ донтõммõма?

Гижõдяс течõм-серти, гõгõр, быд вõлõгтыг дон арталõмõн тõвар дон вõлõма:

Куцõм тõвар.	Январын.	Јунын.	Кымын прõцент донтõммõма.	донаõ тајõ тõвар СССР-пагта (мајын).
Сигеч метр	46 ур.	41 ур.	10	—
Мољескин "	78 "	72 "	7	69 ур.
Сунис трубича	17 "	15 "	9 ¹ / ₂	14 "
Колош гоз	4 ш 11 "	4 ш 04 "	2	3 ш. 98 "
Пõдõшва кило	3 ш. 45 "	3 ш. 12 "	9 ¹ / ₂	3 ш —
Кõрт-шына "	28 ¹ / ₂ "	29 "	—	21 "
Лыста кõрт "	38 "	35 "	6 ¹ / ₂	29 "
Кõрттув "	48 "	42 ¹ / ₂	12	35 "
Чугун "	45 "	45 "	—	40 "
Стеклõ лыст	87 "	71 "	18	72 "
Карагõн кило	19 "	19 "	—	13 "
Изтõг пачка	15 "	15 "	—	15 "
Макорка кило	1 ш. 46 "	1 ш. 36 "	6 ¹ / ₂	1 ш. 32 "
Мајтõг-јадраа кило	64 "	64 "	—	59 "
мрамора "	57 "	57 "	—	52 ¹ / ₂ "
Сакар песок "	78 "	74 "	4 ¹ / ₂	66 "
Сакар (жура) "	89 "	82 "	7 ¹ / ₂	74 "
Щај "	6 ш. 80 "	6 ш. 75 "	0,8	6 ш. 81 "
Сов "	8 ¹ / ₂ "	7 "	15	4 ¹ / ₂ "
Пыз руцõг "	14 ¹ / ₂ "	14 "	1 ¹ / ₂	10 ¹ / ₂ "
шобди-жежд "	41 ¹ / ₂ "	32 "	23	27 "
Проса "	22 "	21 "	4	—

Гõгõр течõмõн, унаõ õти-да-мõд тõвар мунõ (оз-õд õткофа, шум наң лыбõ колоши), дон жуль тõлыг-кежлõ чинõма 10,3 прõцент.

Бураё ужалёмаёс коперативјас?

Поџо шуны: став коперативыс дон чинтисны. Мыј колё вёлі—вёчёма. Код-сурё унжык чинтёмаёс, кён-сурё абу сузчёмаёс. Уналаын донтёммёдём лоёма ас рёскод чинтём-понда, а уналаын і барыш чинтём-понда. Код-сурё убыткаё воёмаёс, абу гёгөрвоёмаёс буржыка уж пуктыны, рёскод чинтыны колёмсё. Онја пёраё омёл, дыша ужалыс коперативјас лөвјён оз кольны. донён-кё тёргујтан—убыткаё быт воан. Сы-понда посні да лёка ужалыс коперативјас тупкысисны (шуам инвалиднејјас). Сіқ-жё вермас лоны мукёдкёд, оз-кё асгыныс рёскодсё вермыны чинтыны бурещёқ (шуам 8 прөцент оборот-серті).

Мед сіјё оз ло—колё быд-ногён ас коперативыдлыс рёскодсё чинтыны да возё төвар донтёммёдны.

Колё оз возё донтёммёдны?

Шуам-кё: донтёммёма-пё төвар—тајё абу-на ставыс. Вөзё-кеж-лө јона колё бөгтёны јешщё-на донтёммёдны. Сыыс оз ков повны. Кён-сурё онја тёргујтысјаслөн слаб уж тётчё-на. Он-кё најёс вөрөд да топөд, ачыс төварыд оз донтёммы.

Колё, зев јона-на колё төвар дон угкёдны. Сегза мед-ескё фабрикыс буржык да јонжык төвар лөзё, мед коперативјас донтём-жык тужјас коргасны төвар вајны, ещажык содтасны сы-вылө, возё рёскод чинтасны. Бөгтагыслы, крестаналы кокнжык лө.

Кызі, кущём ногён донтёммёдны?

Колё быд пажіклы, кыт-мыј сіјё нелучкі адзё, ас сөветён отсавны коперативјаслы. Унаыс овлө—јөз индалёмён бур лад поџо пуктыны. Мед быд коператив-бердын вёлі лавка комёсёјаё бөрјём јөз, виставлыны, индавыны, јөз сін-пель-пыфди, кыті да мыј неладнө коператив уж.

Правлөньнө-кё суг да ладсё адзё, уна-ногён поџо дон чинтыны. Шуам: возвыв виставны Обсојузлы, унаё да кущём төвар колё төвса пёра-кежлө, мед Обсојуз донтём, паракөд тужён вајас вёлөг-төқ сіјё төварсё. Уна-тор поџо сіқ вајны. Заявка-кё абу, төлын кыскёмён дон содө поводнеја.

Овлывлө ужён нёбасём. Фөнга ас коперативын еща да век лө ужён бөгтагыны. Лёгыд, јешщё сетёны-кё, да-өд ужён сетёмыс прөцент бөгтёны. Сы-понда төвар дон бара содө. Колё ас сём чукёртны быд коперативын. Мед быд морт пажсө пуктёма сполна. Мед правлөньнө вермө бөгтавыны куш фөнга-вылө. Сөгса мед і вузалө бара-жө куш фөнга-вылө, а оз ужён. Тазнад донтёммёдны төвар јона-жө поџо.

Уна-ногөн позё төвар донтөммөдны. Став-жылыг он вермы віставны. Колё сөмын, мед ужалысҗасыс вөліны правлеңнөад су-сөг да лучкі ужалысөс. Мед сөлөмсаныс уж нуоны да јөз-понда төждысөны. Мед налы быд пажшк отсалө, индалө, нелучкі-жылыг вісталө. Мед ас коператівө сөм вөлі чөжсө, содө. Секі лад бозтас, төвар надејнө позё воқо донтөммөдны.

Парма.

Сөмын коператсіја-пыр мі воам бур олөмө, сөмын коператсіја-пыр мі воам сотсіальізмө.

dasöd во.

(Поэо бывны «Проводы»-ногөн).

dasöd во-нын быдтам ми
 Совет-олөм—
 Бур Октабрлыг зарни пи...
 Абу полом.

Төдлим уна-пөлөс лок
 Белөжжасаң,
 Щыгтө пыклис мижан вок
 Нефельясөн.

Ставсө венис мижан вын,
 Вештис бөрө;

Оз-нын кыпты курыд щын, —
 Колы пөра.

Воыг-воө жоннам ми,
 Овмөс содө.

Совет-мулөн жугыд би
 Ылөз сотө:
 Јөрө буржујжаслыг гин,
 Ставму-вылын.
 Налөн регыд уөө чин,—
 Абу ылын.
 Со, Китајын, мижан-моз,
 Гөль јөз сувтис;
 Разас кырышжаслыг поз,—
 Сіјө шлувдас*)...
 Англијаса Чемберлен
 Пинсө јірө,
 Оз зев отсаг сылы јен,—
 Пөдө јірө.

Пед-Генъ.

*) Шлувдас—исковтас, визывтас.

Görd-салдатö мунөм.

(Сывсö „Проводы“-ногөн).

Görd-салдатö мунам ми
 Гортсаң ылө;
 Том жөз, гажажыка ті (кыкыг).
 Ставөн былөј.
 Важ власт-дырјі ветлісны
 Міјан вокјас,
 Сек салдатлыг куллісны (кыкыг)
 Лбзөң бокјас.
 Выл власт-дырјі лоі мөд
 Фістсіплына,—
 Он те нөјтөм, видөм төд, (кыкыг).
 Он ју віна.

Görd-салдатөс сетөні
 Велөдөны,
 Кыз роч-муын олөны (кыкыг).
 Петкөдлөны.
 Сен те төдны кутан пыр
 Вылтор уна,
 Он ло важ-коғ пемыд мыр (кык).
 Люкторвунө.
 Газ, пішщаль да пулемјот
 Төдны колө.
 Görd-салдатлөн муса јорт, (кык).
 Абу полөм.

Сиз-Паш.

Прізывајтчысјас кыскалөны жеребеј.

А р.

Со-öd ар-нын воис,
Гожом колі бөрө;
Кык-коф гажтом лоис,
Ывла-вылын зерө.

Сөкыд, ботмөр кымөр
Мујас-вывті кысгө;
Горзө, ызгө жаг-вөр,
Арга зерөн мысгө.

Мујас-вылын тыртөм,
Гөгөр олөм лөні;
Оз-нын менө кыскы
Ывла-вылө өні.

Чусміс шонді-југөр,
Оз-нын қірдав сіннас;
Вевтө сійөс кымөр,
Пөдтө аслас выннас.

Лунлаң зіла, зіла
Јус да утка лебзө;
Арга зерлы—вөла,
Быд лов сыг дөбгө.

Төвнур ызгө, горзө,
Лептө јуын гыјас,
Кықкөд јара ворсө:
Ылөз кылө шыјас.

Војјас лоі шуштөм,
Оз-нын қірдав төлыс.
Вөрын колі вотөс
Сөмын пув да пелыс.

Регыд тајө арлы
Тані ковмас чөвны...
Мунас аслас зерөн,—
Тужсө гетас төвлы.

Пед-Ген.

Өтувтчөмын—вын.

Лептыны-кө керка ковмас,
Кыклы сөкыд сені лоас:
Чукөрт помеч, кызөс кор—
Он і төдлы кајас кор.

Суқөдны машина ковмас,—
Өтнадыды дона лоас;
Чукөртчөј морт комын-віт—
Машинаыд лоас вит.

Нуртө когтыны-кө ковмас,
Ноль-віт мортыд пөгіб воас;
Вөлөст-кофөн лоө бур—
Он і төдлы когмас нур.

Мельнича-кө вөчны ковмас,
Обществоөн буржык лоас:
Ужын өтка мортыд—жын,
Өтувтчөмын—ыжыд вын.

А. Демон.

Кітајын.

Век-на вөлі мукөд муын
Озырјаслы лөгыд рај,
Сөмын торкны кутіс налы
Асыв-вылын збој Кітај.

Гөкыда Кітајын оліс
Важысаң-нін гөльжык јөз;
Мыјөн вежөр јурө воіс,
Пыр і корғны кутіс мез.

Первој тујсө возтыг вөлі
Гөль-дор олыг Сун-Јат-Ген;
Сіјө сөлөм гөльлыг өзтіс,
Лептіс озырјаскөд вен.

Сегга кулөм-бөрас коліс
Асгыс быдтөм Гоміндан.
Сөмын омөль војтыр кутіс
Вөчны ізмена і тан.

Со көч бостам геңералөс,
Кодлөн німыс—Чан-Кай-Ши,
Гомінданыг сіјө кежіс,
Гөллан бергөдіс јог-шы.

Сегга, сің-жө, вөлі бара,
Сещөм-код-жө Фын-Јуж-Ган.
Чан-Кай-Ши-моз вештіс сіјө
Озырлаңө асгыс бан.

Најө кыкнаныс зев јарөс,
Сөлөм „некодыг оз пов“...
Робочейлыг, крестаналыг
Уна босталисны лөв.

Најөс відчыгөны важөн
Озыр јез да Жан-Тзө-Лын;
Вөлі көсјыгөны сетны
Гөльөс віјалөмыг чін...

Со і матө сетчө локтіс
Гөнтөм јура У-Пеј-Фу;
Льокыг горзө, корө отсөг,
Көсјө кулыны гөльлыг ку...

Сөмын сьлөн гора гөлөс
Нінөм бурторјас ез сет;
Гөль јөз сылы паныд сувтіс,
Бытө ыжыд кымөр,—гөд.

Револутсіјатө кутны
Геңераллөн ічөт вын.
Гөллөн вермөм абу ылын,
Сетыг озырыд оз мын.

Міјан отсөг колө сетны,
Лантны өні абу бур.
Отсалам-жө, комі војтыр,
Гөльөс озыр мед оз пур.

Ј. Колегов.

Ме талум аслым вöла гета...

(Гыланкыв).

Ме талун аслым вöла гета:
 Пыр jöкта, гыла гыланкыв.
 Кор аскі jугдас тужö пета;
 Ферт, көнкö, секі ог-нын гыв.
 Ме ылö-ылö татыг муна.
 Мем тајö мунöм—ыжыд мөг.
 Быд сиктын мекöд муныг уна,
 Став гортса jöзлы лөö шог.
 Бур мамöј менам пондас бöрдны;
 Шöщ бöрдзас бат да ичöt вок.
 Код бара најöс кутас вердны,
 Ме дыржык гортад ог-кө лок?
 Мем аскі аслым гажтöм лоас.
 Ме аскі зик-нын лөа саф.
 Сват-чукöр прöшцајтчыны воас,
 Кык чој, кык зат да Опоң-даф.
 дај јешцö воас муса нылöј,
 Ме кодкөд олі кујим во.
 Том сөлөм важөн сылөн кылö,
 Мыј возö олөмјас оз ло.
 Ме шуа мамлы, шуа батлы:
 „Оз вунöд тјанöс бур пі!“
 Ме шуа чојлы, шуа затлы:
 „Ен полöј, адзыслам-на мi!“
 Ме Опоң дафлы тазі кайта:
 „Кöт муна, һекөн ме ог вош.
 Ме бөр-на воны татчö кайта,
 Оз нылышт менö сені ош!“
 Быд сваткөд прöшцајтча ме бура:
 „Ен локөн козтыв, муса сват!“
 Ме накөд шмоңита да дура.
 Том нывкөд торјөдчыны мат.
 Мем тајö нылыд вывті дона,—
 Зев авја сijö, шонди-бан.
 Ме сыкөд кутчисдывлі јона,
 да лоас коьны сijöс тан.
 Ме сijöс кыкнан кiö бөгта,
 дај кутла, окала го пöv.
 Ме гинва донаторлыг кокта,
 Мед сылөн бöрдөмјас ез вöv.

Ме сесга со мыј сылы шуа:
 , ʒик југыд шонди меным те!
 Ме тенö сөлтөм-пыщкын нуа,
 Ог еновт донаторјос ме!..“
 Көт аски жугылькоф ме лоа,
 да тужö мунöмыс ог пов.
 Ме коркö бара татчö воа,
 Тан бара гажмас менам лов!

М. Лебедев.

В ö р.

Төв-көт, ар-көт,
 тулыс гожом,
 Öтмоз сулалö пыр пожом,
 Оз і вежлы асгыс еж,
 Јагын сулалö пыр веж.
 Быдмö, јонмö, бура олö,
 Лымјыс өмөлика полö.
 Ачыс зурыд топыд зев,—
 Нинöм сылы көзыд төв.
 Мунам воҙö. Адзам сені,
 Козјыс паскөдчöма көні;
 Вылын-вылын козлөн јур,—
 Кіјөн сузөдны оз сур.
 Оз-і лантлы, сіјö шувгö,
 Увнас шенагö да увгö;
 Уна сені пöтка поз,—
 Муса пöткајаслы коз.
 Воҙö воглала да муна ..
 Гырыö ывјас сені уна.
 Налөн увјас вывті сук.
 Кылö насаң гирöd дук.

Мынö менам гинмөј адзö?—
 Урыс куткыртчöма татчö.
 Сіјö мортыс тан оз пов,
 Он лыт бостны сылыс лов.
 Муна воҙö, муна ылö.
 Паныд меным кыскö кылö
 Кызлөн небыд шувгöм шы,
 Бытö швачкö нөжжөн гы.
 Кыздыс паскөдöма корсö,
 Терыб төлыс ськөд ворсö.
 Колö гожөн, воас ар,—
 Кыззö пукгас кургыс тар.
 Сесга воҙö мунам кытчö?
 Со-тај лөмпу лөмсö мытчö..
 Көт сен пукав лун і вој,
 Чөскыд лөмсö пөттöз вöј.
 Меным лөмјыс вывті дона.
 Секі ылалі ме јона,
 Ег і сесга вöзö мун.
 Тазі колі менам лун.

Гпира-Прокö.

Бобыл-Иван.

(Бигт).

I.

Вөр-дор гиктын ставыс шыҗомаөг: жежыдјас-пө матынөг-нын, локтөны татчаң. җоң полк-пө налөн. Пагтагөмаөг-пө шоныд „англијскеј“ паг-чыщкө. Кианыс-пө ставныслөн пишщаль да автомат. җик-пө „барин“-кофөг, дофдын локтөны. Кор-пө жежыдјасыд воасны, сек-пө быдтор лоө: сакарыд, щайыд, һаһыд сөд i жежыд, табакыд, җик быдтор, быдтор. җерт, медга јона озырјас жежыдјасыд локтөм-вылө радлөны. Најө бөгтөмаөг-нын гижөд-вылө коммунист-јасөс да „беднотаөс“, жежыдјаслы индавы.

Но тајө јешщө горһи-на. Жежыдјасөс видчыгөны тајө лун-вој.

— җерт,—горһитөны мужикјас,—јон „сур пуны“ кутасны ми-јан гиктын... Семө-Петыртө җурмаад суисны-да, пыс-пө зев јона лөг кутө Сөветвласт-вылад.

Гиктын Семө-Петыр мед-озыр крегҗаһин (кулак). Пыс сълөн Аркад—важ опитсер—гиннас оз адзы Сөвет-власттө. Сижө i озыр-јастө чутөдө пыр өтутчыны да шыбытны выль власт. Сөмын выныс налөн еща вөли. Чукөртчывлісны-егкө унаыскод-да, горһиыс һинөм налөн ез артмы. Но өні јурнысө һөжјөһик кутісны лептыны—жежыдјаслыг кылөмаөг-нын дуксө.

Сіз-жө i гөль војтыр да коммунистјас вөли видчыгөны жежыдјасөс, сөмын мөдногөн вөли виҗөдөны најө локтөм-вылө.

Исполкомын да Комбедын колан војјасын ез-нын вермывны уҗлыны. Исполкомыд век јөзөн тыр. Јуралыөјас сені нуөдөны сорҗи пышјөм-јылыс (җерт, лоө повны җоң полкыд), гижөдјас когавлөны да коланжыкторјассө јашщикјасө теҗалөны. Пыран-кө исполкомад, јурыд гөгөр мунө. Һинөм он гөгөрво. Јөзыс сөмын жөзө. Бытө пөжар-вылө термасөны.

Војеннеј комиссар Гимов (Мишө-Петыр—вөр-дор гиктса важ салдат) ливорвера, жежыд пага, зев куҗ гөна шалкаа—өтарө ускөд-чө, мөдтор лөгөдө. Ставсө-тај морыд вермө адзыны. Јона ошкөны быдөн сижөс (озырјас-кынҗи). Зев-пө бур, лада да збој мортыс, самей-пө комиссар-пу.

Час-мөд-мыгҗи налөн ставыс-нын пөштө вөли ештөма. Комиссар Гимов став донажыкторсө лөгөдис возө мөдөдны (эвакуирујтны). Ачыс-жө кымынкө коммунисткөд лөгөдчис вөрө кајны, җерт, пишщальјасөн да ливорверјасөн—өтлаасны мукөд гиктса пышјыөјаскөд.-

Аскинад исполкомын ставыс-нын вөли ештөма. Ограда-тырыс вөв-дофҗас сулалөны. Сөмын пуксыны да мунны.

Комиссар Сімов пыр-на места-вылас оз пукгыв: өтi-тор лөбө-дө, мөдтор вiсталө, мед-ескө ставыс төлкөн вөли вөчөма.

Друг чорыда телефон кутiс звөнiтны. Сімов уккөдчiс сы-дiнө. дыр мыккө сорнiтiс кодкөдкө, сөгга, ештөм-бөрын, зев өdjө котөр-тiс iсполкомьн jurалыг-dinö.

Кабiнетө пырөм-бөрын Сімов топыда пөдлалiс өзөссө, сөгга вiсталис гусөнiк:

— Жеждjас локтөны вiт верст-сажын. Мiжанөс щөктiсны пышжыны. Мiжан выныс-пө зев еща, кутны-пө ог вермө.

Неуна сорнiтөм-мыгтi шуiсны пыр-жө мунны... дас-вiт минут-бөрын став вөлаыс-нiн вөли тужын. Комиссар Сімов кымынкө коммунисткөд, кыщола тужөд (мед оз казавны озырjасыд да вiставны жеждjаслы) кајiсны вөрө.

Недыр-мыгтi сiктө кутiс кывны лыжөм шы; озырjаслөн вомыс радысла пелөчыс лоi. Вина-сур налөн вiдчiгө „гөгтjасөс“...

II.

Пемыд-на асылын. Бобыль-Иван век-на патчөр-вылын ружтө. Керкаыс зев көчыд да i патчөрас пасөн шебрастөг, төрөкан-моз, кынман. Бобыль-Иван олө зiк өтнасөн. Гөтравлыныс сiјө абу i вермылөма гөлысла. Iчөт кагаөн корыс ај-мамыс колөма-да, пасiбө өтi гөль төтка сiјөс бөгтөма ас-dinas да быдтөма. Бөгтыс төтка важөн-нiн кулис-da-i ачыс-нiн Иван пөрыгмөма—квајтымын којмөдөс тыртө. Ез вөв долыд Иванлы быдмигөн, iчөт-дырji, гөль төт-di-нын олигөн, корлис „крістос“ нiмөн, сөгга, быдмыштөм-мыгтi, кутiс ужавны jөзлы. Кувтөчыс пөрыс төтөс радејтiс да вердiс,—зев-нiн бур өлөма вөли.

Онi олө Иван важ керкаын—кулөмсө вiдчысө. Олө корыштөм һаң-вылын.

Талун Иванлөн төрытjа һаң-шөрөм ем-да, абу i окота патчөр-вылыс четчыны. Керка ломтөмыс оз-жө төждыс—чельадjас локтасны-да пес-помјасөн ломтасны.

Бобыль-Иванлы вескод олөмыд, мед-тыкө вөли һеуна пөт да ез зiкөз кынмы.

Шулывлас-тај вөли:

—Мөдар југыдад-тај господлөн быдторjыс ем,—огө сен кутө төждысны.

Иван зев јона ошкө Мiшө-Петырөс (комиссартө).

—Бур-жө-пө сiјө морт,—шулывлө,—ачыс јешщө коммунист—јен-төдтөм. Ог верiт, мыј сiјө јен оз төд.

Кыз-жө Сімовөс Бобыль-Иваныд оз ошкы, воzza вежоннас-на сылы гортөчыс дөрөма-гача дај кык, зев гырыс, тупөг пөжалөм һаң вәјөма-да. Јешщө-на-ескө һаңтө көсјөма вәјны, да со жеждjасыд торкiсны.

Ферт, Бобыль-Иван нiнөм-на бура оз төд жеждjас локтөм-јылыс. Сөмын кывлөма, гөрдjас да жеждjас мыккө-вөсна војуттөны-пө.

дыр-на-ескө Бобыл-Иван кујлис ружтиг-тырји патчөрын, ез-кө сы-ордө пыр зев-ыжыд тошка дааё.

—Кодкө-нө ем-абу?—шуис тошка дааё.

—Ем, ем, волю. Кај патчөрас, код сетөни—шыөдчис патчөрсан Бобыл-Иван.—Код-нө та-возасө ветлө?

—Ме, Иван даа, —шуис мортыд, —вај бјаглы, мог те-динөз ем, —сегга кутис кајны патчөрө.

Иван дыр коргис изтөг, сегга бјагис.

—Мыжкө-тајнө гөлөсыд төдса, да ог вермы төдны тенө?—жуалис Иван.

—Пыр төдан, —шуис пырысыд, сегга кутис пөртчыны вөчөм тош. Пөртчөм-бөрын Бобыл-Иван шемөстөм лоі.

—Петыр-другө...—сөмын вермис шуны Иван.

—Ме. Ме локти те-динөз могөн—кутис виставны комиссар Симов.—Тед көсјам щөктыны вөчны өтитор.

—Мыжнө, верма-кө, ог вөч. Текод мортыдлы поё, —воча вијис Иван.

—Поё-кө, сјё і бур, —воё виставны кутис Симов, —а вермыны, те мијан-дорыс сјёс вөчны верманжык. Сөмын колө төлкөн да гусөн.

Бобыл-Иван матыстчис матөжык Симов-динө да кутис кывзыны.

—Мијан өктө төрыт воисны жежыдјас—шуис Симов.—Најө көсјоны лөсөдны бөр важ озыр-власт. Мијанлы лоі пышјыны вөрө, а ескө вјасны.

—Со і даё, —шенчөмөн шуис Иван.—Ме-тајнө ег-на кывлы ни-нөм? Со морјасыд. Вистав, вистав воё.

—Мијанлы зев јона колө төдны, унаө налөн салдатыс. Висталөны да полк-пө. Збыл-абу сјё—те талун төдмав бура, а мерыт-нас те-ордө вола. Ме вистали-нын, мијанлы, миға, на-динө мунны оз поё—вјасны. Төдам, озырјасыд сјё і шынјысөны-корсөны мијанөс. Сегга, Иван-вылө дыркод виёдөдөм-бөрын, шуис.—Верман-он те менчым щөктөмсө вөчны?

Бобыл Иван һедыр мөвпалөм-мыгти чорыда јурнас тракнитис да кутис кёдыс Симовөс.

—Сөмын тед вөча—сөлөмсаһыс шуис.

Бура прөшщажтчөм-бөрын Симов пунктис вөчөм тош да мунис.

Кутис југдыны. Бобыл-Иван дыр патчөр-дорын мөвпалис, кызи вөчны щөктөм-тор. Сегга һедыр-мыгти сы-бөрын сјё вөли ывлавылын-нын.

III.

Војбыднад вез-судта лымјалөма-да, өдва Бобыл-Иван лым-пјөдыс собис исполком-дорөз.

Сетыс адқис: өграда-тырыс вөв да салдат. Сегга кутис ныр-улас мургыны: „Јежыдјасөн шуөны, а аһныс-тајнө гөрд пагаёғ. Час, Јаков друг-динөз пыралам“—і өдјөкод мөдис пырны исполкомө.

Өзөс-дорын сулалыг салдат (часөвөј) пощис сылы тујсө.

—Мыј жуагтөг ныртө сујан—скөра шуіс. Иван первојтө повзыштис-коф, сөгга зев збоја воча шуіс:

—Ме Јакө-друг-дінө локта, ісполкомса стөрөжыс-дінө.

—Кущөм тајө теd ісполком? Со теныd ісполкомыс!—салдат чужөмас швачкөптис Бобыль-Иванөс, сөгга соdтис:—тајө теd абу ісполком, а управа.

Бобыль-Иван еща гащ ез уг кучкөмгыс да горөдөмгыс.

—Прөгтит, господин салдат, ме-өd ег төd—нора шуіс Иван.

—Ег төd да ег төd... Ме теd петкөдла ег төd!—шуіс салдат, сөгга кинас індіс воҙө.—Мун пыр, да ен кыт-сурө ветлы. Стөрөж-дінө воін, сы-дінө і пыр.

Бобыль-Иванлы сіјө і вөлі колө. Бытөдө лечкыс мыні—төвчыштис пырис стөрөжкаө.

Мі ог төдө, мыј сен најө стөрөж Јаккөд өрнөтисны, сөмын Бобыль-Иван ісполкомыс петис зев рад өлөмөн да өdjө шлапиктис гортас. Петигас јона-жө мігтөма віжөдліс скөр салдатыд-вылө, піңсө сөмын куртчис.

Чельдјас Иванлыг керкасө важөн-һин ломтөмаөз, гөмын лажкө ломтыгө. Иван колөм шөрөм-һаһ богтис да патчөрө кајис.

Һедыр-мыгти кутис пемдыны. Бобыль-Иван труба пөдлаліс, сөгга пукөіс патчөр-дорө, відчысө Гімовөс. Сылы зев рад, верміс вөчны Гімовлыг щөктөмторсө-да.

Ез ков відчысны дыр Гімовөс. Пемдөм-бөрын регыд-мыгти воіс, бара ыжыд тошкөн. Пыригас топыда килчө өжөссө ігналіс, сөгга локтис Иван-дорө да здоровајтчис:

—Со і ме локті, Иван фад.

—Волы, волы—вочакыв вііс Иван.

Бобыль-Иван ставсө віставліс Гімовлы.

—Кор ме пырны куті ісполкомаd, сулалыг садатыс пырөмгыс сешөма менын чужөмө сетис—һинмыг козулыс сөмын гавкнөтис. Сөгга кықкө леіс стөрөж Јак-дінад. Јона жө рад лојі. Ме сылыг быдтор жуагі төлкөн да гусөһік. Јакыd, зон, меным ставсө і куліс-віставліс.

—Воөма-пө ветымын салдат,—бара воҙө кутис віставны Иван,—мөдлун відчысөны јешщө гөзім-дасөс. Воөмјас-пыщыс комын морт аскі асыв воҙө мунөны, гөрдјаслы паныd. Сөгга мем һинөм ез вістав—помаліс Бобыль-Иван.

Гімов зев бура кывзіс Иванлыг горһі, сөгга кутис гола-гөгөрыс да чужөмсө окыштис:

—Нем ог вунөd тајө буртө тенчыd, Иван-фад—окалөм-бөрын шуіс. Сы-бөрын соdтис:—сөмын мортлы кыв ен шу... Прөшщај!

Гімов зев өdjө муніс керкаыг. Бобыль-Иван дыр віжөдіс патчөр өшіһөдыс јон мышкусө Гімовлыг, сөгга ышловөмөн шуіс:

—Со кодјаслы колө овнысө.

Керкаын ставыс лаңтис. Он і төд кодкө ем абу керкаын, озкө кыв гөкыд лов-шыыс Іван-ҫаҫлөн.

Комиссар Сімов зев өдјө кајис вөрө. Сені віт-верст-сајын һе-ламын-кымын морт відчыгөны. Унжыкыс мукөд өіктјасса пышјөм јөз, ставыс зев јон да збој јортјас: көт пыр-жө мунасны кодө.

Быдөнлөн пөшті вөлі пішщал да ливорвер. Сімов ставсө налы віставліс, мыј Бобыл-Іванлыг кывліс.

Уна горні-бөрын шуісны асја-дорнас мунны жеждјас-вылө—кутны воғө мунөмыс најөс.

Гөль крестана — партизанјас.

Командіравны бөрјисны Сімовөс,—зев-һин төлка да повтөм вөлі мортыс.

Сылы отсагысө бөрјисны том коммунистөс, ортча өіктыс, зев-жө лада ҫевінаөс. Кор ставыс ештис, Сімов горөдіс: „шагом арш!“ і кутісны мунны өікт-вылө.

Шынітөв мунөны пујас-пөвстті јөз, кодјасөс олөмыс корөма мездыны жеждјас кі-улыг вөр-дорса өікт.

IV.

Өікт-дорын, вөрын, гөрд партизанјас паскөдчисны, уналасаң ускөдчөм-вылө. Мыјөн југдыштны пондіс, гөрдјас һөжјөнік кутісны матыгтчыны өіктлаң .. Жеждјаслөн часөвөјјасыс локтыс пішщала јөзтө адјисны-да, лептісны лыгөмөн тревога. Жеждјас ставыс пішщалајасөн ускөдчисны керкајасыс: коді паскөма, коді куш дөрөм-кежгыс. Кутісны зев јона лығыны.

Мыјөн Бобыль-Иван кыліс лыјсөм шытө, ставсө гөгөрвоис: „Мишө-Петыр воис аслас јөзкөд“. Сегга-пыр-жө пагтагис да ускөдчис ывлаө. Лыјсөмыс кылө вичкодорын-нын. Иван котөртис сетчө, коргны Мишө-Петырөс.

Өдва адқис Петырөс. Сылөн сојыс ставыс вір — ранітчөма. Но Сімов век воқө мунө, пішщальөн лыјсөг-тырјі, мукөд јортјасыс моз-жө. Бобыль-Иван адқис: Сімовлөн выныс бырны кутөма. Ускөдчис сы-дінө.

Петыр-друг, вай мем пішщальтө! Тед поқө лыворвернад. Сегга нінөм ез шу да бостіс пішщальсө Сімов кыг да ускөдчис щөщ во-қө, жежыдјас-вылө.

дарөм-тај пөрыг—кыгкө выныс лоі сылөн. дај гамыс кыгкө лыјыныс лоөма.

Коміссар Сімов сувтыштліс, сегга, кор гөгөрвоис мыј лоі—кватітіс косыг лыворверсө да щөщ ускөдчис воқө.

Јежыдјасөс ылөқкод-нын сиктыг-вөтлісны. Уна морт налөн колі кулөмөн да ранітчөмөн. Но морт дас-кымын, опітсер-јуралыгкөд, локыг вочаасөны—лыјсөг-тыр пышјөмөн.

Бобыль-Иван воқда јөзјассө-нын суіс гөрдјаслыг. Лым чукөр-сајө водаләмаөс жежыдјас. Көсјөны кувны, а ловјөн не сетчыны. Кутісны бара чорыда лыјөыны.

Бобыль-Иван друг төдіс лым-сајыд салдаттө, коді сіјөс чужөмас кучкаліс. Иванлөн сөлөмыс пузіс. Пыр-жө піқөс-вылас пукгіс да лыјіс. Салдатыд пыр і гартыштсөмөн угі... Ез-на ешты Иван-фаф мөдыг лыјны, кықі жежыдлөн пулаыс когаліс сылыг морөссө. Иван-фаф угі мыш-вылас да сөмын шуіс: „Ок понјас, понјас...“ Сегга тупкіс гінсө,—кулі.

Мыјөн кажаліс Сімов Иван-фафдылыг усөмтө, пыр-і ускөдчис сы-дінө, сөмын сіјө көзавны-нын кутөма. Сімовлөн гінваыс дорыштөіс, сегга друг веккөдчис да горөдіс:

—Вокјас, воқө Иван-фаф вір-вөсна! Лыбө кулам, лыбө вермам!—Сегга сапала, лыворверыг лыјліг-тырјі, ускөдчис воқө.

Сы-бөрға јортјасыс ускөдчисны ставөн. Ез і коь вīt минут—јежыдјаслөн став јөзыс вөлі вјіөма. Вөр-дор сикт бөр лојі гөрдјас кын. Крестана агныс мырфдісны влагтсө жежыдјас кыг.

Бөрјаыг воча волігөн, Сімов мөдыг-на ранітчис, сөмын ез јона. Сіјө бөр локтіс Иван-фаф-дінө, сегга коріс јортјассө да нуісны Бобыль-Иванөс ісполкомө. Сетөні горт сылы вөчісны. Сімов гортгыс ва-іс сіјөс пагтөдны дөрөм-гач, сегга кор ставыс ештіс, Бобыль-Иванөс водтөдісны гортјө...

Недыр-мысті туж-куза војіс ҳоң полк гөрд-арміја. Радысла, ор і куж виставны, мыј лојісны парвизанјас. Бобыль-Иванөс да мукөд парвизанјасөс, кодјас кулісны колан косын жежыдјаскөд, ҳөбісны

зев бура. Комиссар Гимов висталис гу-дорас горт-выв кыв. Сени јона казтылис Бобыл-Иванос. Аслас пыр вйнавас доршавис.

Борја кывјас сылөн вөлі тащом:—Мед жө лөна кујлас мијан муса јортным гуын. Сижө асгыс ужсө вөчис. Сижө петкөдліс озырјаслы ас-власт-понда кувны вермөмсө. Оз сөмын гырыг мужіқјас, но і пөрысјас і чельафјас вермөны сижөс дорјыны. Сөвет-власт да мијан сикт дыр оз вунөдны Бобыл-Иванос, коді выл-олөм-вөсна пунктис асгыс јурсө...

Сылыг бөрја кывјассө тупкіс залп, сесга мөд дајкојмөд. Нөж-јө, „Вы жертвоју пали“ ыліг-тырји, леҕисны көзүд муө гөрд партизанјасөс. Накөд щөщ і пөрыг Бобыл-Иван-фадөс, коді немсө сөкы-да да лөка оліс, коді пөрысө-немө сувтіс озырјаслы воча,—перјыны бур, југыд олөм том јөзлы да чельафлы, кодјасөс сижө јона ра-дејтіс.

Өнөз-на вөр-дор сиктын казтылөны Бобыл-Иван-фадөс, Сөвет-власт-понда кулыгөс. дыр-на јешщө том јөз кутасны казтывны сижөс.

Сиз-Паш.

Ыжыд сват.

Чужөма, быдмөма дас-сизим арөсөз өтик морт да ыжыд сватө воөма. Нимыс сылөн Тима-Гемө. Сижө ветлөма карө грузла. Рытнас бөр сиктө воөма да кутөма ыждавны ыжыд сват-пыфди. Вөвнас вөлі локтө сикт-куча да чельафлыг јуагө сватыслыг керкасө:

— Көн-нө Тима-Сандраыс олө? Висталөј...

— Со естөні керкаыс, мун вөвнад сетчө.

Гемө муніс керка-бердө, воис да горзыны пондіс:

— Сандра!.. Сандра!.. Сандра!..

Некөн некод оз шыаг. Керкаас сөмын сој-пөла пөрыг-пөчө өтнас вөлөма.

— Көді-нын бара горзө, кущөм јөј-а,—мөвталө сижө, сесга өзөс-тө вогтіс.

Гемө вөв-дофдыг четчис да пырис керкаө сватта-динө.

— Тима-Сандраыс тани олө?

— Тани.

— Кытөн-нө ачыс?

— Карө грузла муніс.

— Пет вөвсө леҕав.

— Ме, бара, бур-мортөј, ог вермы вөвтө леҕавны, сој-пөлөј чегі-да.

Гемö пегіс да ачыс вöвсö леғалис, севға бара-пыріс керкаö.

— Туруныд-нө-егкө ем абу?—жулаö сватталыс.

— Мыјтөмкө, дерт, ем.

— Веж-абу-нө-егкө?

— Кыс вежыс таво, гожөм-быд зеріс-да

— Менам-өд вöлыд оз гој гөд-турунтө...

— Гојас-көт оз, абу-да кыс рөфітан.

— Ідјыд-нө ем-абу?

— Мыјтакө, дерт-жө, ічөтікаыд ем.

— Вöвлы вај гетышт..

— Аслыным-на еща-а, кыс-нын тенад вöвлы.

— Пөжалөм наһыд-нө унаö?

— Ещанік..

— Сіјө-нын-көт петкөдышт вöлыслы.

— Аслыным ужнајтны-кынзі абу..

Гемöлөн вірыс пуö. Нарогнө-өд ыждавны пыріс да оз ыждөд-лыны...

— Мөскыд лыгтө-оз?

— Лыгтыштө ічөтіка.

— Вај-інө ачымөс вердышт пөг-рыскөн.

— Көзыд-кынзі абу..

— Мыјла менам локтіг-кежлө ен шонты?

— Ме-нө тензыд локтөмтө мыјөн төда.

Скөрміс көзаяка-сватта, вірыс пузіс щөщ сылөн, терпітныс оз вермы.

— Самөкурөн вај парта-кымын јуктөдышт!..

— Кыс самөкурыс... Убірајтчы сін-возыс!... Ыжыд сват локтө-ма!..

Сы-бөрын Гемö јурсө өшөдіс да лікі-букі муніс. Сватөс ез лептыны.

Баярса-Іван.

Мөсјас баксöны.

(В I Г Т).

Кор шондi пујас-жылö öшјіс гөрд, ыжыд маҗ-коғ, кор ывла-вылын пондiсны тринöдчыны косајасөн, секи Макар-грездын (гик-тын) жöккөд щöщ жөрталис мөсјасöс Матрен-төт.

Җор пöрығ морт-моз жöжгылтчöма Макар-грезд iчöтик ју-бокö. Җорөг i сен олығјасыс. Виқöдліс жөртиғас Матрен-тет аслас мөсјас-вылö да шуіс аслыс:

— Җик тајö вомiғ, щынöдны лö талун рыт тајöјасöс, кыҗи щöктiс Öгрöпена.

Уғi сылы дум-вылас Öгрепенакөд горнiтöм. Талун асывнас Матрен-төт Öгрöпеналы норасiс:

— Ме ог төд, мыј вочны, җикöғ мөсјасöј щыкiны, зев жугы-лөг, јöвныс нөти абу... Вөј-быд баксасны.

— Вомҗалис куҗ Мiтiт-Парөыд. Пыр шыңҗалö-да кығ.. Щы-нөд сотöм туга-пуөн мөсјастö.

— Лоö, буракö, мыј-нө керан.

Виқöдліс Матрена орҗча Мiтiт-Парө керка-вылö гiн буқышнас да шуіс:

— Мөсјас-кө кулöны, виңды најö лыөн мөдар југыдас.

Мөсјас жөрталöм-бöрын Матрена терыба воғлалöмөн пырис керкаас бөгтiс јенҗажјығ туга-пу да заводiтiс сотны скөвөрда-вылын.

* * *

Некод оз төд, кыҗи Матрен керкаығ адҗисны щын. Том јөҗ-тај вөјлукiгөн первөј каҗалисны-а.

— Матрен-төтыд Прокопей-кежлад самöкуртö карта-вылас пуö,— шуіс кодкө. Ставныс виқöдлісны щын-вылö.

Наҗөнiкөн керка-сiгөр-костöдыс рувгö гөд щын, ва-ныр-моз пемдöдö мiча јенежсö.

— Тајö оз самöкур пу,—горöдiс кодкө,—да котөртис керкалаң. Сы-бөрға ылкнiтiсны сылаң став јöзыс.

Вөғтiсны карта,—котөрөн петiсны баксiг-тырјi мөсјас. Карта-пыщкөсыс ставыс гөрд ломтыгö.

— Ва вәјö! Машинала ветлөј!..

— А-а-а!..

Кодкө мунiс да жугöдiс öшiң. дөрөм мыга четчыштiс Матрена, кватiтiс пызан-дөра да кутис горзыны:

— Мөсјас!.. Мiтiт-Парө, Öгрöпена, мыј-нө вөчинныд?..

Таҗi горзiг-тырјi Матрена пыр котөртис горувлаң.

Некод ез төдлы, кыҗи сiјö лөҗ јурөн мунiс вөрö. Пыр котөртис.

Јөзыс би-dorö век codi.

— Биңөј асгыныд овмөснытө! Тајө мед-нын сотчас,—горөdic
Митит-Паш.

— У-а, у-а,—толькө кутис кывны.

Ез і төдлыны білыг паскалөм: өтi суцөн өікт-жынјыс лоі біын.

Изјур-Іван.

Мөс виқом.

Төда-на бура ме том-дырса олөм:

Мөс виқлим арын ми пыр.

Төда-на мөсјаскөд му-јөрыг волөм,

Оз-на вун сiјө зев дыр.

Чукөртам мөсјасөс зев-ыжыд јөрө.

Асылын қынмө зев ки;

Ветламө песла да сумөдла вөрө,—

Пестамө зев ыжыд би.

Картупель пөжалам лунтырөн уна;

Виқөдам, мөс мед оз мун.

Тази-и ар-помыд челафлөн мунө,

Мөсјасөс виқам быдлун.

Колыс-тај мајбырөј том-дырса кадыд,

Бөрсө-нын некор оз лок.

Адза-кө мөс виқөм, бостлас-на радыд,

Сөлөмыд четчалө. Ок!..

Сиз-Паш.

Вөралыс-Пед.

Адзылі ме арға лунө:

Кіас вөлі кутө бед,
Ödjö, терыба зев мунө,—
Вөрө кајө кыјыс-Пед.

Бакілөыс пізөс-сајөз,
Сукман сылөн шоныд, бур;
Нопјыс ыжыд мышку-сајас,
Вылө лептө Педлыс жур.

Муніс ылөз ордым-куза,
Кытчөз ез во аслас поз.
Парма-пыцкын ставыс узө,
Сөмын шувгө ңыз да коз.

Керка-дорө воөм-бөрын
Педлы нимкод лоі пыр.
Кыјыс мортлы лөмыд вөрын,
Пофө овны сені дыр.

Педлөн Кащыс—бур пон вөлі,
Кыјны урөс вөлі бур;
Уна во-нын вөрө воліс
Пефө-фадкөд кыјны ур...

Пішщаль өшіс пу-тув-жылө,
Нопсө пунктіс, пөртчіс кок,
Пунктіс пещас бі-пур вылө,—
Сені пујіс зөрја рөк.

Аскі асыв четчіс сіјө,
Шојтчөм-бөрын быдөн јон,
Севса бөгтіс пішщаль кід,
Бөрөыс вөтчіс сылөн пон...

Педө-фадлы јагын лөмыд,
Уна кыјлө сөла-тар,
Шедө урыд, шедө көчыд...
Кыјсө Педө уна ар.

Баярса-Іван

Частушкајас.

(Gija görd-салдатö мунысјаслы).

Бура ворсö мича шондi,
Лоö талун гажа лун.
Мунны görd-салдатö пондiм,—
Тажö луныс дыр оз вун.

Талун өктын jöзыс уна,
Гөгөр ылом қылö жон,
дас мортgörd-салдатö мунö,
Кольöдöны ныв i зон.

Мижан вöвным вывтi сама,
Вылö лептöма пыр жур...
Ен бöрд мусук, ен бöрд мамö,
Görd-салдатын овны бур.

Пыжөн ветлам Сыктыв-jуöd,
Көвтам Сыктыв-бокса вад...
Кырссам-мунам көрта тужöд,
Видлам паскыд Ленинград.

Тöлын сортовкаö мунам;
Тулыс кералам ми пощ...
Мыjnö, Иван, бöрдан-мунан,
Görd-армия абу ош.

Jöзыс емög уна-пöлöс,
Мукöд мортлы оз сöt чер...
Озыр jöz-кө локөн волас,
Налы петкөдлам ми шер.

Терең-Мишка зев куз тошка,
Аслыс вöчöма-нын горт...

Воа görd-салдатыс төлка
Лоа ачым прамеј морт.

Гажа-лöсыд Коми муын
Менам чужан-быдман-ин...
дыр-нын олі „пемыд гуын“.
Востас görd-армия гин.

Гиз-Иаш.

Шилтчан-завод.

Пурkjöдлö пилi-пыз,
Бус-моз кисö.
Куз ул-кер терыба
Куз пiла нарскö.
Зев ылöз чöскыд дук
Пакнытö кылö.
Gip-сорөн пожöм-пу
Руалö коемö.

Лыасö кер-дорне
Вöснiдик пöвјас.
Öткөдöе шылындöе:
Абу сен мылкјас.

Керјыс-öд ачыс-i
Мокастыд кысö.
Ассö-i бергалан
Быгылтан кыскö.

Нöджöнык бостас-да,
Толькөнбө нашкö,
Терыба, төдлытög
Вундöптас ставсö.
Гөгөр-бок көлбса
Бергалö, шурkjö.
Гөгöрыс кучика
Куз вöнјас кысö.

Вiзöдны бокысан
Јона i тешкөд.
Öтпырjö дас пiла
Гашкөнбө нарскö.

Тажөн-öд морт-вынтö
Вермасны вежны:
Морт-пыддi машина
Уж пондас нуны.

Мајбырö оз бара
Гөг-вуж сек орјас,
Сöкыдла оз бара
Лысöмјас чегјас.

Ичöt-Иван.

Арын.

Лебзёны зозөгјас,
 Лебзёны јуејас,
 Курксёны туріјас,
 Лаңтёмны тарјас.

Мустёммө гөгөрті,
 Gödagö стынјас;
 Тувсов гаж, гожом гаж
 Регыд-нын пыщјас.

Gödagöm керкајас.
 Жугыльөг стынјас.
 Öшјёны кымөрјас,—
 Кисёны бусјас.

Зев-на дыр видчигны
 Жежгола лымјас,
 Оз-на дыр мытчыгны
 Вөр-јылыг лысјас.

Зев-на дыр оз петны
 Печкана нывјас,
 Оз петны вој пукны
 Гудёка зонјас.

дыр-на зев оз кынмы
 Туј-вылыг најтјас.
 дыр-на зев оз чорзы
 Гураныг вајас.

Ковзас-на најт-піті
 Піқөсөз кевны.
 Ковмас-на өір-сојтө
 Кокјасөн талны.

Но ог-на узөј мi
 Сағмытөм унмөн:
 Gөлөмјас пуө-на—
 Чөжгөма вынөн.

Вермам-на видчигны
 Бур, гажа кадсө,
 Бура да гажөнжык
 Вынјасөс виңны.

Ічөт-Іван.

ВЫЛ-НОГӨН.

I.

„Чугун-грезд“ мукөд өктжасыг пөштө нинөмөн оз торжав, сөмын мылк- жылың, көсөд местаын-да, гажажык кажитчө. Керкаяс кызыс омөлыкөг, важөг; олөны гөл жөз, Өлөш-Митреж-кынңи. Өлөш-Митрежлөн керкаяс кык судта, сулалө samej Гікт-шөрас, өтнасөн торжалө мукөд керкаясыг. Сегга Митрежлөн-жө ем зев міча ныв—Маржа. Сіжөн сөмын і торжалө Чугун-грезд мукөд өктжасыг.

Маржа вөлі вөлөгтас мед-міча ныв, став вөлөгт-куғаыс нмавліс. Зонјас і пөрыс жөз сы-вылө јона ыштывлісны.

— Акаңөј менам, регыд-өд ковмас-торјөдчыны,—век казтывлө Маржалы мамыс.

Маржа зік акаң-коф вөлі: шөркофдем тушаа, міча паскөма, гөгрөс чужөма, озыр бат-мамлөн, зіл, ужалыс ныв.

Рытжасын том жөз чукөрөн ветлөдлөны Чугун-грезд-куға. Тувсов төв небыда пөлалө налы чужөманыс. Гудөкасыг-бөрга кутчі-гөмөн мунөны ныв-зон. Мед-воzza радјасас мунө щөщ Маржа. Зонјас быдөн көсјөны аснысө удалжыкөн пуктыны Маржа-возын: сені јөктөны, вермагөны, быдөн Маржа-возын көсјөны ошјыгыштны. Сөмын Маржа Митреж-Өңөөс-кынңи некодөс оз радејт. Өңө зев-жө міча зон, удал, збој, ужалыс, сөмын гөл бат-мамлөн. Сіжөн Маржаөс сы-сајө бат-мамыс оз гетны.

— дугды, Маржа, Өңөыдкөд вөдітчөмгыд... Сылөн-өд гудөкыс-кынңи нинөмыс абу...—вөдө Маржаөс батыс.

Өңө өні служитө Краснөј арміјаын. Быд төлысө кык пігмө мө-дөдө Маржалы. Зөң во-нын ез адзыв Маржа Өңөөс, мыкө век көсјө локны, а оз лок. Мед-бөрја пігмөас-егкөн гіжис-нын, төлыс-мыгы-пө локта.

— Маржа, лөсөдчы верөс-сајө, Өңө-јывсыд вунөд... Опөң-Ваг-ка корасө, рајын моз-пө кута візны,—шуіс өтчыд Маржалы батыс.

Сегань Маржалөн сөлөм ез-на волы места-вылас. Сөлөм-вылас бытө ыжыд із пукалө, бытө вілаөн бокас суцкісны.

— Ме сы-сајө, батө, ог мун!—горөдіс Маржа.

— Мы-ыј?..

— Ме сы-сајө ог мун...

— Он мун, ме-кө гета? Чајтан тенө Өңө-сајө гета? Сы ком-муңистлы... Сіјөс јенмыс-нын јорөма. Сы-сајын-өд те дөра-пын і ку-тан овны... Ог сет Өңө-сајад! Код-сајө гета, сы-сајын і лоө овны!

— Чөв, Маржа,—повчөм гөлөсөн кутіс віставны мамыс,—Вагө-сајад-кө мунаң, красујтчан. Сіјө-өд вел озыр, кыг-нө он мун...

— Но, лаңтө!.. Ог мун... Візөдам тенчыд мунтөмтө? Мунаң дај пом!—шуіс Маржалы батыс, петіг-мозыс.

— Ен лыгт бөрүны, Машук, шуис Һебыдҗыка мамыс.

— Те-ескөн лаңтан-һын көт. Мыҗ менчым сөлөмсө кырлөдлан-һын?— бөрүдиг-моз шуис Машө да керкаыг петис.

II.

„Өлөш-Митреҗлөн Марҗаыс Митреҗ-Өһө-дінө мунөма, гортҗыс пышҗөма“—вөлөгт-куҗа кутисны горһитны. Кык баба-кө отлаасөма-өг, та-җылыг-і горһи.—„Өһөыс муртса на-воис, а аскінас мунөма-һын Өһө-дінө, ог-пө вермы овны гортын“—содтасы мукөд.

Марҗалөн баҗ прамеҗа пуҗис.

— Мамөн-жө-өд лыҗфыгө... Чельаҗ быдтөма...—лөвтис асыв-быд Өлөш-Митреҗ гөтырыс-вылө.

— дугдыв, то буракө агныс кыкһаныс локтөны...

Керкаө пырисны Митреҗ-Өһө да Марҗа. Өһө ыҗыд тушаа, руд шыҗельа, јог-јура шапкаа, морөсас комсомол-пас. Кыкһаныс гөрдө-дөмаөг; Марҗа полө, јандыоө.

— Мыҗ, беглечка, локтин? Ен ө другтө гортад щөц вай?—горөдис Марҗалы баҗыс.

— Митреҗ Өлөкҗеҗөвич, сиз һывтө виҗны оз поз. Өни код-сајө көсјөны, сы сајө і мунөны,—шыаҗис Өһө.

Өлөш-Митреҗ раҗис җылетка кизҗас, гөрдөдис-код быдсөн, ез вермы терпитны том мортлыг велөдөм.

— Мыҗ!—горөдис Митреҗ.

— Өни, миҗа, код-сајө көсјөны, сы-сајө і мунөны,—содтис Өһө.

— Лаңт, велөдыг! Локтин-да став вөлөгтсө лун-мөдөн пузов-тин, сөгга і менө көсјан велөдны. Мун менам керкаыг! А те, беглечка, колтчы. Бөринас прамеҗа тижанкөд горһитам...

— Баҗ, ме ог колтчы, ме Өһө-сајө муна —поліг-тырҗи, јуртө копыртөмөн шуис Марҗа.

Өлөш-Митреҗ пачвоҗ-дорҗыс кватитис җес-плака, ырыштҗис Марҗа-вылө, сөмын Өһө кісө лөвөдис-да, Марҗалы ез вескав. Пес-плака төвҗис ылө.

— дугды, Митреҗ Өлөкҗеҗөвич, локнад һинөм бур оз ло, арт-мас-кө мыҗкө бурөн-жө-а.

— Лаңт! Те-өд шыҗјөн бабатө вијан... Ен јөртөдлы һывсө!—скөрмис Өлөш-Митреҗ. Чужөмыс җик турі-пув-код лоі. Ачыс кутҗисіс аслыс төшкас, кыс сизі і тиралө.

— Сы-вылө виҗөдлам да адҗам, кыҗи ме бабаөс кута виҗны, а өни виҗтав лыҗки, сетан-он Машөтө ме-сајө. Секі сизө ачыс виҗталас, мунас али оз ме-сајө. Но, Машук, виҗтав,—јуалис Өһө.

— Ме муна!—шуис Машө.

— Мунан-кө і ветлы! Менам керкаө кок һырыд сөгга меҗ абу инмылома... Мунөј татыс, весасөј!..

— Мыҗ-нө, Митреҗ, јөјмін али мыҗ?—шыаҗис гөтырыс бөрдиг-тырҗи.

— Лаңт те, пöрыс! Но-о!.. Öңө, мунөј!

— Мі мунам, сөмын тенчыд-тај бурөн јуалім. Он-кө гет, тегөг вөчам...

— Вөчөј! Сөмын мыј артмас і дырө олад-а.
Марја да Öңө мунісны.

III.

Вөлөгт-куза ветлөдлөны уна јөз. Ставныс ісполком-дінө мунөны, виқөдлыны Öңөлыс да Марјалыс выль-нога венчајтчөм. Марја сетчөз јона-нын вежөіс. Пыріс комсомолө, ужалө сені. Спектакјас вөчны ыжыдө пуктісны.

— Öңө, вістав кыз тајө вөчны?—јуавлывлө Öңөлыс, кор ачыс оз төд.

Комсомолө кыскіс нөлө-віт нылөс.

— Те бајас-пөвсын, Марја, бергав, сібаланжык, а ме мужік-јас-пөвсын,—шулывлас Öңө.

Олөны Öңө-өрдын. Важ керкасө Öңөлыс пелькөдөмаөс, шылө-дөмаөс-да, лөсыд, гажа лөма. Гөгөр пукталөмаөс портретјас.

Марјалөн бат-мам лөгасөмаөс, нінөм оз сорнитны. Мамыс көт-ескөн і сорнитас-да, батзыс полөмла нінөм оз лыгт шуны.

Ісполком-дорын јөзыс зік тыр, бергөдчыны омөла төран. Не-дыр-мыгөті петісны том гозја. Öңө гөрд дөрөма, жежыд вөна, јог шапкаа; Марја гөрд чышјана, јандысө-коф.

— Ура!—горөдісны комсомолечјас.

— Ура! Ура!—горөдісны щөщ јөзыс. Сеган ставныс мөдөдчисны Öңө керка-дінө коллөдны выль-ногса свадьба.

Ізјур-Іван.

Ічӱт да гажа.

Сӱд-вӱр-шӱрын пӱлӱссӱмӱн
Ічӱт керка сулалӱ.
Сіјӱс вӱчӱс менам батӱ,
Тулыс арјас кыјыны.

Кыјӱ-вӱјӱ ар і тулыс
дозмӱр, сӱла, пӱткајас;
Оз-тај бост сен гажтӱм-шогыс,
Гортӱ шоча воывлӱ.

Четчас асја кыа-бӱрын,
Шонді петӱг—југдігас,
Ачыс горјӱ песјас сујас
Сумӱд-горјӱн біјасас.

Пуас дозмӱр, сесга пӱг блӱн
Јежыд-іджыс *) пӱжалас;
Бура затрекајтӱм-бӱрын
Вӱрӱ ветлас кыјыны.

Сікі олӱ мӱјан батӱ
Сӱд-вӱр-шӱрын ӱтнасӱн;
Шуӱ: „мем-пӱ сені гажа
Овны ічӱт керкаын“.

Омра.

Вӱр-керка.

*) Јежыд-ід—јежыд-пыч-сора ід-пыч. Сетыс кыјысјас (вӱралысјас) небыд
нан-пысді пӱжалӱны блӱн.

КОЛЬЫСЫС.

Паакыд, саджа мiртуј-куза,
Са-коџ арга пемыд вој,
Рөттө, пызјө пара вөла;
Көџ і пемыд,—јамшік збој.

Бөтлө вөвјас пуклөс-вылын,
Мыјкө мургө, ғылө пыр.
Сылөн кольанторјыс доџдын
Кывзiс ғылөм вель-нын дыр.

„Мыјнө тащөм нора ғылан,
Когтан өлөм сiс-коџ морт;
Җоріҗ-дырјі вiр-јај воштән,—
Томөн корган гу да горт.“

„Кывзы, другө, Трења-сiктын
Шања быдмө мiча ныв.
Сijө төрыт шуiс меным
Medга бөрја лечыд кыв:
„Вешөрө-пө менө корган,
Меыг буржык сурас тед;
Iчөт кага-моз-пө ышман...
Ме-коџ нылыд ем-на мөд“.
Со мыј-понда нора ғыла,
Ог-ө шогөс еща вен.
Сөмын нывлөн оз вун кывјас,—
Јургө пелө, быџтө звөн“.

дыр-на јамшік мыјкө ғыліс.
Куза јургiс тiлгун-гор.
Сылөм-шыө вөрыс садмiс,
Јона шувгiс кыҗлөн кор.

Шаков Ө.-Ј.

ТОМ ОЛӨМ.

(Сывсө „Окрасился месяц багрянцөм“-ногөн).

Летчыны кутiс гөрд шондi,
Кыаыс зев мiча, дон.
Ывлаын пемдыны лөндiс.
Гудөкөн петiс том зон.

Ворсөмыс гудөклөн кылө,
Гөлөмтө кырыштө пыр.
Бурлак-зон долыда ғылө,
Јөла-шы јургө зев дыр.

Вадорлаң ворсiг-тыр летчө,
Кык керка сетөнi ем.
Мiча ныв воас, дөрт, сетчө
Горнiтны мусуккөд сен.

Ворсөмсө, ғылөмсө төдiс
Мусуклыг том, мiча ныв,
Сы-дiнө јөрјас-пыр мөдiс
Мелiа вiгтавыны кыв.

Сiз-Паш.

Гөліңік-Порө.

„Пырна-тај шупөды
Міжанс торкалә,
Служакыд морөссө
Вылө-на лепталө.

Лавкаын төвар дон
Абу-на чінөма,
Љок рөскөд зікөзыс
Абу-на бырөма.

Лыффыган-керкаын
Томан век ошалө;
Правлеңнө пыщкөсын
Пісарыс жөгалө.

Комсомол чукөрын
Унаөн јуөны,
Ас-бөргыс том јөзөс
Пемыдө нуөны.

Виқөдлан сикт-вылө
Уна-на локторјыс,
Мокагтыд еща-на
Тыдалө бурторјыс*.

Тақі дыр мөвпаліс
Гөльөңік Порө;
Асгыс і мукөдлыс,
Олөмсө јорө.

Бөгтіс ліст гумага,
Черңіла, перө...

Гіжө-да чуңјасыс,
Тіралө—вөрө.

Мөвпаліс, корғаліс,
Көні став мыжыс.
Сы-бөрын шөјтчывтөг,
Рытив-быд гіжіс.

Гіжөма газетө
Быдгама лөксө;
Љокыслыс газетнас
Чегјалө коксө.

Мырсө, век ужалө,
Бур-вылө долө,
Сіс омөль бокјасыс
Кьрөјассө вольө.

Газетө гіжөмөн
Төвар дон чінтіс,
Гөль јөзлы лавкаө
Вегкыд туј індіс.

Вермагө озыркөд,
Гөльјасөс дорјө.
Комсомол јуөмсө
Гіжөма торјөн.

Ізбачлөн гулајтөм
Регыдөн бырі,
Лыффыган-керкаыс
Јөзјасөн тырі.

Порөыд чатөртчіс,
Паскөдіс сінјас,
Јешщө-на корғаліс
Омөлік-інјас.

Бөрінас ловчыштіс,
Пыркөңітіс јурсө,
Виқөдліс бокјасас:
Адқө-һін бурсө.

долыда ышловчіс,
Шеныштіс сојјас:
„Аттө-жө, гіжөмөн
Колыны војјас.“

Нонан-Өльөксан.

Мыјла муса комі аң.

(Сывсö „Нива, моја нива“—моз).

Міча комі нылөј,
Меным те зев муса,
Јона муса меным
Тенад гажа олөм.

Те-моз сывны, ворсны,
Міча зарні нылөј,
Оз куж сегда һекод,
Пöрысјас ні томјас.

Ічөтїк-на вөлін,
Муртса кывјыд артмө,
Пыскылтаң, а сылан
долыд олөм-јывгыд.

Быдмін сізім арөз,
Ывла-вылын ветлан;
dojdın ічөт коктө,
Сїнва-банөн бөрдан.

Kodkө секі сывны
Нывјас-пıыс бөгтїс,
Бөрдөм тенад вуні,
Накөд кутін сывны.

Тырі дас-квајт арөс:
Празһык-коф-кө воас,
Улыч-вылын тенад
Јургө сылөм-шыыд.

Секі теныд долыд,
Сөлөм-вылад кокһыд,
Чужәм-вылад віра,
Көмкот, плаһтө міча.

Кыз арөсө воін,
Верөссајө мунін.
Секі кутін овны
Асяад мужїк-дїның.

Аскофыд-жө нылөс
Отсөг-вылө быдтан,
Потан-дорың сылы
Мыјјас кужан сылан.

Пöрысгла-дор бөгтїс—
Ветымынө тыртчан,
Көщас лабіч-вылын
дөмгїг-мозыд мурзан.

Он-һін важ-моз горөд,
Һуркһитөмөн һужөд,
Сөмын мыјкө, век-жө
Сылөмтө он вунөд.

Көт і аһлөн олөм
Помө пондас воны,
Сылөмгыд-тај сіјө
Оз-на зікөз леҗсы.

Нем-чөжыд те, аһөј,
Уна верман сывны,
Асгыд шог і долыд
Сыланкывјө бөгтны.

Сїјөн те і муса
Меным, комі аһөј,
Текөд меным долыд,
Вунө аслам шөгөј.

Омра.

Гиннас адзыліс.

Göd-мужикыд Һинәм оз ескы аслас адзывтөг, сылы һепременнө колө аслас гинмөн адзывны дај јешшө і кинас малыштны...

Важысаң-һин Гыбад-сіктын ужалө комсомол-јачејка. Комсомољечјас шөкыда вөлі вольвлөны лыффысан-керкаө да быдтор-јылыг горһитлывлөны.

Gidör-Воні јона відчывліс комсомољечјас-вылө. Вегіг лыффысан-керка-вылас вөлі лөгыс петө. Воні-ҫафлөн вөлі Оңук-һима пі. Оңук јона вөлі раҫейтө ветлывлыны лыффысан-керкаө да комсомољечјаслыг сорһијас кывзыны. Батыс пыр вөлі відө Оңукөс, мыјла сiјө ветлө комсомољечјаскөд да налыг кывзө. Gidör-Воні комсомољечјастө чажтө вөлі омөл-јөзөн: најө-пө сөрыҫјас сөмын, вегіг-по јенмөс оз пыфди пуктыны. Воні-ҫаф оз вөлі төд, мыј сiјө лоө комсомолыс, да мыј сiјө вөчө.

Отчыд пражык-рытын Gidör-Воні муніс „Ізја-муө“ пощөс ҫоңтавны. Ыжјас-пө вөјнас пыралөмаөг-да, өҫимсө јірөмаөг-һин. Пощөс ҫоңталіг-моз Воні-ҫаф вом-горулас відө ыжјасөс. Агсө щөщ відө, мыјла вөјдөр пощөссө ез відлы. Коркө пощөс ҫоңтавгіс. Гөгөр тупкалөм-бөрын черсө кожнанө сујіс дај мөдіс гортө. Муннысө колө вөлі лыффысан-керка-бердті.

Mөдіс мургіг-тырјі пощөсјас-пөлөн. Петіс лыффысан-керка-дінө. Завоҫітіс калһан пестіг-моз вославны гортланө.

— Воні-ҫаф, лок курітчам,— шуө Кірө-Гріша, лыффысан-керка килчө-пос-вылын пукаліг-моз.

Но, Гріша-сват-тај вөлөма. Мыј-нө сені пукалан?..

— Ыркөдча. Керкаас дыр-һин пукалі, зев гажа-да. Комсомољечјаслөн собраннө мунө-да, налыг кывзі вель-дыр-һин.

— Мыјнө налыг сөрөмсө кывзан?— шуө Gidör-Воні.

— Чөв, Воні-ҫаф, зев бур-тор-јылыг сорһитөны. Пыралам-жө көт лок!

— Ме ог төд... Ог коф ешты-да. Пыралам інө регыҫік-кежлө.

Сватјас пырісны. Лыффысан-керкаын комсомоллөн мунө собраннө. Сорһитөны: кыҫі віҫму ужалөм бурмөдны, кушөм вель-сікас көјдыс көҫны. Сіҫ-жө сорһитісны уна-көҫаөн му-ужалөм-јылыг да с. в.

Сегәә шуісны ветлыны өтувјөн ҫоңтавны „Сімак-шор“-вомөн вужан пос (вөчны субөтһік)

Собраннө помагтөҫыс Gidör-Воні кывзіс вом калһитөмөн комсомољечјаслыг сорһисө. Ез-і төдлы, кыҫі колі кадыс. Вегіг кынөм гумалөмыс ез углы төд-вылас. Вөліг Gidör-Воні кывліс да адзыліс аслас гін-пельөн комсомољечјаслыг бурторсө да налыг уҫсө.

Кватітчіс-да, кадыс гор-нын, колө гортө мунны. Муніг-чөжыс мөвпаліс да шензіс комсомолечјас горњи-вылө да најө уж-вылө. Кы-қи-нө, етащөмөн ез-жө чajtлы Gidör-Воні најөс. Гортө воіс, черсө лабіч-улө пуктіс дај шуө піыслы:

— Но, Öндрейушко, комсомолас гіжван-он?.. најө-тај вөлөм бур-тор ужавны велөдчөны.

Öндрей-егкө сы-вылө і рад: көсјө-нын вөлі гусөн гіжыны. Та-бөрын Gidör-Воні ез-нын відчыв комсомолечјас-вылө. Вегіг пісө ачыс щөктіс комсомолас пырны. Öні щөщ ачыс щөкыда ветывлө најө чукөртчылөмјас-вылө. Öд Gidör-Воні ачыс өіннас адзыліс.

Сімаков-Ван.

Ыжыд аттө агрономлы.

I.

Яков—морт јон. Ужалө бура. Лун і вој пессө, шөйтчөг оз төд-лы. Сөмын пыр мыкө сузчытөма оло. Һаң сојны һөтчыд оз тырмы, пыр лоө воҗөсөн сојны. Ужјөзыс оз і вермыв петавны. Му да віз еща. Һаң быдмө омөла. Віз-ескө уна, да турунтөмөг. Чельд-лөн паскөм киггөма, аслас киггөма-жө.

Яков мукөд-дырјі јона скөрмылас, быдсөн гөлөмыс пузылас. Мыкө еща ас-вылас вјдчылас. Еща ассыс гөллунсө јорлас...

— Баба, вај ветлы Өнө-Степан-ордө да пуд сукар воҗөсав. Јешщө өтчыд тыла керавны кајла. Гашкө і пузма,—өтчыд Яков шуө аслас гөтырлы.

Гөтыр котөртис Өнө-Степан-ордө.

Өнө-Степан оло озыра. Һаң сојны тырмө. Лышнеј-кө ем, некөдөс һинөмыс оз јөрт. Быдтор сетө.

Яковлөн гөтыр локтис Степан-ордө да гинваөн сорөн корө:

— Быд-ногыс-һин-ескө јөзсө грекөвөјтам-да, јешщө-на тіјан-ордө лоі локны... Вај, верман-кө, пуд сукар воҗөсав. Мужік тыла керавны көсјө кајны-да, дажө һаң абу; һинөмөн і мөдөдныс...

— Гм... Тыла керавны, шуан?.. Абу-ескө лөгыд-да. Гаҗетө гіжөны, вөр щөктөны візны, оз-пө ков прөста жугөдлыны... да, мјј-нө керан. Һаһыд колө. Быҗ со тыла керав. Марпа, вај сет пудовһа сукар. Һаһтөгыд-өд ужавныд гөкыд,—шуө Өнө Степан гөтырыслы. Горһитө бура. Кывтө шуас-да быдсөн гөлөмөҗыд пырас.

— Пасібө, пасібө... Го пасібө! Мыкө-кө тыла-вылас быдмас, пыр-жө мынтам,—петіг-мозыс шуіс Яковлөн гөтыр да сукар-тыра мешөкөн өдјө муніс гортас.

Яков черјас төчитө, лөсөдчө вөрө мунны. Кык чер-һин төчитіс дај пурт. Көмағіс да пагтағіс регыд. Черјас өујіс лаз-мышкө. Ноп-јаліс сукар-мешөк да мөдөдчіс вөрө...

Вөрөд Яков ветліс лунтыр. Уналаыс вјдліс тыла места. Рыт-нас өтi гөра-банбокө сувтис да чом вөчис. Јона-һин музис. Мешөкыс сукар-мөд сузөдіс да карскөдіс, севға водис да јона і чорыда унмовіс. Уҗө да вөтагө: быҗтө зев ыжыд тыла-вылын сулалө, а сен су быдмө мортыс кузжык. Шепјасыс рузөгһаһ-шөрөм-көдөг. Яковлөн быдсөн серамыс петө. Кіө чарла бөстөма-да көсјө вундыны. Друг кыкө угкөдчисны ош чукөр-да быдсөн тыла-вылыс су-сө талалісны һајтөҗ. Яков сөмын-на көсјіс ошјасөс повҗөдны-а, ез і төрлы, кыҗі өтi ош угкөдчис-да чужөмас шашарітчис. Яков повҗөмла пыр-і сағміс.

Яков сағміс да адҗө: чомјыс ставнас вылас киггөма. Коз-пулысјас быдөн чужөмсө зурөдөны. Скөрміс да јона чорыда мөдіс керавны.

Јаков мөд вежон-чөж-нын керасө. Уна пу пөрөдiс. Верст-куч-та лоө, дај пагтаыс јон-коф—ыжыд куш артмiс. Јона-на көсјiс керасны, да һаһыс бырi. Цыгнад ужыд оз сод.

— Тырмас-жө сөгга. Јен мед отсалас...—шуиc аслыс да јур өшөдөмөн дыр пукалiс, сөгга i гортас локтiс.

Гортын гөтыр став ужсө-нын ештөдөма. Гөрөма i көзөма, сө-мын һаһ сојны абу.

II.

Мөд во тулысө Јаков бара кајiс вөрө. Луныс вөли шондiа да жар. Неуна ыркјөдлө лун-выв төв. Јаков пернапас чөвтiс да өзтiс керастө. Уналаө чутөдалiс биөн.

Керас когмөма јона. Коз-пу лысјас сөмын чажөдчөны. Муртса-на Јаков iзтөгөн чуткас, коз-пу-лыс пыр i ыпһитас өзјас. Кос пуыд сотчө јона. Би һулө вөр-јывтi. Сөд щын кыпөдчө вылөз, быд-сөн гартчөмөн муткыртө да би-кеһсө гөргыс лептө.

Јаков дыр шпыһјалiс. Виқөдө ылысаһ. Мыјөн октас ставнас өз-јiс мөдөдчiс гортө.

Тыласаһ би вужiс вөрө. Вөр, тыла-моз-жө, сотчө. Первој коз-пу-улын чажөдчас-чажөдчас да друг пу-јылөзыс һулыштас би-сурја-өн. Сотчө јона: щын тыдалө өктөз.

Вежон-чөж сотчiс вөр. Уна i пу щыкөдiс. Јөзыс быдөн скөр-мiсны да Јаковөс видөны. Би пондiс өктлаһ матыстгыны: уна i пес-ципас сотчiс.

Коркө сөгга Јаков тыла ректiс да көзiс су. Һоһ төлыг горгө волытөг ужалiс. Бөрнас быдсө гөлөм-вылас лөсыд лоi: өин-возтыс југһитiс су-тыра тыла. Гортө локтiс да һимкофысла уждысөмөн чаш-ка вина јуiс.

Вундыны кајiсны-да, суыс зев шоча петөма. Муртса рыныш-жын, гашкө, шедi: вит пуд һаһ сөмын лоi

Јона дыр Јаков јортчiс. Јона-ескө көсјiс өтчыд кодзывны-да, һинөм-вылө лоi. Прөстө-вылө јөзыд оз јуктавны.

III.

Јаков мунiс Öһө-Степан-ордө да кевмысө:

— Кызкө, зонмө, верман-кө, видчывыштлы ужјөзтө, өни ен-на корлы... Тылаыд меным зев еща сетiс... Ег пуһмы.

— да, зонмө, тылаыд уна буртө оз өет. Те вот мыјта вөрсө щыкөдiн кералөмнас да сотөмнас. Кымын лун сен песгiн ужалiн. Сурс шајт дон рөскодсө вөчiн, а бурсө вит шајт дон ен бөгт... Га-зетө гiжөны, вөрсө щөктөны өинмөс-моз-жө виқны,— шуө Степан.

Јаков јурсө өшөдөмөн кутiс мөвпавны. Сiқи зумыштчөмөн дыр олiс, сега нора јуалө:

— Мыж-нө ме понда керны... Кыг-нө һаңсө богта... Төв-быд сортөвөј леңи да гортө вит шайт-кынңи ез лок. Ставыс мунис сен сојом-јуөмө.

Өңө-Степан—морт суг. Век һига да газет лыфө. Ужалө кок-һидика, аслыс сојны быдтор тырмө. Мукөд-дырји дажө ичөтика и сур пуыштлас. Виңму јөзыг унаыс абу, сомын Степан му-вылын бур-жыка һаң артмө, дај вьль-пөлөс турун петө. Колян воө му-вылас көңис турун көјдыс да куъ турун петис, быдсө гөрд жура. Ачыс шуө:

— Ок, чөскыд-өд тајө туруныс. Вөлыдлы сетан-да зөрсанд буржыка сојас. А турун көңлөм-бөрад муыд кушөма бурмө, кујөда-сө!.. Һебзө мус-кофа. Һаһыд һебог бургитас. Сөмын ог-на ми ку-жө ужавныс. Ужалам јона, а бурсө һинөм ог богтө.

— да... Мыјнө газетас бурсө гижөны?—јуалө Јаков да јурсө гыжјалө.

— Газетө гижөны быд бурсө. Вьль-ногөн щөктөны овмөс лө-сөдны. Важ олөмыд сөкыд... Мукөдлаын крестана чукөртчөмаөс да өтвылыг машина суңөдөмаөс. Тракторөн шуөны. Тракторнас поңө зев өдјө гөрны. Öтик лунөн мијан сикт-кофлыг гөрас.

— дөна-жө-өд, көнкө, машинаыд сулалө... Гөрныд-ескө агным вермам-да, һинөм-тај горныс-а. Муыд абу,—шуө Јаков.

— Муыд мијан ем, сомын ог кужө ужавныс. Мыјта мијан важ изөртөм пашһа-места прөста кујлө?... Бура ужалөмөн-кө, ставсө по-чө му-моз вөфитны. Кујөдавны став пашһа, ферт, ми ог вермө. Ми-јан кујөд еща, а ем сещөм кујөд-турун. Öтик воө-кө көқан сижө ту-рунсө да кујөдалан, мусаыд бур лоас. Ми-өд пашһа-вылад век öтик-пөлөс су көқам. Колө вөлөм сетны муыдлы шојтчөг. Таво, шу-ам, су көқам, мөд во—мөд-тор, којмөд во—һинөм ог, һольөд во—турун либө аңкыщ, сөгга кәртупель либө мукөдтор. Сизимөд воө вө-лыгти бара көқам су. Тақ-кө вөфитны, һаң пондас кәјны бура. Ем велөдчөм јөз—агрономјас. Налыг-кө пондам кывзыны, ещажык ковзас песгыны дај щыгсө ог пондө овны.

— Те-ногөн, зонмө, оз артмы. Мијан пашһајас ылынөс,—шуө бара Јаков.

— да, пашһајас мијан ылынөс. Ми ставным олам чукөрын. Һекод ог көсјө вьль местаө мунны. Век вьлыг-вылө сиктө керка-јас содталам, мед-бур мујас-вылө керкатө пуктам. Поламө бөкиө мунны, а совет-властыд муныгјаслы быд-ногөн отсалө, налогоыг мынтөдө и быдөн. Сөгга, бара-жө, мијанлы-өд поңө-на и вьль места-ас мунтөг овны. Агрономјаслыг-кө пондам кывзыны, сені и став бурыс: һаң тырмытөмыд секи вунө.

— Һаһыдлы-ескө местаыд сурас,—думыштөмөн шуис Јаков,—сөмын ог төд: пондас-оз быдмыны...

— Но-о, кың-нө оз быдмы. Сөмын богтөны колө, а бөрнас ставыс артмас. Ачыд он понды вермыны шензыны,—шуө Öңө-Сте-пан да гералө.

Яков дыр мөвпаліс. Јона гыжјаліс јур. Гөлөм һекыз оз вермы інасны.

— Ветла... Талун-жө ветла карө,— шуіс Јаков аслас гөтырлы да ӱдјөн мөдөдчіс вөрөд, векыда.

Яков локтіс агроном-ордөз. Первојсө вөлі полө. дыр-коф ез лыгт пырны керкаө. Пуксіс кілчө-дорас да вічөдө туж-вывті ветлыг јөз-вылө, сөгга бөрнас веккөдчіс да пыріс.

Агроном — морт вөлі бур. Јаковкөд сорһітө бура. Лунтыр дај рытыв-быд сорһітисны. Јаков уна вылтор кывліс. Кывзө гөлөмыс.

— Кущөм бур морт... Быдтор төдө,— мөвпалө аслыс Јаков.

Јаковлы агроном сетіс зев уна-пөлөс көјдысјас. Віставліс дыр, кызі колө вөдітны, сөгга бөрінас јуаліс:

— Мыј, гөгөрвоін-ен?..

— О, ставсө гөгөрвоі.

— Частөжык воывлы. Мыј вунөдчан---јуав да аслад сугед-јаслы щөщ віставлы.

Јаковлы јона һімкоф лоі. Көјдысјас бостіс да сүјіс лаз-зептө. Гортө локтігөн зев кокһыда кокыс вослалө. Ез і дугдыв шпыһјалан-іныс. Төдлытөг і локтіс гортө, һөті ез муз.

Яков гортын гөтыркөд пондіс сорһітны мөд-ногөн. Зептыс петкөдліс міча-коркаа һіга. Көјдысјас ставсө відлалісны бура раз-лөмөн. Јаковлөн гөтыр первојсө вөлі відчө, ыстө пашһа места керавны. Јаков сөмын шпыһјалө да кущөмкө көјдысјас течө ворјө.

Локтан воө Јаковлөн му-вылө гөгјөзыс кајіс гөрд-јура-турун. Һаһ локтіс унжык. А јешщө локтан војасас һаһ кутіс локны кыкмында-һін. Картупель кутіс быдмыны гырыга: быдсө ыжыд-мужик-кулак-кофөс. Јаков сөмын шпыһјалө да быд мортлы шуө:

— Тајө быдөн агрономғаһ... Ыжыд аһтө агрономлы!

І. І. Сажін.

„Ордымлы“ гижны бостыгъяссаң.

Чөлөмбытгө.

(„Ордым“-журналлы).

„Пармагаң петім на
Коміөн гижыгъяс,
Шылөдны көсјам-на
Воғө ми гижөдјас.

Синным пыр воғгө-на,
Кокјасным котөртө.
Льок олөм чужјалам,
Бур олөм чукөртам.
Петім ми пармаыг
Выл гижөд лөсөдны,
„Ордымсө“ бурмөдны,
Шылөдны-мольөдны.

Кіјасным зуггө-на,
Перөным оз ветлы,
Кабала кыдјөг-на,—
Гижигөн крукаслам.

Кодыр ми велөдчам
Выл олөм стрөитны,
Кодыр ми чужјалам
Важ олөм колассө,
Секі мед-лөбыда
Переным ветлөдлас.
Секі ми „Ордымлы“
Чөлөмјас ысталам.

Ғипөсіктса-Іван.

„Ордымлы“.

Кор ме адзі тенө, „Ордым“,
Пыр і лыдди дорыг-пом;
Пыр ме віза тенө ордын—
Лөін муса, көт і том.

Воғө пыр ме тенө лыдда,
Тын буртор уна ем.
Комі јөзыд пунктө пыдди,
Лыддыг лөө тенад нем.

Комі „Ордым“ петіс вөрыг,
дыр-нін коргіс паскыд-туј;
Лыддөј „Ордым“ том і пөрыг,
Комі гижөм јурө суј.

Комі војтырөс ме кора:
„Ордым“-вылө гижөј пыр,
Сылы петны самеј пөра,
Комі „Ордым“ нем оз быр.

Сіз-Пам.

Кызі буржыка коллөдны ытјас Октябр-празник-дырјі.

Быд советскеј празник-воцвылын феревнаса ужнуөдыејас јона ноксөны: лөзөдчөны, төждысөны, кың-ескө буржыка нуөдны празниксө, мічаа-гажаа коллөдны сіјөс. Мед-јон төждысөмыс овлывлө бур программа лөгөдөм-понда.

Јурвылын медга ыжыд празникным міјан—Октябрса револутсіја. Тајө празниксө таво торја бура колө нуөдны: таво-өд сылы даc во тырө.

Ме көсја сетыштны ічевік отсөгтор феревнаса ужнуөдыејаслы, індыштны налы, кызі Октябр празник-дырјі нуөдны ытјассө (кущөм программа-герті).

Октябрыд ачыс—вывті ыжыдтор. Гөгөрбок—вужеаныс јылө-чыс—он вермы сіјөс өті ытө сывјыштны. Быдторлы колө пуктыны аспыс (торја) кад. Сы-вөсна, ме ог-і көсјы лөзөдны программасө вывті ыжыд (өтувја) ытлы, көні вөлі мед өтлаалөма ставсө: докладјас-і, сорніјас-і (речі), спектакль-і, сылөмјас-ворсөмјас-і. Öггудыр-кө ставсө кутан нырны-тілны—нінөм прамеја оз артмы, разіпелө шыблагөм сөмын лоас, јөзлөн јураныс некущөм быдсатор (целостность) оз кол, ставыс сув-гав мунас, вошө. Став „офіціалнеј“ боксө Октябрса револутсіја-куча (заседаннејас, докладјас, лыффыгөмјас, мукөд сорніјас) колө вөчны лунјасын—празник-лунас, позө вечернанас (бурещ вөскресенна). ытјаснас колө гажөдны јөзсө міча гажөн.

Өні віөдлам, кущөм „матерјал“ міјан феревнајасыг сурас, мы-герті вермам лөгөдныс комі-ытјассө? ферт, јона паскөдчыны (рочјас-моз) тавоса Октябр-празник-дырјі мі огө-на вермө: гөль-на міјан Комі літератураным-да. Но, ме чајта, быд сіктын емөс нігајас: „Гөрд пөлан“, „Парма-јургөм“, „Сылан-лыффаңјас“ (менам өтікөтворенне-чукөр) да „Ордым“-журнал. Сөгјасыг бөрјыгөмөн позө-нін вөчны шөркөфдем „ытјас“.

Спектакль.

Ыжыд Октябр-празник-куча кущөм-гурө (омөлік) пјеса оз ков пуктыны—сыыг немтор, прөстөј „нінөм абу“ сөмын артмас. Колө сувтөдны буржык пјеса. Мөдаро-кө шуны, сещөм пјесаыс Октябр-кежлад міјан абу-на. Сы-понда өні Комі іздателство Обполітпросветкөд термагөны сек-кежлө леңны да ыставны өіктјасө выль пјеса—„Советскеј чөрт“ (роч-вылыг лөгөдөм), 3 торја. Вевјалас-кө іздателство леңны тајө пјесасө, колө-ескө зілны быдлаын пуктыны сіјөс: гажа, дај пыщкөсыс (содержание) ем. Спектакль-воцвылын

колө вiстaвны jöзыслы, мыj петкөдлө тaјө пјесаыс (тaқi колө вöчны быд спектакль-воқын). Сöмын тaјө воқкывсö оз ков куға нужöдны—5-10 минутөн колө ештöдны. Пыцкöссö пјесаыслыс (кодјас мыj вöчöны да горнiтöны) оз ков воқыв вiстaвны—секi „iнтересыс“ сылөн жона чiнас.

Оз-кө сiктaсыд вевжавны сузöдны тaјө пјесасö, ферт, ковмас пуктыны кущöмкө мукöд революцiонней пјеса.

Спектаклькөд öтик рытö оз ков сорлавын мукöд-пöлöс гажјас—сылöмјас, ворсöмјас, вiстaлöмјас (концерты с декламацией). Сы-вылө көлө торја рыт пуктыны, секi пöльзaыс унжык лоас. Спектакль-бөрвылас позö (празнiк-куға!) лезны том-jöзöс неуна гажöдчыштыны—ворсны, jöктыны (пöрыс-jöзыд, ферт, оз-колтычыны); сöмын-гажöдчöмыс мед мунiс мiчаа, некущöм дурöм-кулыганiтöм мед ез вöв.

Гажа рыт.

Тaјө лöб—сылана,-ворсана,-вiстaлана рыт. Тaјöс мед-сöкыд вöчныд: колө бөрjыны бур сыланкывјас, мiча вiстјас; кужöмөн колө лöбöдны программасö—мыjгаң бөгтны, мыjөн помавын, мыjјас шöракостас суjы, медым ставгыс (в общем) артмiс öтторја, jöзлы гөлöмвылө-воана рыт.

Тaјө рыт-кежлас колө воқыв (öнигаң-жö) лöбöдчыны: бура велöдны сыланкывјас, мед сылысјас вöли тöдöны „наизугт“ сыланкыв-јассö, медым сылигөн ез артмы немöjјаслөн-моз омлалöм (став кыв-јассö колө јаснöја шуавны); сөгга сылан-гласјассö (мелодии) колө јонжыка велöдны да правiлнöжык сывын (уналаын-на „iнтернат-сiонал“ оз мiчаа сывын). Сiз-жö öтикотворенејас колө воқыв аетавны мiчажык гөлöса јортјаслы, мед велöдасны да зушаслытöг рыт-вылас вiстaвласны (декламация).

Сөгга колө öти јортöс (избачöс) вiстaвлыгö (руководитель) пуктыны, мед рыт-вылас сiјö сылöмјас-вiстaлöмјас-воқын зев жеңiдiка тöдмöдас jöзсö öтитор-мöдторjөн.

Ме-ногөн, тaјө рытсö колө јукны куjим пелö (отделения),—самеј бурец лоас. Позö-ескö вöчны-i кык јукөнөн-да—мед воқзасö коjмöдыскöд öтлаалöмөн, сöмын секi оз қик ладнö ло: öти-кө, пер-воjја јукөныс вывти куғ лöб, мöдыс—зев iчöt сы-дiнын; мöд-кө, коj-мöд јукөнас менам сујалöма сылöмјас-вiстaлöмјас Гөрд-армiја-jылыс,—ме-ногөн, сiјö зев местаын: öни мiјан олöмыс мукöд госу-дарствојаскöд оз зев шылыда мун—озырјас быдногыс воjна кыпöдöны; сы-понда, непöштö мiјанлы (ужнуöдысјаслы), став ужалыс jöзыслы колө ыжыд мог пуктыны: Гөрд-армiја-дор тöждысны, Се-Се-Се-Ре-öс вiқöм-jылыс (оборона) думajтны. Сы-jылыс-кө мед-бөрын сылам-вiсталам, jöзыдлы јонжыка iнас, ыжыджык вежöртас (впечатление) налөн колө.

I жүкөн.

(Октябр-понда вермөзөм).

Віставлыг өтнас, занавес вогтөм-бөрүн, кыв віçө јөзыслы тащөмөс-кымын (прімернө): „Јортјас! Талун тырі даc во, кыңи Рогсїјаса робочейјас крестанакөд век-кежлө шыбытисны ас-вывгыныс нартытыг-озырјасөс да бөгтисны став влагтсө асланыс кїө. даc-во-чөжнїн мї асланым вежөрөн, мукөд госуларствојас огсөгтөг лөгөдїм овмөг,—весалїм сїг-кољассө важ кїгөм сарствогы да сы-пыфдї нїнөм-абуыг, суңчытөг, быд нуждасө терпїтөмөн, кыпөдїм-пукөгдїм некөн вөвлытөм вьл госуларство—Сөветскеј Республика. Јортјас! Талунја празнїксө не-куш мї, Сөвет-республикаса ужалыг јөз, качтылам. Талун гөлөмјаснаныс щөщ мїјан-дїнынөг став-мувывса ужалыгјасыс, став нартытөм ембуртөм војтырыс, кодјас озыр-кїподулын ымзөны, пөдөны. Октябрыд-өд (Октябрса револутсїјаыд) лөб—долыд олөм-понда вермасөм, озырјас-кїподулыс мездыгөм, мїча оласног дорөм. Талун, асланым ыңыд празнїк-лунө, мї гїам быдгама бурсө став ужалыг-војтырлы, ыстам гөлөмгаңным чолөмбытөтө мукөд госуларствојасын Октябр-понда вермагыгјаслы-тышкагыгјаслы!“

Тажө кывсө помалїгөн (бөрја кывјассө шуїгөн) стсена-сајгаң локтөны (мїчаа!) гылыгјас-вісталыгјас (гырыгјас, чельафлы оз ков). Мед-воңаыс гөрд плаг кутө. Пыріганыс өтпырјө ставныс (щөщ!) бура-гораа шуалөны:

„Мед олас, мед кыптас, мед му-пагта разалас Октябрса
Револутсїја!“

Сегга пырыгтөм-пыр-жө гывын „Інтернатсїонал“ („Сувг, четчы“).

Тасаң сегга вөлыгтї-ї бөгтас „рытыс“. Ферт, поңө вогтны-егкө веккыда „Інтернатсїонал“ гылөмөн-да, тољкө зїк нїнөм воңвыв шутөгыд абу-жө лөгыд. Ме-ногөн таңїсө мїчажык лоас—сполнејжык, револутсїоннејжык-дај.

Вїставлыг (јөзлы): „Кущөм гажтөм олөмыс вөлі мїјан Октябрса револутсїјаөң, кущөм өнї-на быд мукөд госуларствоын мунө, кыңи мїјан Октябрса-гөгыллөн вуңөрыс угө став му-пагта, кодї мед-војдөр сїјө гөгыльсө адңїс,—сы-јылыг вісталас (вісталыглыг овсө колө шуны татчө). Тајө мїча гїжөдыс Бїја-өгырлөн (Јаков Чупровлөн), томынїк вьл комї-поетлөн“.

Вїсталыг сувтө воңөжык да мїчаа (гөлөмгаң) вісталө (деклармурует): „Вуңөр.

Му-гөгөр кымөрјас жөңїсны—

Пемыдөг, гажтөмөг, гөдөг...“ (помөңыс. Быд строфа-(ноль віç)-бөрүн колө вөчыштны ічөтїк кост, 8-өд строфа-бөрүн вөчны ыңыджык кост да неуна колө вежыштны гөлөссө. „Орды м“ № 4—1927 во).

Віставлыг (jözлы): Ті кывлінныд, (дај ағныд төдлінныд), кушом курыд олом вөлі Октабрөз. Сецшом лок оломгыс мездығны мјанос велөдіс ыжыд туддөдыг Ладымер Ілыч Лєнін. Сіјө өтүвтис-котыртис,-вынөдіс возмөстчыг ужалығјасос—коммунистјасос. Лєнін-кіподулын најө вөчисны Октабрса револютсіја. Револютсіја-вөсна унаөн-! журнысө пунктисны бур револютсіонерјас—Октабрөз-і, сы-бөрын-і—гражданскеј война-дырјі. Ез-өд ещаос-і мјан Коми-мугыд лыжлыны да јукмөсјасө ловја-вылыг пөдтыны Латкінјасыд... (Өні „губернаторм губернатортө“ став лыдтөм-щөттөм мыжгыс асө кощкисны,—мед, кыз шуласны, „понлы--пон і места“). Мед-јона озырјас зилісны бырөдны коммунистјасос: најөгаң-өд став-му-пасталаыс угө вужөрыс, кодыг тіралөны-полөны горш буржујас. Јежыдјас (озырјас)—кіподуылыг өті коммунист ез петлы ловјөн. Пленө-кө вөлі сурасны—сені-і смерт. Но коммунистјас ез повлыны смертыг, гөлөмјасныс налөн ез жугылтчывны весіг асланыс гујас-возын.

Сылөны: „**Мі аслыным ағным**“. („Расстрел коммунаров“-ногөн: „Под частым разрывом гремучих гранат“.—„**Парма-јургөм**“).

Віставлыг: Уна сурс мортөс бур олом корығөм-вөсна лыжлісны, өшөдісны, турмајасын сігтисны, уна робочеј да крестана угісны война-вылын. Кувсис мјан мед-бур велөдығным-і Лєнінним. Вајө-жө тани јортјас, револютсіја-вөсна кулом вокјаснымөс казтышт-ламөј ставным сувтлөмөн.

Сылөны: „**Җебігөн, колльөдігөн**. Бур вокјасөј, коғ-вылын угінныд ті“... (гөрд плаг неуна колө лежыштны уван. Тајө гылөмас, кор богтасны: „Ез жалытлы тіјанөс“, лөгыд-ескө вөлі, сајын-кө кылө чепјасөн гольскөм. Мед-бөрја строфасө гылігөн ставныс мунөны, стсена колө куш. Сылөм-шы пыр ылыстчө, сегга бырө. Здук-мыг-ті локтө вісталыг өтнас).

Татісаң сегга позө рытсө гажажыка нуөдны.

Віставлыг (jözлы): Бур-возмөстчыг војтырыд куласны-да, быт-тө кызкө жалөг: мед-ескө, думыштан-да, на-пыдды кувгасны пөрысјас, кодјас ветлөдлыныс-нын оз вермыны-а, дугдывтөг броткөд-чөны—відөны-јорөны өніја влагтө (емөг-өд сецшөмјасыд). Но-да мед, куласны коркө-і најө. Ставным кулам: немпомтөм олыг му-вылын абу... Мыјкө колө вөчны, мед мјан-бөрын оломгыс оз помаг... Мыјкө-ескө өнтај вөлі болгө (шуну нїмсө „Том војтыр, садмөј“—вісталығлыг) естөні-да. (Бергөдчылөмөн чукөстө) Нолтө, (нїмнас шуну), волы татчө! (Пырө фетіна-лы, ныв-лы, кіас ічөтік гөрд плаг). Мыј-нө те өнтај вөлі естөні болөдчан: пөрысјас-пө вешјө кытчөкө?

Вісталыг (быт-тө вөлігті гөгөрвоө): Но-о, сіјө?.. Сіјө Нубдінса-Вігорлөн гіжөд.

Віставлыг: Вај, ноко, вістав бур-јөзысмы.

Вісталыг (возө муныштө да збоја вісталө „Том-војтыр, сад-мөј!“):

„Чојјас да вокјас,

Вунödөј шогјас...“ (помöзыс. „Парма јургөм“).

Віставлые (јöзлы): Со тај, мыј вігталіс. Збыль-öd сің-і ем: том-војтырöс колö сағмөдны, мед најö велөдчасны виль-ногөн овны-да музыгјасöс,-пöрыгмыгјасöс-да кулыгјасöс вежыгјасөн лоасны. Гме-на міјан—піөнерјас да комсомољечјас, том-гвардіја! (Том морткөд кыкөн гораа шуöны:) Мед быдмас да јонмас Комсомол! Секи саж-гаң локтöны (збоја) ғылыгјас. Воғвыланыс том-јöз, чельадјас бура унаöн-і. Мед-воғза том-мортыс кутö гөрд плаг. Ғылöны „**Том уҗа-лые-јöз**“ („Молодая гвардия“, **Парма-јургөм**):

Вај тувтчөј воғö, јортјас,

Гөрд, југыд кылаң“.

Помалігас („Пет тышкө, тільгыс-песгыс јöз“-ғылігөн) гөрд плаг колö вылөжык кыпөдны. Сегга стсенасө тупкыны занавесөн.

Тажөн поғö помавны 1 јукөнсө. Ферт, позіс куҗыка вöчны, толькө нінөмла: тајö-öd җік „офітсіалнеј“ јукөн-коғ. Сегга оз ков вөтлығны лыдыс-бөрга, медтыкө бурлуныс да мічлуныс лоі-а (орт-сыгаңыс).

Töдса ғыланкывјассө ғывны поғö јöзсө щөщ кыскыны (залаас мед көн-сурө пукалісны „ас-јöз“ да ғывны богталісны-отсалісны).

Стсена-стенјасас колö 1-ј јукөн-кежлас һепременнө öшлыны плагјас, плакатјас Октябрса лозунгјасөн (коміөн) да вождјаслые портретјас (Льенін, Калынін, Рыков, Сталин),—поғö бағітыштны һыв-лысјасөн да поснідік гөрд плажокјасөн.

Занавес леғөм-бöрын колö вöчыштны ічөтік кост (антракт), вігтавны сы-җылыг јöзыслы.

Мукөд јукөнјассө кокніджык вöчны.

2-д јукөн.

(Комі јöзлөн кыпөдчөм).

Тажö јукөннас колö петкөдлыны кык тор: 1) Октябр быд аслыс-пөлөс сорһа јöзлы (комілы щөщ) сетіс вöла кыпөдчыны-југдөдчыны ас-кывјөн (сорһіөн); 2) кущөма револутсіја-бöрын вежгіс комі јöзлөн олөмыс (ғылөм-серті: ғыланкывјасыд-öd олөмыслен-жө ву-җöрыс—„отражение“): жуғыл-гажтөм важ ғыланкывјас-пығді петöны палөдана-гөлөмбогтеөдана виль ғыланкывјас. Öтi-саҗын төд-магасны комі-гіжыгјаскөд, најö гижөдјасөн (вігтјасөн).

Вöчны-егкө колö тајö јукөнсө җік коміөн пағтагөмөн (мічаа вöччөмөн).

Занавес вогсө. Ғылыгјас пукгалөмагө стсена-вылө да һебы-фіка (нораніка) ғылöны:

1. „Шонді банөј олөмөј“ („Парма-јургөм“).

2. „доһі-шелі“ (тајö ғыланкывјыс ем нотајасөн Аңі-гімов-борһыкын).

3. „**Во-садо-лы, богороди**“ (колө ескө ывныс тајос важ гласөн—„старіннеј“—ногөн, куџа нужјөдлөмөн).

Татчө поэö јешщө-на содтыны кущөмкө „роч-гыланкыв“ (быд өктыс сурас мыжкө-да-мыжкө), кывјассө кодлыс җикөҗ-нын торкалө-маөг-бертлөдлөмаөг („Чистеј коді“—лы, „Завөлгоју“—лы, мыј-лы).

Сылөм-бөрын **віставлыс** шуө јөзылы: „Гажтөм вөлі Комі јөз-лөн важөн олөмыс, сы-вөсна налөн-і гылөмјасыс жугыльөг вөліны. Сывлісны номөвөјса норынік „шонді банөј“ да мыј-да. Вегіг гажажык гыланторјасыс,—„Паскыд-гажа улыча“ көт бостам,—мунлісны налөн нора-гажтөм „гласјасөн“. Сөгга сывлывлісны роч-гыланкывјас—„Во саду-лыјас“, мукөдторјас,-дај налыс гласјассө вежав-лөмаөг вөлі асланыс-ногөн, бара-жө норалаң, гажтөмлаң. Мыјла сізі артмыліс? Өті-кө, комісылөн оланіныс (пріродаыс) гажтөм, јөзыс тырөма вөлі сөкыд ужөн, олісны пемыда,—гажсө ез төдлыны, һекыс вөлі аҗывыныс; мөд-кө, на-вөсна төждыгысыс ез вөв, һекөд најөс ез тудөдлы мунны југыдлаң... Но-да, мыјнө ме вістала? Часлы, төварыш (шуны овсө „**Варыш-поз**“—вісталыслыс), тіјанлы лыҗҗас Нобдінса Вітторлыс гижөдсө („**Парма-јургөм**“).

Вісталыс, матөжык сувтөмөн:

„Ылын-ылын, вөјвылын,
Жужыд парма сулалө...“

Лыҗҗө кујім строфа—12 віҗ. Кор шуас: „Жугыль комі вөјтыр-лөн ез вөв гажа гылөмјас“, секі гылысјас сувтөны да пырыс-пыр бостөны сывны:

„Парма-шөрын варыш-поз“ (сылөны помөҗыс. Мелө-діјаыс ем Анігімов-сборнікы: „Комі гыланкывјас“).

Віставлыс: „Октябрса револутсіја став оласногсө мөдарө бер-гөдіс. Сіјө сетіс быд аслыс-пөләс јозлы вөла—кыпөдчыны, југдөдчыны ас кывјөн, ас горніөн. Щөщ і мі, комі јөз, вөрҗөдчім воҗө. Асланым оласног-серті стрөітам выль бур овмөс (автономнеј права револутсіја сетіс). Комі ужалыс јөз-пыщкыс петісны бура-уна-нын ас-воҗмөстчыс вөјтыр—велөдысјас, гижысјас, ужнуөдысјас,—„варыш-піјан“, кодјас быд лөксө, пемыдлунсө зільны бырөдңы, чуксалөны југыдлаң, гажөдөны, выль олөмлыс міча чужөмбансө петкөдлөны. Бостам-көт талунја рытнымөс мі: важөн-өд мі егө лыгтлө вегіг думыштныс тащөм гаж-јывыс, а өні, со, гылам і горнітам ас-кыв-јөн, гажөдчам комі гыланкывјасөн, быдөнлы гөгөрвоана горніјасөн. Ставсө тајө сетіс міјанлы Совет-власт, коді чужіс Октябрса револутсіјаыс. Сы-бөрын бура-јона-нын вежсіс-і гылан-ногыд міјан—лоіны выль гыланкывјас, важ-дорыс гажажыкөс,—бостам-көтҗ

Сылөны: „**Өтчыд овлө** („**Парма-јургөм**“):

Міча нывјас Ежва-дорө летчісны“ (помөҗыс).

Поэö јешщө тані мыжкө выль гажажык-тор сывны (нор-гыланкыв оз ков татчө сујны).

Віставлыг (сывсөм-бөрын): „Важ-герті мі жона-нын бура да га-жа оламө. Ферт-і өні-на абу зік-кокнід гөгөр олөмыс, дај воҙө-на жона лоө пессыны-мырғыны, сөмын важ өір-курыд олөмыс ылө-нын кылаліс. Мед-сөкыд олөмыс важөн мунліс ныв-бабајас-ыввті: налөн ез вөв праваныс мужікјаскөд өткоф, дај најө мед-пемыдөс вөліны. Ныв-дырјіныс јешщө-на најө гулајтглывлісны щөц зонјаскөд,—гаш-кө удајтчывліс-і збылыг мөдлапөвјасын јөктыны,—а верөс-сајө му-нөм-бөрын став гажөдчөм налөн помагліс нем-кежлө. Өні-і налөн мөд-ногса олөмыс лоі. Сы-јылыг вiсталас (нім-овсө шуны, коді вiс-талас өтiкотворење „Комі аңлы“). Гіжөма феревнаса морт, гөлі-нік-крестаңи-пі—Пармазон (соныс, Тімушов“),

Вісталыг фекламірујтө: „**Комі аңлы** („Ордым“ № 3—1927 во):

Ен те төдлы долыдсө,

Нем ен аңыв кокнідсө“ (помөзыс).

Віставлыг: „Не-толькө нывбабајаслы колө төдны праванысө, став выл-оласногыслыг тујсө колө аңыны быд ужалыг мортлы. Сіјөс мі вермам корғны бура велөдчөмөн, јурвежөрјаснымөс јурдө-дөмөн. Міјан комі муным озыр—му-вылас-і, му-пыщкас-і, гөгөр кујлөны быдсама донаторјасыс, ставыс-на қоң, вөрзөдлөтөм. Та-јылыг Жан-Морөс—покојник Јона Тімопөјөвич Чісталов (вөлі комі-поет) комі-војтыр-дінө со-кызі чукөстчыліс“,—вiсталас (шуны овсө вiсталыглыг)“.

Вісталыг: „**Пармаса војтырлы** („Парма-јургөм“):

„Пармаса војтыр, чуд-кнмі котыр“ (помөзыс вiсталө).

Віставлыг: „Збылыг-өд, вокјас, мыјыс міјан абу? Став ембу-рыс-озырлуныс вөрзөдлөтөм. Мі зарні-ыввті ветлөдламө-а, гөліні-ка, нужда-пырыс оламө. Војдөр сетчөз некодлөн могыс ез вөв, комі јөзлыг сөкыд ужсө кокнөдөм-вөсна некод ез төждыслы. Өні мі асным быд уж-дорө кутчісам. Сөмын муыслыс озырлунсө кы-пөдныс колө бара-жө кужөмөн, төдөмөн, мед вөліны асланым бу-ра велөдчөм-јөз. Сы-вилө гырыс школајасын (універсітетјасын, ін-стiтутјасын) велөдчөны том комі војтыр, морт 350-кымын. Наыс коркө лоөны (оз-нын ков дыр вiдчiсны) асланым комі інжеңерјас да мукөд-пөлөс гырыс велөдчөм-јөз. Најө отсаласны комі јөзлыг овмөссө кыпөдны, сы-вилө најө көсјысөны“.

Гылөны „**Воҙө**“ („Парма-јургөм“. Сывгө „Буфоннеј-марш“-но-гөн: „Мы-красные кавалеристы“-моз. Оз ков ыввті термасөмөн гыв-ны, мед став кывјасыс лоөны гөгөрвоанаөг):

„Гөрд-југыд шонді јенеж-шөрө петөма“ (помөзыс).

Віставлыг: „Воамө коркө-і сещөм олөмөз:—гашкө збылыг жу-жыд Төвпоз-із-гөрасө Вој-Уралыс пөртамө зарніө-да. Став олөм комі јөзлөн—сөкыд уж. Кытчөз мі асным огө прамеја јурдөј, пыр лоө сөкыд уж-улын кыссыны. Өні-тај, мајбыр, велөдчөмыс ас-сај-ын, тујыс вогса—мед-тыкө көсјөмным вөлі-а! Секі воыгөті мі кок-нідіка өвмөдчам. Сещөм олөмлаңыс мі мунам-нын; некод-кө міјан

туј-шөрө лок вöчны оз сувт, регыдөн воам, јортјас! Лоö-на, ферт, бура јона тильыны, зила ужавны. Сöмын ужсö нуны кутам нымко-фасöмөн, воö кутам воглавны збојжыка—гажöдчöмөн!“

Пырыг-пыр гывны бостöны: „**Комі збојлун** („Парма-јургöм“):

Гажажык, комі јöз, олöј!

Шогсыны, бöрдны оз ков!“ (помöзыс).

Занавес тупкыгö. Тақі помасö 2-d јукöныс. Колö бара кост вöчны.

3-öд јукөн.

(Гöрд-армија—Октябрса револутсијаос визыс).

Тажö јукöныс лоö жеңидик: комі лифтература гöрд-армија-јылыс вывти-нын гөл—2-3 гыланкыв сöмын ем, лыффанторјис (стик) нöвти абу. Сегза, ме чајта, „Провожала меня мать“-кынқи, мукöд мотив-јассö феревнајасад оз төдны-дај,—веккыд мат!.. Кықкө колö гывны, лоö велöдчыны, лыбö мөд „салдатскеј“ гылаһ-ногөн гывны. Ме öткөс лөгöди-жö—„Вöлајас Буфоннејлөн“ („Конница Буденного“), мотивыс зев бур, абу гөкыд гывныс-і,—колö велöдны тајöс. Кöди балалајкаөн кужö ворсны, сыкөд регыд поö велавны гывны. Кыв-јасыс со кущöмөг:

„Јенежвывган шондыс

Ҷик би-моз пöдтö—пым,

Вöлајас Буфоннејлөн

Лун-гөпөд рөдтöны.

Первојја кык строкасö гылö **öтi морт**—босталыс (запевало,— колö-егкө тенор); мөд кыксö—**кыкөн** гылöны; „Вöлајас Буфоннејлөн“—кывјассö гылігөн гөлөсјасныс јансавлöны (воқзаыс бостö вылöжык, мөдыс „төртсијаөн“ улöжык), помсö—„Лун-гөпөд рөдтöны“—кыкнанныс гылöны öтi-гөлөсөн, толыкө воқзаыс Ҷик помсö—„ны“—вылө лептö, мөдыс—улö леö (на октаву). Сы бöрын чукөрөн (хором) гылöны **кык пөв** бара: „Вöлајас Буфоннејлөн лун-гөпөд рөдтöны“ (воқза кык морт-ногыс-жö, толыкө јона терыба—кык-ödjö), сегза ставныс öтi-гөлөсөн (в один тон) бара-жö сiқи помалöны: „Лун-гөпөд рөдтöны“. Со-і ставыс. Тајö гывгö толыкө кык гөлөса хорөн (оз ков ноль гөлөса). Гылыгаслы колö јукыны кык пельö (гөлөснаныс сöмын, сулалöны агныс öтчукöрын-жö)—1-j да 2-d гөлөс. Воқдө сегза сiқ-жö гывгö—

„Мi ег төдлө гералöм—

Ег чужлө шöвк-пөвсын,—

Быдмim гвиьеч-шер-улын

да порок-щын-пөвсын.

Пöлјас,-батјас-славаөн

Мi огö ылöдчö,—

Врагöс шырны сабляөн

Мi агным велöдчим.

Панјас мед өз ошјысны
Зев шапа ветлөмөн,—
Некытчө не-воштысны,
Кор најос вөтөдам.

Jeжыд кутас помнитны,
Кыз гөгсө зелөдліс,
Лебө кор Буфоннејлөн
Гөрд варыш-келөбыс.

Міжан-вылө гырмөны
Веж-гінјас озырлөн,—
Огө сетө мырффыны,
Мыј перјім Октабрын.

Сөвет-вылө кышасө
Став-мувыв мерліна,—
Воқө, воқө—тышкасны,
Гөрд кавалеріја!

Кызі балалајканас ворсны талыз мөтивсө, помас петкөдла, өні горнытам воқө „рыт“-јывгыным.

Вісталыс (занавес востөм-бөрын өтнас петө да вісталө јөзлы): „Сізім во-нын пөштө мі, јортјас, олам мірнеј ужөн. Міжанлыс спокојнымөс, бурлуннымөс, олөм кыпөдан ужнымөс віқө ыжыд мывкыда, повтөм сөлөма Гөрд-арміја. Міжан Гөрд-арміја—суг часөвөј Октабрса револутсіјалөн, јон-крепыд стража, мед-бур дорјыгыс (защитник) Сөвет-Республикалөн. Гөрд-салдат гөгөрвоөмөн сулалө Сөвет-власт-dor: сіјө властыс-өд—аслас. Војна-вылын когасігөн ловсө сіјө оз жалыт—төдө куцөм лок олөм лоө, вермасны-кө озырјас, генералјас,—важыс-на сөкыда пукгасны ужалысјас-вылө. Сыпонда міжан Гөрд-арміја-і јон, аслас ыжыд мывкыднас сіјө-і верміс воқсасны да жугөдны став војскасө озырјаслыс пөштө став-муывса буржујаслыс. Војдөр вөлі салдатө нуөны јөзтө сарөс да капиталістјасөс віңны, быдногыс вөлі сені мучітасны,—вывті сөкыд вөлі „служба“-вылын. Сіјөн вөлі „новобранечјас“-і јуөны сак-быртөңныс муніганыс, горзөны, маткөны, гортса рөфнајасыс ырзөмөн бөрдөны, бытө покоңныкөс колльөдөны гуавны. Өні қик мөд-ногса службаыд. Гөрд-арміјаыд—зев буршкола. Агным-нын-өд төдам: татыс мунасны служба-вылад нинөм-төдтөмөн, сетысан воас сіјө велөдчөм,-југдөм мортөн. Емөг-на, дерт, і сецөм мамјас—төдтөм,-пемыд бабајас, кодјас оз на вермыны еновтчыны важыс-da, кутөны піјансө арміјаө мунөмыс, мукөдыс јешцө нарөгнө-на падмөдө, кызі, со, Мікулајөс мамыс оз вөлөм леқ мунныс. (Чукөстө бергөдчылөмөн:) Нолтө, Мікулај, воы татчө да вігтав сы-јылыс!“

Пырө өтік ылыс, том морт (гөрд-армејетс паскөма, ічөтік мешөка), матөжык сувтө да бөстө ывны;

„Меным мамö дольіс пыр:
Мыжла мунан?..

(Секі пырöны нывјас. Сылыг воғö гылö:)

„Рөдвуж локтіс керкатыр } 2-ыг.
Петан-лунö“.

(Воғö сесга бостöны гывны **нывјас**, „Мікулајос“ öлөдөмөн-моз):

„Кытчö-нө те, Мікулај,
Кытчö мунан

Арміјаад ем-нін-тај. .“ (Сылöны: „Зев зіл нылыс“ -
өз, сесга најö дугдöны, бостö бара „**Мікулај**“, улö нывјаслы копырт-
чылөмөн):

„Копыртчылі улөз сек
Ме рөд-вужлы:

Кутны шедөм вöласö

Колö кужны. (Секі пырöны **зонјас** гөрд пла-
гөн да щöц горөдöны „Мікулајкөд:)

„Кутны шедөм вöласö

Колö кужны“ (сылöны помөзыс).

Віставлыг: („Мікулајлы“) „Молодеч, Мікулај! Тајö те векыда
вісталин рөдвужыдлы. (Јөзлы) Емөг-өд-і міжан-костын сещөмјасыд:
думајтöны, көнкө, мед-пө војутасны көт мыј вөчасны сені-а, міја-
нөс-пө мед спокојөн коласны. Таҗі думајтны, јортјас, оз поз. Вој-
наыд, ферт, һекодлы оз ков: Сөвет-власт пукгөмсаһыс пыр став
муыслы гораа віставліс: „мі көсјам быдөнкөд мірөн овны!“ Öні
сіз-жө сіјө төждыгө-відчигө, мед-ескө буржујјас бара ез кыпөдны
војна. Најö быдногыс міжанөс кыскöны, мед-ескө мі скөрмім-да пер-
вој панім војнасö. Мі һекор огө первој бостгө војутны. Но воас-
ны-кө Сөвет-республика-вылө понгоршјас—буржујјас да кутасны
гымгыны-лыжыны, јөзөс вһны,—секі јортјас, ферт-і, мі огө кутö кі-
јас-пуктөмөн пукавны. Сувтам воҗсагны накөд воча! Војнаыд-өд
һнмас һе-куш Гөрд-арміјалы пронт-вылын,—сіјө міжанлы ставным-
лы һнмас, щöц міжан өіктсалы. Секі-өд став оломым бара торк-
сас. Сы-вөсна колö быдөнлы бур-гөлөмөн сулавны-төждыгны Гөрд-
арміја-доп! Сіјө-өд—ас-понданым төждыгөмыс лө!“

Сылöны: „**Ставным вөлім**“ („Парма-јургөм“, ногсö төдöны сал-
датö ветлыгјас).

Мед-бөрја строфасы: „Коммунар оз һекор бөрд“ колö „**Ком-
мунар**“-пыффыс гывны „**Гөрд салдат**“, сіз воғö.

Віставлыг: Гөрд-салдатјас кулөмыг оз повны, дај шоча сы-жы-
лыг думајтöны,—налөн өті төжд: озырјас мед міжанлыг оз мыр-
фыны вöланымөс, төждысöны вермыны-жугөдны најөс,—сесга һі-
нөм. Ті кывлінды, ферт, Буфөнеј-жылыг. Сылөн вөла-арміја ем.
Мыј најö думајтöны? Со кыз „буфөновчі“ гылöны ас-јывөыныс:“

Гылöны: **Вöлајас Буџоннејлөн:**

„Јенежвывганъ шондiыс

җик би-моз пöдтö—пым“... (помöзыс).

Вiставлыс: „Быдногыс кавшасöны, миҗа, озырјас мијан-вылö, лөгöдчöны кыпöдны ыжыд ков. Кор сiјö лоас—öни некод-на вiҗтавны оз вермы. Мијанлы колö аслыным щöщ лөгöдчыны сек-кеж-лö,—војна-кö лок-кырнышјас кыпöдасны, мед ми рöсплökөн егö су-рö. Колö ассыным ужнымöс јешщö-на јонжыка ёдзöдлыны, колö гөлöмјаснымöс чорчöдны став-муыввса понјас-вылö, кодјас ералöны мијан-вылö да кöсјöны ускöдчыны пурны, колö бура тöждыгны Гёрд-армија-понда, колö ставнымлы öтвылыг вiҗны Октабрса-рево-лутсiјаён бостöмторсö!“

Ставныс **гылöны** (тајö гывгö „Красная Армия“-ногөн: „Белая армия, черный барон снова готовят нам царский трон. Но от тайги до британских морей“-моз):

„Гужгöны озырјас—лечтöны гыж,

Мијанлы бара-нын лептöны тыш.

Но-мед кöт мыј,—воас понјаслы пом!

Мијан Гёрд-армија быдöныг јон!

Мед-жö Гёрд-армија

Кабыртас киас

Штыка винтовка чорыда!

Војна-кö восгас,

Ставным щöщ бостгам—

Буржуйöс шöри ордөм!“

(Кыкыг).

Занавес тупкыгö. Тајөн помагö 3-öd јукöныс i став рытыс. 3-öd јукöныс-кö жеңыд лоö, позö јешщö сујны „Ставным вöлим“-гылöм-возвылын кык тор: 1) „**Мед-бөрја вöт**“ Лебедевлыг („**Ордым“ № 6-1927**); толькö оз ков, ме ногөн, тајöс гывны, позö феклами-рујтны (гылан-ногыс абу пыщкöс-гертиыс, дај вывти куз); 2) „Ыл-ын-ылы, роч Кавказын“ Колеговлыг („**Парма-јургöм**“),-тајöс позö гывны. Ме ег суј татчö некоднансö сы-понда, медем јöзыслөн гөл-лөмјасныс ез жугылымыны (кыкнаныслөн пыщкöсјасыс „жал“ пет-кöдлöны-да). Ме думыс, позö менам гижöд-герти вöчны--мед кöт-i жеңыд-да, јöзсö кыпöдан „агитатсiјаыс“ ем.

Бура велöдöмөн, возыв лөгöдчöмөн, сөлöмганъжык кутчiгöмөн та-герти поҗас (ме наҗејтча!) Октабр-праһник-дырјi вöчны бура-ми-ча рыт. Ме еща сујi „матерјал“ јешщö комi муö жеҗыдјас волöм-јылыс. Сiјö колö-кö, позö-жö содтыны 1-ја јукöнас кытчöкö, толькö вiҗтавны јöзыслы кущöмкö возкыв лоö-жö-а. Рытыс помагас-да, позö вiҗтавны јöзыслы бөрја кыв—жеңыдiка. Јукөн-костјасас позö гудöкөн ворсны (выл гыланкывјас, рочөн кöт комiөн—öткоф кыв-тöгыд).

(Зев-егкö колö вöли тöдны, көнјасынкö мыјкö вöчасны-оз та-герти,—јуöртыштöј праһник-бөрас!)

„ВӨЛАЈАС БУФОННЕЛӨН“.

Богталыг өтнас ыылö:

Ударјас	1 ^{1/2}	1/2	1	1	1-1/2	1/2	1	1	1 ^{1/2}	1/2	1	1	2
1-ј струна	7	5	4	7	2	2			0		0	0	
2-д струна					2		0	0	4	2			
3-д струна													

Јен-еж-выв-вань шон-ди-ыс җик би-моз пөд-тө-пым,

Севга мөд гөлөс (мөд морт) өтлаасө,—в ермас богталыг-і өтнас ыыны (ыылыс гөлөссө):

1 ^{1/2}	1/2	1	1/2-1/2	1 ^{1/2}	1/2	1	1	1	1	1	1/2-1/2	2
9	7	5	4-5	7	5	4			0	2	0	7
10	9	7	5-7	9	7	5	0	2	5		5-2	0
10	9	7	5-7	9	7	5	0	2	5		5-2	0

Вө-ла-јас Бу-фон-неј-лөн лун-өте-пөд рөд-тө-ны,

Ставөн (хором) ыылöны гораа:

1/2	1/2	1/2	1/2	1/2	1/2	1/2	1/2	1/2	1/2	1/2	1/2	1	1/2	1/2	1/2	1/2
9	9	9	7	5	5	5	4	7	7	7	5	4	12-10	9	9	9
10	10	10	9	7	7	7	5	9	9	9	7	5		10	10	10
10	10	10	9	7	7	7	5	9	9	9	7	5		10	10	10

Вө-ла-јас Бу-фон-неј-лөн лун-өте-пөд-рөд-тө-ны, ек! вө-ла-јас

[Ставыс тати ыылöны өт гөлөсөн].

1/2	1/2	1/2	1/2	1/2	1/2	1/2	1/2	1/2	1	1	1	1	1	1/2	1/2	4
7	5	5	5	4	7	7	7	5	4			0	2	0	7	
9	7	7	7	5	9	9	9	7	5	0	2	5		5-2	0	
9	7	7	7	5	9	9	9	7	5	0	2	5		5-2	0	

Бу-фон-неј-лөн лун-өте-пөд рөд-тө-ны, лун-өте-пөд рөд-тө-ны.

Воҗо севга та-ногөн-жө ыыгө помөҗыс. Кушөм виҗ-костө абу пуктөма чпырсө, сiјө струнајаснас оз-і ков ворсны.

Балалајка колө лөгөдны таҗи: 1-ј струнаыс мед вөли „соль“-тонын; шөр (2-д) струнаыс да 3-дыс—„ре“-ын (овлывлө-ескө пыр

„ля“ да „ми“ балалайкаылдөн „стројыс“-да, тајо сыланкывсө велөдны лоө өтi тонөн улөжык лөгөдлыны). Медым тоныс лоi правилнеј, колө со кызi видлавны: шөр струнасө-кө 5-өд ладас лычкөмөн вөрзөдан, мед сылөн шыыс (звук) вөлі зiк өткоф вогса (некушөм ладө лычкытөг) 1-ја струнаыскөд; либө 7-өд ладас-кө лычкөмөн кучкан 1-ја струнасө, мед шыыс сылөн өткоф вөлі вогса шөр струнаыскөд (сөмын сiјө „октаваөн“ лоө улынжык-а—кызжык гөлөса). Кожмөд струнасө лөсөдны колө шөр струна-гертыыс—зiк өтiк шыафс мед вөліны. Тајо сыланкывыс заводитгө вылыс „ре“-гаф (1-ја струнаыслөн 7-өд ладас).

Өнi сөгга вiзөдламө пасјас (чiпырјас)-вылө. Кујим вiчыс—кујим струна (танi струна-пыффыс колө гөгөрвоны вiч-костсө,—вiчыс ноль, костыс кујим); чiпырјасыс вiч-костјасас—ладјасыс (кымынөд лад-костө колө чунјасөн лычкыны струнајассө ворсiгөн): 1—медвозза лад, О—вогса струна, сiз вөзө. Мед-выли радас—кузтаыс: дыр-ө колө кутны (нүжөдны) өтiк шысө өтi местаын, кымын „удар“ („ударсө позө лыффыны кокөн жождө тапјөдлөмөн: коклапанад кор топнiтан жождө да бөр лапатө лептан вывлаф—лоө өтiк (1) удар, өтарө лөзөмыс либө өтарө лептөмыс лоө удар-жын ($1/2$),—удар-жын позө кокнiджыка кывны, кыкнан кокнад-кө кутан переменаөн топјөдлыны жождө—быд топнiтiгөн артмас секi удар-жын; ударөн жынјөн ($1 1/2$) артмас, кор шујга кокөн топнiтам кыкыг да огө-на уфiтө мөдыг топнiтөм-бөрас кокнымөс вывлаф бөр лептыны, либө топнiтамкө шујгаөн, сөгга вөскыдөн, сөгга бара шујгаөн). Шөркофдема мунигөн быд вогковтөм лоө өтiк удар.

Велөдчiгөн позө сывны назөник (медленно), бөрвиназ өдјөнжык—збоја.

Нобдинса-Виттор.

Редколлегия:

{	Ильчуков Ф. Н.	Попов Н. П.	Врид. Редактора: М. Минин.
	Минин М. П.	Исаков В. А.	
	Надеев А. Н.		

ЈУӨРТАС.

Листбокјас.

Тöлыс-чöжга вöлөм-торјас. К. Џ.	1
Јöзлыг пемыдлун бырöдан уж локтан велöдчан во-кежлö. д. Жданов	5
Крестана-костса воана III-öd зајом. Тимö-Опонь	11
Комсомоллөн да том јöзлөн выль во-кежлö велöдчан уж. Тит-Паш-Ів.	14
Областувса VIII-öd партија-конференцiја-возын сулалан ужјас. В. Јуркин	17
Партијалөн политика-јылыг төдмөдан уж гiктјасын. Дим	21

Мiјан гiктјасын:

Кушöм бур сетö уна переменаöн му ужалöм. В. Исаков.	25
Кушöм-ногөн еща муа крестаналы мед-бур уна переменаöн му ужавны. В. Исаков	27
Мiјан лыффысан керкајаслөн уж. Öльöк-Öндрей	31
Кыңи колö идравны да виңны тöлын мöс-соркны, гојан соркны, свеклö, морков да мукöд-пöлöс пуктасјас. Агр. Жакова.	38
Кыңи мунисны колöм војасö да таво көзан уж кампа- ннејас. Мыј најö петкöдлисны. Наклупин.	42
Кымынкö кыв гiктса том јöз-оласног-јылыг. Шыла- дорса-Мiш.	47
Уголовнеј мыж вöчöм да обшчествоöс дорјөм. Ів. Попов.	50

Мiјан коператсiја.

Тöвар донтöммöдөм. Парма.	53
--	----

Комi гiжöдчукöр:

дасöд во. Педь-Генъ.	57
Гöрд салдатö мунöм. Гiз-Паш.	58
Ар. Педь-Генъ.	59
Отувтчöмын—вын. А. дөмон.	—
Кiтајын. Ј. Колегов.	60
Ме талун аслым вöла сета... М. Лебедев.	61
Вөр Эпiра-Прокö.	62
Бобыль-Іван (вiгт). Гiз-Паш.	63
Ыжыд сват. Бажарса-Іван.	69
Мöсјас баксöны (вiгт). Ізјур-Іван.	71

II.

Мөс виҗом. Ғиҗ-Паш.	72
Вөралыҗ-Пеф. Бажарса-Іван.	73
Частушкаҗас. Ғиҗ-Паш.	74
Пілітчан-завод. Ічөт-Іван.	—
Арын. Ічөт-Іван.	75
Выл-ноғөн. Ізјур-Іван.	76
Ічөт да гажа. Омра.	79
Коллыҗыҗ. Шаков Ө.-Ј.	80
Том олөм. Ғиҗ-Паш.	—
Гөлынык-Порө. Конан-Өльөксан.	81
Мыҗла муса комі аң. Омра.	82
Синнас аңылыс. Ғимаков-Ваң.	83
Ыҗыд атө агрономлы. І. І. Сажин.	85
Чөлөмбытө. Ғипөсіктса-Іван.	89
„Ордымлы“. Ғиҗ-Паш.	—

Кыҗи бурҗыка коллөдны рытјас Октабр-празнік- дырји. Ғобдинса-Виттор.	90
--	----

Суздөј быд-тöлыгын-петан журнал

Ордым

(Лезö ВКП (б)-лөн Обком).

Со мый гижöны сиктjассан „Ордым“-жылыс:

Извајыв вöлөстö воис
1 № „Ордым“. Крестана
зев јона лыдöоны комі
журналтö. Извајыв вöлөст-
ын рочөн лыдöыны зев
ещадөн кужöны, школаыс-ес-
кö 30 во-нын ем-да. Крес-

тана шуöны: роч-дорсыд-пö
тајö мијанлы буржык. Бура
гöгöрвöоны і кужöны лыд-
öыны быд морт. Бур сiам
Обком ВКП (б)-лы да Комі-
гiжыс-чукöрлы коміөн жур-
нал лезöмыс.

Избач Лiпiн Ö. I.

Быд номерын:

50—60 лыстбок-сајас, емög
серпасјас.

доныс:

гражданалы 30 урөн төлыс.
учреждённејаслы да органiзатсiјааслы
—60 урөн төлыс.

**Журнал суздöдан
адрес:**

Сынтывдiн-кар, Вадорвыв-
улыч, 41 № керна, — „Лугыд
Туж“-газет редактсiјалы.

31220

Торја-номерди ыбыејаслы—80 ур.